

ફર્જ : ૪૩ • અંક : ૪
એપ્રિલ - ૨૦૧૮

શ્રદ્ધેય સંતશ્રી આત્માનંદજી પ્રેરિત

Retail Price Rs. 10/- Each

દિવ્યધ્વનિ

આધ્યાત્મિક મુખ્યપત્ર

“હું મારા આત્મસ્વરૂપમાં લીન થાઉં છું.” - શ્રીમદ રાજયંદજી

સમાધિમરણા : ચૈત્ર વદ પાંચમ, વિ.સં. ૧૯૫૭

શ્રીમદ રાજયંદ આધ્યાત્મિક સાધના કેન્દ્ર

(શ્રી સત્યાગ્રહ - સેવા - સાધના કેન્દ્ર સંચાલિત)

કોણા ઢેર ૦૦૭, (નિ. ગાંધીનગર, ગુજરાત)

કોન : (૦૭૯) ૨૩૨૬૫૨૧૦, ૨૩૨૬૫૪૮૩-૮૪

E-mail : mail@shrimadkoba.org, Web. : www.shrimadkoba.org

સંસ્કાર-સિંચન, શિક્ષણ અને સાહિત્ય જીવનવિકાસની વિદ્યાર્થીઓ માટે ઉત્તમ સગંગડ

જૂન-૨૦૧૬થી પ્રારંભ થતા સત્રથી, આપણી સંસ્થાના નવનિર્મિત, શૈક્ષણિક સુવિધાઓથી ચુક્તા 'વિદ્યા-ભક્તિ-આનંદધામ ગુરુકુળ' માં ધોરણ ૫ થી ધોરણ ૯ ના વિદ્યાર્થીઓને પ્રવેશ માટેની ઉત્તમ તક પ્રાપ્ત થઈ શકશે, જેની કેટલીક વિગતો નીચે મુજબ છે :

- (૧) પૂજ્ય સંતાશ્રી આત્માનંદજીનું પાવન સાંશેદ્ય પ્રાપ્ત થશે.
- (૨) વિદ્યાર્થીઓની વાર્ષિક ફી માત્ર રૂ. ૧૮,૦૦૦/- (આટાર હજાર પૂરા) રહેશે.
- (૩) માત્ર વિદ્યાર્થી બાઈઓને જ પ્રવેશ મળશે.
- (૪) મોટા સ્વચ્છ રૂમમાં પલંગ, કોલ, ટેબલ, નાઈટલેમ્પ વગેરે સહિત આવાસની સગંગડ.
- (૫) શુદ્ધ, રાસ્ટ્રિક, રૂંગિકર, આરોગ્યપ્રદ બોજન અને નિયમિત દૂધ-છાશની સુવિધા.
- (૬) અનુભવી, બાળપ્રેમી, પૂર્ણ સમયના ગૃહુપતિ તથા પ્રાઇવેટ ટયુશનની સગંગડ.
- (૭) ચાલુ શિક્ષણ ઉપરાંત,
  - (A) રાત-ગમતના સાધનો
  - (B) ઈતર વાચનની પ્રવૃત્તિ
  - (C) પ્રેરણાદારી વાતાઓનું આચોજન
  - (D) ધર્મ અને નીતિનું શિક્ષણ
  - (E) શાંત, પર્યાવરણાભર, સ્વચ્છ, કુદરતી વાતાવરણ (સાંસ્કૃતિક નીચેની નાશુક)
- (૮) વિદ્યાર્થીના ઓછામાં ઓછા રૂ. ૨૦ ટકા ગુણ હોવા જરૂરી છે.
- (૯) પ્રવેશકોર્મ તા. ૧ એપ્રિલથી સંસ્થાના કાર્યાલયમાંથી ઉપલંઘ થઈ શકશે.
- (૧૦) પ્રવેશકોર્મ ટપાલ દ્વારા / ડાયરી મેળવીને નિયત કરેલ તા. ૨૦-૪-૨૦૧૬ સુધીમાં ભરીને સંસ્થાના કાર્યાલયમાં મોકલી આપવું.
- (૧૧) વિદ્યાર્થીએ તા. ૨૧-૪-૨૦૧૬ ના રવિવારે સવારે ૮-૦૦ વાગ્યે લેખિત કસોટી તેમજ મૌખિક ઇન્ટરવ્યુ માટે વાતી સાથે ઉપસ્થિત રહેવું.

સુધી વાતીએને, પોતાના બાળકોને આ આચોજનનો લાભ અપાવવા મિનાંતી છે.
વિદ્યાર્થીઓના પ્રવેશ અંગેની માહિતી મેળવવા સંસ્થાના કાર્યાલય/ગૃહુપતિશ્રીનો સંપર્ક સાધવો.

-: પ્રેરક :-

શ્રીદ્વયશ્રી આત્માનંદજી
કેન્દ્ર

-: તંત્રી - સંપાદક :-

શ્રી મિતેશ એ. શાહ
ફોન : (૦૭૯) ૨૭૫૦૩૬૫૬

-: સ્વત્ત્વાધિકારી :-

શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર આધ્યાત્મિક
સાધના કેન્દ્ર
(શ્રી સત્યુત-સેવા-સાધના કેન્દ્ર
સંચાલિત)
કેન્દ્ર

-: મુદ્રક-પ્રકાશક :-

ડૉ. શ્રી શર્મિષ્ઠાબેન એમ. સોનેજી
શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર આધ્યાત્મિક
સાધના કેન્દ્ર, કોબા
કેન્દ્ર

-: પ્રકાશન સ્થળ :-

શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર આધ્યાત્મિક
સાધના કેન્દ્ર
કોબા - ૩૮૨ ૦૦૭
ફોન : (૦૭૯) ૨૩૨૭૬૨૧૬
૨૩૨૭૬૪૮૩/૮૪
ફેક્સ : (૦૭૯) ૨૩૨૭૬૧૪૨
કેન્દ્ર

-: લવાજમ શ્રેણી :-

ભારતમાં
ત્રિવાર્ષિક રૂ. ૪૦૦
આજીવન રૂ. ૨૦૦૦
પરદેશમાં
By Air Mail
ત્રિ-વાર્ષિક : Rs. 4000
\$-80, £-60
આજીવન : Rs. 15000
\$-300, £-220

દિવ્યધ્વનિ

અનુકૂળમણિકા

- (૧) શ્રી સદગુરુપ્રસાદ ..... શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજી ૫
(૨) ગૃહસ્થના અણુવતોનું વિહંગાવલોકન .....
..... પૂજયશ્રી આત્માનંદજી ૭
(૩) જીવનની ભૂમિ પર ઊગતો ભૂલનો છોડ .....
..... ડૉ. કુમારપાળ દેસાઈ ૧૦
(૪) શ્રી સમાધિતંત્ર અમૃતરસપાન .....
..... પ્રા. ચંદાબહેન પંચાલી ૧૨
(૫) શ્રી સામાધિક પાઠ ..... પૂજય બહેનશ્રી ૧૪
(૬) શ્રી દેવચંદ્રજી ચોવાશી .. શ્રી અશોકભાઈ શાહ ૧૬
(૭) મુન્યાચાર ..... બા.બ્ર. શ્રી સુરેશજી ૨૦
(૮) આત્માની અધિકરણશક્તિ..શ્રી વલભજી હીરજી ... ૨૩
(૯) અસાધ્ય રોગમાં શ્રીમદ્દની આત્મિક સ્વસ્થતા ..
..... શ્રી મહેન્દ્રભાઈ ખંધાર.... ૨૪
(૧૦) સામાધિક વ્રત ..... શ્રી નિરૂપમાબેન ડગલી.... ૩૦
(૧૧) રામનવમીના પાંચ સંદેશ ..... અગમ.... ૩૧
(૧૨) કારણશુદ્ધિપર્યાય ..... શ્રી નવનીતભાઈ શાહ.... ૩૪
(૧૩) બાળ વિભાગ ..... શ્રી મિતેશભાઈ શાહ.... ૩૫
(૧૪) સમાજ-સંસ્થા દર્શન ૩૭

વર્ષ : ૪૩

અપ્રિલ, ૨૦૧૬

અંક - ૪

શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર આધ્યાત્મિક સાધના કેન્દ્ર
(શ્રી સત્યુત-સેવા-સાધના કેન્દ્ર સંચાલિત)

કોબા - ૩૮૨ ૦૦૭ (જિ. ગાંધીનગર, ગુજરાત)

ફોન: (૦૭૯) ૨૩૨૭૬૨૧૬/૪૮૩/૮૪

mail@shrimadkoba.org, www.shrimadkoba.org

Bank Detail : Shrimad Rajchandra Adhyatmik Sadhana Kendra

Name of Bank : Kotak Mahindra Bank

Branch : Chandkheda, Ahmedabad - 382424.

A/c. No. : 08390020000044 • IFS Code : KKBK0000839

લેખકો / ગ્રાહકો / વાચકોને

- ⇒ ‘દિવ્યધ્વનિ’ દર મહિને પ્રગટ થાય છે.
- ⇒ કોઈ પણ અંકથી ગ્રાહક થઈ શકાય છે.
- ⇒ ગણ વર્ષથી ઓછી મુદ્દતનું લવાજમ સ્વીકારવામાં આવતું નથી.
- ⇒ એક/ડ્રાઇટ/એમ.ઓ. ‘શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર આધ્યાત્મિક સાધના કેન્દ્ર, કોબા’ના નામનો મોકલવો.
- ⇒ સહુ સ્વજનો-મિત્રો વધુમાં વધુ ગ્રાહકો નોંધાવીને સહયોગી બને તેવી વિનમ્ર અપેક્ષા છે.
- ⇒ ગ્રાહકોએ પત્રવ્યવહારમાં પોતાનો ગ્રાહક નંબર અને પૂરું સરનામું અવશ્ય લખવું. ગ્રાહક નંબર સરનામાની ઉપર લખેલો હોય તે નોંધી રાખવા વિનંતી છે.
- ⇒ સરનામામાં ફેરફાર થાયાની જાણ તાત્કાલિક કરવા વિનંતી છે.
- ⇒ કોઈપણ લેખ સ્વીકારવો કે ન સ્વીકારવો કે કમશા: લેવો તેનો સંપાદકશ્રીને સંપૂર્ણ અધિકાર રહેશે.
- ⇒ લેખકોનાં મંત્ર્યો સાથે સંપાદકશ્રીનું સહમત હોવું આવશ્યક નથી.

: મુદ્રણસ્થાન :

ભગવતી ઑફસેટ

૧૫/સી, બંસીધર અંસ્ટેટ, બારડોલપુરા,
અમદાવાદ - ૩૮૦ ૦૦૪
ફોન : ૨૨૧૬ ૭૬૦૩

પ્રાર્થના

હે પરમકૃપાળુદેવ ! હે પ્રભુ ! એમ કહેવાય છે કે “જ્ઞાનનું ફળ વિરતિ”.

કરવા યોગ્ય કરે અને ત્યાગવા યોગ્ય ત્યાગે એ જ જ્ઞાની. વિરતિ તરફ લઈ જાય એનું જ નામ જ્ઞાન. જે વિરતિ તરફ ન લઈ જાય તેનું નામ ‘માહિતી’.

ભગવાન મહાવીર કહે છે કે બધા જ આત્મા સિદ્ધ સમાન છે. કર્મોના આવરણ દૂર થતાં શુદ્ધ આત્મા પ્રગટ થાય છે. જે જીવને પોતાના આત્મા માટે ‘ભાવ’ જાગે છે, અને પુરુષાર્થ કરે છે તે પોતાના આત્માને પ્રાપ્ત કરી શકે છે. જ્યાં સુધી સાચી સમજ આવતી નથી - ‘હું દેહથી ભિન્ન આત્મા હું’ એવું ભેદજ્ઞાન થતું નથી ત્યાં સુધી સમ્યગ્રદર્શન થતું નથી, ત્યાં સુધી સમ્યક્યારિત્ર આવતું નથી અને ત્યાં સુધી આત્માની શુદ્ધિ થતી નથી.

જ્યાં સુધી દૂધમાં દહીનું મેળવણ પડતું નથી ત્યાં સુધી તેનું દહીમાં રૂપાંતર થતું નથી, તેમ જ્યાં સુધી આત્મજ્ઞાનીના શરણમાં જીવ જતો નથી ત્યાં સુધી એને સત્તની પ્રાપ્તિ થતી નથી. અનંતકાળથી જીવને ભ્રમનું જ્ઞાન છે. તેને જડ-ચેતનનો ભેદ સમજાયો નથી, તેથી તે ધર્મ કરે છે, સામાચિક-પ્રતિકમણ વગેરે કરે છે તો પણ તે ભેદજ્ઞાન વગરના જ થયા કરે છે. ધર્મ આત્માનો છે, આત્માનો સ્વભાવ એ જ ધર્મ છે. જ્ઞાન ક્યારેય પણ બહારની વસ્તુ, બહારના સંબંધો કે બહારની અવસ્થાઓ સાથે સંબંધ ધરાવતું નથી. તેને આત્મા સાથે જ સંબંધ છે. જેને આત્મા સાથે જ સંબંધ હોય છે તેને સંસારથી વિરતિ હોય છે, વિભાવથી-વિભાવના પરિણામથી વિરતિ હોય છે. આપણા આત્માએ ભ્રમના જ્ઞાનમાં અને જ્ઞાનના ભ્રમમાં અનંતકાળ વિતાવ્યો છે. “એક ભવ જો આત્માનું ભલું થાય એમ કરવામાં વ્યતીત થશે તો અનંત ભવનું સાઠું વળી જશે” એમ આપે કહ્યું જ છે ને ? અમને આ બધું સમજવાની સદ્ગુર્દ્ધિ આપો.

॥ ઓં શાંતિ: શાંતિ: શાંતિ: ॥

શ્રી સદગુરુપ્રસાદ

શ્રીમદ્ રાજયંદ્રભુ

પત્રાંક ૪૮

મુખર્જી જેઠ સુદ ૧૧, શુક્ર, ૧૯૪૮
વૈરાગ્યાદિ સાધનસંપત્તિ ભાઈ કૃષ્ણદાસ,
શ્રી ખંભાત.

શુદ્ધ ચિત્તથી વિદિત કરેલી તમારી
વિજાતિ પહોંચેલ છે.

સર્વ પરમાર્થનાં સાધનમાં
પરમસાધન તે સત્તસંગ છે, સત્પુરુષના ચરણ
સમીપનો નિવાસ છે. બધા કાળમાં તેનું દુર્લભપણું છે;
અને આવા વિષમ કાળમાં તેનું અત્યંત દુર્લભપણું જ્ઞાની
પુરુષોએ જાણ્યું છે.

જ્ઞાનીપુરુષોની પ્રવૃત્તિ, પ્રવૃત્તિ જેવી હોતી નથી.
ઉના પાણીને વિષે જેમ અનિપણાનો મુખ્ય ગુણ કહી
શકાતો નથી, તેમ જ્ઞાનીની પ્રવૃત્તિ છે; તથાપિ જ્ઞાનીપુરુષ
પણ નિવૃત્તિને કોઈ પ્રકારે પણ ઈચ્છે છે. પૂર્વ આરાધન
કરેલાં એવાં નિવૃત્તિનાં કેંઠો, વન, ઉપવન, જોગ,
સમાધિ અને સત્તસંગાદિ જ્ઞાનીપુરુષને પ્રવૃત્તિમાં બેઠાં
વારંવાર સાંભરી આવે છે. તથાપિ ઉદ્યગ્રામ પ્રારબ્ધને
જ્ઞાની અનુસરે છે. સત્તસંગની રુચિ રહે છે, તેનો લક્ષ
રહે છે, પણ તે વખત અત્ર વખત નિયમિત નથી.

કલ્યાણને વિષે પ્રતિબંધરૂપ જે જે કારણો છે, તે
જીવે વારંવાર વિચારવાં ઘટે છે; તે તે કારણોને વારંવાર
વિચારી મટાડવાં ઘટે છે; અને એ માર્ગને અનુસર્યા
વિના કલ્યાણની પ્રાપ્તિ ઘટતી નથી. મળ, વિક્ષેપ અને
અજ્ઞાન એ અનાદિના જીવના ગ્રાણ દોષ છે.
જ્ઞાનીપુરુષોનાં વચનની પ્રાપ્તિ થયે, તેનો યથાયોગ્ય
વિચાર થવાથી, અજ્ઞાનની નિવૃત્તિ હોય છે. તે અજ્ઞાનની
સંતતિ બળવાન હોવાથી તેનો રોધ થવાને અર્થે અને
જ્ઞાનીપુરુષનાં વચનોનો યથાયોગ્ય વિચાર થવાને અર્થે,
મળ અને વિક્ષેપ મટાડવાં ઘટે છે. સરળપણું, ક્ષમા,
પોતાના દોષનું જોવું, અલ્યારંભ, અલ્યપરિગ્રહ એ આદિ

મળ મટવાનાં સાધન છે. જ્ઞાનીપુરુષની
અત્યંત ભક્તિ તે વિક્ષેપ મટવાનું સાધન
છે.

જ્ઞાનીપુરુષના સમાગમનો અંતરાય
રહેતો હોય, તે તે પ્રસંગમાં વારંવાર તે
જ્ઞાનીપુરુષની દશા, ચેષ્ટા અને વચનો
નીરખવા, સંભારવા અને વિચારવા યોગ્ય
છે. વળી તે સમાગમના અંતરાયમાં,
પ્રવૃત્તિના પ્રસંગોમાં, અત્યંત સાવધાનપણું
રાખવું ઘટે છે; કારણ કે એક તો સમાગમનું બળ નથી,
અને બીજો અનાદિ અભ્યાસ છે જેનો, એવી સહજાકાર
પ્રવૃત્તિ છે; જેથી જીવ આવરણપ્રામ હોય છે. ઘરનું,
જ્ઞાતિનું, કે બીજાં તેવા કામોનું કારણ પડ્યે ઉદાસીનભાવે
પ્રતિબંધરૂપ જ્ઞાણી પ્રવર્તન ઘટે છે. તે કારણોને મુખ્ય કરી
કોઈ પ્રવર્તન કરવું ઘટતું નથી; અને એમ થયા વિના
પ્રવૃત્તિનો અવકાશ પ્રામ થાય નહીં.

આત્માને ભિન્ન ભિન્ન પ્રકારની કલ્યાણા વડે
વિચારવામાં લોકસંઝા, ઓધસંઝા અને અસત્તસંગ એ
કારણો છે; જે કારણોમાં ઉદાસીન થયા વિના, નિઃસત્તવ
એવી લોકસંબંધી જીપતપાદિ કિયામાં સાક્ષાત્ મોક્ષ નથી,
પરંપરા મોક્ષ નથી, એમ માન્યા વિના, નિઃસત્તવ એવા
અસત્શાસ્ત્ર અને અસદગુરુ જે આત્મસ્વરૂપને આવરણનાં
મુખ્ય કારણો છે, તેને સાક્ષાત્ આભધાતી જાણ્યા વિના
જીવને જીવના સ્વરૂપનો નિશ્ચય થવો બહુ દુર્લભ છે,
અત્યંત દુર્લભ છે. જ્ઞાનીપુરુષનાં પ્રગટ આત્મસ્વરૂપને
કહેતાં એવાં વચનો પણ તે કારણોને લીધે જીવને
સ્વરૂપનો વિચાર કરવાને બળવાન થતાં નથી.

હવે એવો નિશ્ચય કરવો ઘટે છે, કે જેને
આત્મસ્વરૂપ પ્રામ છે, તે પુરુષ વિના બીજો કોઈ તે
આત્મસ્વરૂપ યથાર્થ કહેવા યોગ્ય નથી; અને તે પુરુષથી
આત્મા જાણ્યા વિના બીજો કોઈ કલ્યાણનો ઉપાય નથી.
તે પુરુષથી આત્મા જાણ્યા વિના આત્મા જાણ્યો છે,

એવી કલ્પના મુમુક્ષુ જીવે સર્વથા ત્યાગ કરવી ઘટે છે. તે આત્મારૂપ પુરુષના સત્સંગની નિરંતર કામના રાખી ઉદાસીનપણે લોકધર્મસંબંધી અને કર્મસંબંધી પરિણામે છૂટી શકાય એવી રીતે વ્યવહાર કરવો; જે વ્યવહાર કર્યામાં જીવને પોતાની મહત્વાદિની ઈચ્છા હોય તે વ્યવહાર કરવો યથાયોગ્ય નથી.

અમારા સમાગમનો હાલ અંતરાય જાણી નિરાશાતાને પ્રાપ્ત થવું ઘટે છે; તથાપિ તેમ કરવા વિષે ‘ઈશ્વરેચ્છા’ જાણી સમાગમની કામના રાખી જેટલો પરસ્પર મુમુક્ષુભાઈઓનો સમાગમ બને તેટલો કરવો, જેટલું બને તેટલું પ્રવૃત્તિમાંથી વિરક્તપણું રાખવું, સત્પુરુષનાં ચરિત્રો અને માર્ગાનુસારી (સુંદરદાસ, પ્રીતમ, અખા, કબીર આદિ) જીવોનાં વચ્ચનો અને જેનો ઉદ્દેશ આત્માનો મુખ્ય કહેવા વિષે છે, એવા (વિચારસાગર, સુંદરદાસના ગ્રંથ, આનંદધનજી, બનારસીદાસ, કબીર, અખા વગેરેનાં પદ) ગ્રંથનો પરિચય રાખવો, અને એ સૌ સાધનમાં મુખ્ય સાધન એવો શ્રી સત્પુરુષનો સમાગમ ગાણવો.

અમારા સમાગમનો અંતરાય જાણી ચિત્તને પ્રમાદનો અવકાશ આપવો યોગ્ય નહીં, પરસ્પર મુમુક્ષુભાઈઓનો સમાગમ અભ્યવસ્થિત થવા દેવો યોગ્ય

નહીં; નિવૃત્તિનાં ક્ષેત્રનો પ્રસંગ ન્યૂન થવા દેવો યોગ્ય નહીં; કામનાપૂર્વક પ્રવૃત્તિ યોગ્ય નહીં; એમ વિચારી જેમ બને તેમ અપ્રમત્તાને, પરસ્પરના સમાગમને, નિવૃત્તિનાં ક્ષેત્રને અને પ્રવૃત્તિનાં ઉદાસીનપણાને આરાધવાં.

જે પ્રવૃત્તિ અત્ર ઉદ્યમાં છે, તે બીજે દ્વારેથી ચાલ્યા જતાં પણ ન છોડી શકાય એવી છે, વેદવાયોગ્ય છે માટે તેને અનુસરીએ છીએ; તથાપિ અવ્યાબાધ સ્થિતિને વિષે જેવું ને તેવું સ્વાસ્થ્ય છે.

આજે આ આઠમું પત્તું લખીએ છીએ. તે સૌ તમ સર્વ જિજ્ઞાસુ ભાઈઓને વારંવાર વિચારવાને અર્થે લખાયાં છે. ચિત્ત એવા ઉદ્યવાળું ક્યારેક વર્તે છે. આજે તેવો અનુકૂળે ઉદ્ય થવાથી તે ઉદ્ય પ્રમાણે લખ્યું છે. અમે સત્સંગની તથા નિવૃત્તિની કામના રાખીએ છીએ, તો પછી તમ સર્વને એ રાખવી ઘટે એમાં કંઈ આશ્રય નથી. અમે અલ્પારંભને, અલ્પપરિગ્રહને વ્યવહારમાં બેઠાં પ્રારખ નિવૃત્તિરૂપે ઈચ્છાએ છીએ, મહત્વ આરંભ, અને મહત્વ પરિગ્રહમાં પડતા નથી. તો પછી તમારે તેમ વર્તવું ઘટે એમાં કંઈ સંશય કર્તવ્ય નથી. અત્યારે સમાગમ થવાના જોગનો નિયમિત વખત લખી શકાય એમ સૂજતું નથી. એ જ વિનંતી. ■

પુસ્તક સમાલોચના

- મિતેશભાઈ એ. શાલ

(નોંધ : આ વિભાગ માટે ગ્રંથ કે પુસ્તકની બે નકલ મોકલવા વિનંતી)

[૧] પુસ્તકનું નામ : શાતાધર્મકથાસૂત્ર (પ્રથમ શુતર્કંધ ભાગ - ૧)

સંપાદિકા : સાધીરતના પૂ. પુષ્પાભાઈ મ.સ. તત્વવેતા પૂ. વનિતાભાઈ મ.સ., સુ.શ્રી તરલાબેન દોશી

આવૃત્તિ : પ્રથમ • પાના : ૪૮૦ • મૂલ્ય : રૂ. ૪૦૦/-

પ્રાપ્તિસ્થાનો : (૧) પી.એમ. ફાઉન્ડેશન ટ્રોસ્ટ, રાજકોટ. ફોન : ૦૨૮૧-૨૨૨૭૪૭૨, મો. ૮૮૭૮૮૨૭૨૩૫૭

(૨) આશાબેન ઉદાશી, મુંબઈ. મો. ૮૮૨૦૧ ૨૬૧૫૧

(૩) સસ્તું પુસ્તક ભંડાર, અમદાવાદ. ફોન : ૦૭૯ - ૨૨૧૧૦૦૬૨

ગોંડલ સંપ્રદાયના પૂજયશ્રી ધીરજમુનિ મ.સ.ના અનુગ્રહ અને આશીર્વાદપૂર્વક શુતપ્રકાશનનું કાર્ય ચાલી રહ્યું છે. આ પુસ્તકમાં ‘શાતાધર્મકથાસૂત્ર’ ગ્રંથનો પ્રાકૃત ભાષા સાથે ગુજરાતી અનુવાદ, શબ્દાર્થ સહિત આપવામાં આવ્યો છે. આ ઉપરાંત સુંદર સમજૂતી પણ આપવામાં આવી છે. વાંચનમાં રસ જાગે તેવી સરલ, સુભોધ શૈલી મનને રુચિકર છે. મેધકુમાર, ધના સાર્થવાહ, બે કાચબાઓની કથા, શૈલક રાજર્ષિ, રોહિણીની વગેરે કથાઓ રોચક છે.

ગૃહસ્થના અણુપ્રતોનું વિહંગાવલોકન

પરમ શ્રદ્ધેય સંતશ્રી આત્માનંદજી

માનવભવ સફળ કરવા માટે આપણે વીર્ય સ્કૂરાવીને આધ્યાત્મિક ઉત્તી કરવાનો પુરુષાર્થ કરવો જોઈએ. અત્યારે આપણી શક્તિ ઓછી છે પણ તે શક્તિને ધીમે ધીમે વધારવાની છે. જેમ કોઈ દૂબળો-પાતળો વ્યક્તિ દંડ, બેઠક, આસન આદિ કરે તથા બદામવાળું દૂધ પીવે અને તબિયત મજબૂત બનાવે તેમ આત્માની શક્તિ વધે એવું નથી. આ આત્મા વર્તમાનમાં અજ્ઞાની છે. સત્ય તત્ત્વને જ્ઞાનતો નથી, સત્તસંગ કરતો નથી, ભાવપૂર્વક ભક્તિ કરતો નથી, પાપથી પાછો ફરતો નથી ત્યારે શ્રી ગુરુદેવ, સંત ધર્મત્માઓ કરુણા કરીને કહે છે કે હે ભાઈ ! વત્સ ! તું સત્તસંગ કર, તું વસનોનો ત્યાગ કર. આપણને આવી વાતો ગમતી નથી તો પણ આપણે તેને ગમાડવી જોઈએ. પૂર્વનો અભ્યાસ નહીં હોવાને લીધે તથા આજુભાજુના લોકો વિપરીત પ્રવર્તન કરતા હોવાને લીધે બધા જેમ કરે તેમ આપણે પણ કરીએ છીએ, પરંતુ સંતો કહે છે કે બધા કરે તેમ કરવું નહીં પણ સાચું હોય તે કરવું. પરમ તત્ત્વજ્ઞ શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજીએ વચ્ચનામૃત પત્રાંક ૧૪૭માં કહ્યું છે,

“આટલા કાળ સુધી જે કર્યું તે બધાંથી નિવૃત્ત થાઓ, એ કરતાં હવે અટકો.”

આટલા કાળ સુધી જે નોકરી, ધંધો, કુદુંબની સેવા, થોડી રખડપણી વગેરે કર્યી તે કરતા હવે અટકો. આપણે holiday ના કરવા પણ holy day કરવાં. આપણા મગજમાં ન બેસે તો પણ ભગવાન, ગુરુદેવ, આચાર્યો, સંતો, સાચા મહાત્માઓએ જે કહ્યું છે જીવનમાં કર્યું છે, તેવું કરવાનો પ્રયત્ન કરવો.

“સર્વ પ્રકારની અભિલાષાની નિવૃત્તિ કર્યા રહો.”

અહીં કરો એમ નથી કહ્યું પણ કર્યા રહો એટલે કે તેનો નિરંતર, પ્રમાણિકતાથી, નિયમિતપણે અને સમર્પણ સહિત ચારે બાજુથી શક્તિ છુપાવ્યા વગર પ્રયત્ન કર્યા કરો.

“તમે પરિપૂર્ણ સુખી છો એમ માનો, અને બાકીનાં પ્રાણીઓની અનુકૂલા કર્યા કરો.”

હું આત્મા હું અને સુખ મારા આત્મામાંથી જ આવે છે. બાધ્ય પદાર્થોમાં સુખ કે હુઃખ છે જ નહિ. આપણી વિપરીત માન્યતાઓના કારણે જ આપણે સુખી-દુઃખી થઈએ છીએ માટે અભિપ્રાયને બદલવાં અને સંતોષ ધારણ કરવો. અનુકૂલા ગુણને પ્રગટ કરવા પ્રથમ તો સદ્ગુહસ્થે પાપો ઘટાડવાં. પાપવૃત્તિથી તો પાછા વળવું જ પરંતુ પાપશક્તિ પણ છોડવી. તે બને એકબીજા સાથે જોડાયેલા છે. શક્તિ છુપાવ્યા વિના ગુરુદેવની આજ્ઞા અંતરથી માનવી અને જીવનમાં ઉત્તારવી. જીવનને પાપમુક્ત કરવા માટે પ્રથમ સોપાન રૂપ અણુપ્રતોને ગ્રહણ કરવા માટે અપ્રમત્ત યોગીશ્વર શ્રી ઉમાસ્વામી મહારાજે ‘શ્રી તત્ત્વાર્થસૂત્ર’ શાસ્ત્રના સાતમા અધ્યાયમાં પાંચ મહાપાપોની વ્યાખ્યા કરતાં સૂત્ર લખ્યા છે :

**(૧) પ્રમત્ત યોગાત્માણવ્યપરોપરણ હિંસા ॥
(સ્લ. ૧૩)**

પ્રમાદને વશ થઈ શરીર, વાણી વગેરેની એવી કિયા કરવી કે જેનાથી બીજા જીવોને હુઃખ થાય, નુકસાન થાય, હિંસા થાય, તેમના અંગ-ઉપાંગાદિનું છેદન થાય એવું કરવું નહીં તેને

અહિંસાગ્રત કહેવામાં આવે છે

(૨) અસદભિધાન-મનૃતમ् ॥ સૂ. ૧૪॥

જૂં બોલવું તે અસત્યગ્રત અથવા અનૃત છે.

(૩) અદત્તાદાનાંસ્તેયમ् ॥ સૂ. ૧૫॥

જે વસ્તુ વ્યવહારથી આપણી માલિકીની ન હોય તે વસ્તુને ગ્રહણ કરવી તે ચોરી નામનું પાપ છે.

(૪) મૈથુન-મબ્રહ્મ ॥ સૂ. ૧૬॥

અહીં સામાન્ય કથન કર્યું છે. પરંતુ ગૃહસ્થો માટે સ્વદારાસંતોષગ્રત ભગવાને કહ્યું છે. સમાજ અને અભિનિની સાક્ષીએ સ્વીકારી હોય એવી પોતાની ધર્મપત્ની સિવાય બીજી કોઈપણ સ્ત્રીના વિચારાદિ ન કરવા તે ગૃહસ્થનું સ્વદારાસંતોષગ્રત છે.

(૫) મૂર્છા પરિગ્રહः ॥ સૂ. ૧૭॥

જગતના પદાર્થો જે આપણા થઈ શકતા નથી, તે ‘મારા’ છે એમ માની, તેનું ભમત્વ કરી તેની વૃદ્ધિમાં લાગ્યા રહેવું તેને ભગવાન પરિગ્રહ-પરિમાણુગ્રતનો ભંગ કરે છે.

આવા આચાર્યોની સૂત્ર રૂપ આજા પાળવાની શક્તિ તો આપણામાં છે પણ હજુ આપણામાં વૈરાગ્ય અને અભ્યાસ પ્રગટ્યા નથી એટલે જ્ઞાની પુરુષોની વાણીને સમજવાનો, જીવનમાં ઉતારવાનો પ્રયત્ન કરવો. અધ્યાત્મ કવિવર પંડિતશ્રી દૌલતરામજીએ છહ ઢાળામાં અણુગ્રતોનું વર્ણન કરતા કહ્યું છે કે, “ત્રસહિંસા કો ત્યાગ, વૃથા થાવર ન સંહારૈ,”

હાલી-ચાલી શકે અને આંખથી દેખાય એવા જીવોને મારવા નહીં, તેઓને દુઃખ પડે તેવું કરવું નહીં. મનુષ્ય, જીનવર, કૂતરા, બિલાડા વગેરે તથા નોકરચાકર, દાસ-દાસી વગેરે તેમાં આવી જાય છે. આમ, બુદ્ધિપૂર્વક કોઈ પ્રાણીને દુઃખ દેવું નહીં. ‘અમુક કામ જેમ કે કચરો વાળવો આદિ અમારે કરવાં કે ન કરવાં ? કારણકે તેમ કરવામાં પણ

હિંસા થાય છે તો શું કરવું ?’ ભાઈ, હજુ તું સર્વસંગ-પરિત્યાગી નથી થયો. તું હજુ ગૃહસ્થ છો માટે કચરો વાળવો. પરંતુ યત્નાપૂર્વક કામ કરવું. જેમકે કીરીઓ હોય તો પહેલા કોઈ એવી વસ્તુ મૂકવી કે જેની વાસથી તે જતી રહે અને પછી આપણે કચરો વાળવો. બાથરૂમમાં નહાવા જઈએ એ પહેલા મુલાયમ ઝડૂથી તેને સાફ કરી લેવું અને પછી નહાવાનું કામ કરવું, પરંતુ આવું યાદ રહેતું નથી. નહાવા માટે અડધી ડોલ પાણી અથવા બહુ તો આખી ડોલ પાણી લેવું પણ શોવર બાથ લઈ પાણીને વેડફંડું નહીં, જેટલું જોઈએ તેટલું જ પાણી વાપરવું. જરૂરિયાત પ્રમાણે જ પંખો, ગેસ, વીજળી આદિ વાપરવાં. અત્યારે ચરણાનુયોગની મુખ્યતાથી વાત ચાલી રહી છે તેથી તે દણ્ણિને મુખ્ય કરી સમજવું. આપણી અસાવધાનીથી, ખોટા અભિપ્રાયથી, વૈરભાવથી કોઈપણ જીવને મારવો યોગ્ય નથી. રાજાને આવું કરવું પડે. તે આવું કોઈને મારવા માટે નથી કરતો પરંતુ ન્યાયની રક્ષા માટે કરે છે. શ્રાવક સંકટી હિંસાનો ત્યાગી છે, વિરોધી હિંસાનો નહીં. એમ શ્રાવકે પણ જો તેના કુટુંબીજનો ઉપર કોઈ હુમલો કરે તો તેને એનો પ્રતિકાર કરવો જોઈએ. તેમાં એને મારવાની ભાવના ન હોવી જોઈએ પણ તે જે અન્યાય કરે છે તેનો પ્રતિકાર કરવાની ભાવના હોવી જોઈએ. ધાસ ઉપર ચાલવું, ચાલતા ચાલતા ઝાડ કે છોડના પાન કે ફૂલ તોડવા એવું કરવું નહીં. “પર-વધકાર કઠોર નિંધ નહીં વચન ઉચારે.”

જે વચન બોલવાથી બીજાનું હદ્ય ભેદાઈ જાય એવા વચન ન બોલવાં. કોઇ, અભિમાનને વશીભૂત થઈ અન્યને દુઃખ થાય તેવું વચન બોલવું નહિએ.

“જલ-મૃતિકા બિન ઔર, નાહીં કંદુ ગહે અદતા”

પાણી અને માટી સિવાય બીજાની માલિકીની કોઈપણ વસ્તુ શ્રાવકથી લેવાય નહીં. આપણે નાની

પેન જેવી વસ્તુ પણ પૂછજ્યા વિના લેવી જોઈએ નહિ. આમ, પ્રત્યેક કિયા સાવધાનીપૂર્વક કરવી જોઈએ “નિજ વનિતા બિન સકલ, નારિસૌં રહે વિરતા”

એક સદ્ગૃહસ્થ પોતાની પત્ની સિવાયની બધી સ્ત્રીઓમાં - નાની હોય તો દીકરી, સમવયસ્ક હોય તો બહેન તથા મોટી ઉમરની હોય તો માતા સમજ કુદાણી કરે નહીં. એ પ્રમાણે માતાઓએ પણ ભાઈઓ પ્રત્યે દાખિલ રાખવી.

“અપની શક્તિ વિચાર, પરિગ્રહ થોરો રાખો”

વર્તમાનકાળમાં આપણી સંસ્કૃતિ ઉપર થયેલો કારમો ઘાત તે છે - ખૂબ બર્ચ કરો અને તે બર્ચને પૂરો કરવા માટે ખૂબ કમાઓ ! આ વિચાર તે ભગવાન મહાવીરની આજ્ઞાથી બિલકુલ ઊલટો છે. તેમાં પણ આપણે વાણિયા આગળ છીએ કે આખો દિવસ બર્ચવાનું અને રાત-દિવસ કમાવાનું ! મહાત્મા ગાંધીજીએ ઉમદા જીવન બનાવવા માટે સૂત્ર આપ્યું કે, “Plain living & high thinking”.

લાલબહાદુર શાસ્ત્રી ભારતના વડાપ્રધાન હતા પણ તેમની પાસે મોટર લેવાના પૈસા ન હતા. તેમનું દેહાવસાન થયું ત્યારે તેમના નામે મોટર પણ નહોતી. તે મોટર પણ હપ્તેથી લીધી હતી ! તે મોટર તેમને લેવી નહોતી પણ વડાપ્રધાનનો દરજા હતો એટલે સાયકલ પર જવાય નહીં એટલે લેવી પડી. ભગવાનની વાણી, સંતો અને મહાપુરુષોના જીવનમાંથી આપણે શીખવાનું છે કે અમુક ઉમર પછી એવો નિર્ણય કરવો કે હું હવે કમાવામાં સિધ્ધો રસ લઈશ નહીં. અમારી પાસે જે થોડા પૈસા છે તેના વ્યાજમાંથી અમે જમીશું, રહીશું અને દાન દઈશું. અમારા મૃત્યુ બાદ તે પૈસામાંથી અમુક પૈસા તમે લઈ લેજો અને બીજા પૈસા વસિયતમાં લખ્યા અનુસાર ધર્મકાર્યમાં વાપરજો. અહીં વાત પરિગ્રહ-પરિમાણાણુવ્રતની ચાલે છે. આપણે વાત કરીએ છીએ પુણિયા શ્રાવકની અને આચરણમાં ૧૮

ફેફટરી અને ૨૨ ફેફટરીની કરીએ તો ભગવાનની આજ્ઞા અને આપણા આચરણનો તાળો કેવી રીતે મળે ? પર પદાર્થને ખૂબ એકઠાં કરી તેના પ્રત્યે મૂર્ખજીવ (આસક્તિજીવ) રાખવો તે નરકની યાત્રા કરાવનાર છે, માટે તેનો ત્યાગ કરવો.

ધાતીકર્મ તે પાપરૂપ છે, જે આપણા આત્માનો ઘાત કરનાર છે. માટે તે ધાતીકર્મ સાથે યુદ્ધ કરવા રૂપ પ્રથમ સોપાન તે પાંચ પાપ તથા સાત મોટા વસનના ત્યાગથી આરંભ થાય છે. આમ, પાપથી નિવૃત્તિ, તત્ત્વવિચાર, આત્મચિંતન, બેદજ્ઞાનના બળથી આત્મસમાધિ પ્રાપ્ત કરી કમશઃ સંસાર-સમુદ્રથી પાર થઈ શાશ્વત સુખને પ્રાપ્ત કરીએ.

॥ ॐ શાંતિ: શાંતિ: શાંતિ: ॥

સમાધિતંત્ર - અમૃતરસપાન

(પાના નં. ૧૩ પરથી ચાલુ...)

પણે અટકી જાય છે. શુભ ભાવની મીઠાશમાં રોકાઈ જાય છે. ‘આ રાગની મંદટા, આ અઠયાવીસ મૂળગુણ - બસ, આ જ હું, આ જ મોક્ષનો માર્ગ, ઈત્યાદિ કોઈ પ્રકારે સંતોષાઈ અટકી જાય છે; પણ આ અંદરમાં વિકલ્પો સાથે એકતાબુદ્ધિ તો પડી જ છે. તેને કં જોતો નથી ? આ અંતરમાં શાંતિ કેમ દેખાતી નથી ? પાપભાવ ત્યાગી ‘સર્વસ્ય કર્મ’ એમ માની સંતોષાઈ જાય છે. સાચા આત્માર્થને અને સમ્યગું દર્શિને તો ધણું બાકી છે, ધણું બાકી છે એમ પૂર્ણતા સુધી ધણું બાકી છે એમ જ ભાવના રહે અને તો જ પુરુષાર્થ અખંડ ટકી શકે’

આચાર્યદિવ બોધ આપે છે કે આત્મામાંથી ઉત્પન્ન થતું જ્ઞાન તે ધ્યાન રૂપી સુખ આપે છે. તે સુખને છોડીને મોહવશાત્ર રાગદ્વેષમાં રમે છે તે પાપબંધનું કારણ બને છે. માટે હે વત્સ ! મોહવશાત્ર જે રાગદ્વેષ સામે આવે ત્યારે તુરંત શુદ્ધાત્માની ભાવના ભાવજે, જેથી તું નિરંતર આત્મામાં સ્થિર થઈ શકીશ. અનુક્રમે અંતિમ નિર્માણી સિદ્ધદશા તને પ્રામ થશે. (કમશઃ)

જીવનની ભૂમિ પર ઊગતો ભૂલનો છોડ

પદ્મશ્રી ડૉ. કુમારપાળ દેસાઈ

આજે વાત કરીએ એવી માનવપ્રકૃતિની કે જે એમ માને છે કે જિંદગીમાં એ કદી ક્યારેય ભૂલ કરી શકે જ નહીં. ઘણી વ્યક્તિઓના ચિત્તમાં એવો ગર્વ પેસી-વસી જાય છે કે કદાચ ભગવાનથી ભૂલ થઈ જાય, પણ મારાથી તો ક્યારેય ભૂલ નહીં થાય. આને ‘નેવર જ્લેઇઝ મી’ વલણ તરીકે ઓળખાવાય છે.

આવી વ્યક્તિ બીજાની ભૂલો શોધવામાં માહિર હોય છે, પણ પોતાની ભૂલ શોધવામાં તદ્દન નિર્ભળ કે લાચાર હોય છે. નિર્ભળ કરતાં પણ એમ કહેવાય કે એ બીજાની સામાન્ય રીતે ન દેખાતી ભૂલ શોધીને, ખોળીને જોતા હોય છે પરંતુ એની પોતાની નજરોનજર ભૂલને સ્વીકારવા તૈયાર હોતા નથી. આવા અભિગમને કારણે વ્યક્તિ કોઈપણ પ્રશ્ન ઊભો થાય કે તરત જ એના દોષનો ટોપલો બીજાને માથે મૂકી દે છે. આવી મુશ્કેલ પરિસ્થિતિ સર્જઈ તે માટે અન્યને કારણભૂત માનતો હોય છે. પરિણામે પોતે કરેલી ક્ષતિઓ એ જોઈ શકતો નથી, જો કોઈ એ બતાવવા માટે દલીલો કરે તો એનો વિરોધ કરે છે.

ક્યારેક જાતજાતની કારણભૂત તરકીબો રચ્યાને એ પોતાની ભૂલને આવડતમાં કે પોતાના આગવા મિજાજ તરીકે ખપાવે છે. ક્યારેક એ એમ બતાવે કે ભૂલ બીજાની છે અને એનો ભોગ એને ખુદને બનવું પડ્યું છે. આમ બીજાની ભૂલ, ક્ષતિ કે દોષ શોધતી વ્યક્તિ ક્યારેય પોતાની ભૂલ જોઈ શકતી નથી.. એને પોતે સર્વગુણસંપત્ત કે ‘બાનીસ લક્ષ્ણો’ હોય એવું લાગે છે. પોતાની ભૂલને છાવરીને બીજાને દોષિત ઠેરવીને વ્યક્તિને થોડો સમય આશાયેશનો અનુભવ થાય છે. એને એમ લાગે છે કે પોતે નખશિખ ઉત્તમ પુરુષ છે ! એ સ્વાભાવિક

છે કે પોતે સર્જલી પરિસ્થિતિ કે સંજોગો માટે અન્યને દોષિત ઠેરવીને એની જવાબદારીમાંથી વ્યક્તિ મુક્ત થઈ જાય છે. થોડો સમય માટે એ ભૂલનો સ્વીકાર કરવો પડશે એવી ભીતિમાંથી પણ મુક્ત બની જાય છે, પરંતુ આ બધું અલ્પકાલીન છે અને એથીય વધુ એમ કરીને એ વ્યક્તિ એના વ્યક્તિત્વવિકાસમાં સ્વયં અવરોધો ઊભા કરે છે.

પોતાની ભૂલનો અસ્વીકાર કરવાથી પહેલી વાત તો એ બને છે કે એનો અહંકાર બરકરાર રહે છે. પોતાની જાત વિશે એણે બાંધી રાખેલા ઊંચા ઘ્યાલોની આળપંપાળ કરે છે. પોતાની શક્તિ અને સત્તા વિશે એક પ્રકારનો કેફ અનુભવે છે અને માને છે કે જે કંઈ દુઃખદ ઘટનાઓ બને છે, એમાં એ લેશમાત્ર કારણભૂત નથી. આ અહંકાર અને એની સાચી ઓળખ નહીં આપે. અહંકારી વ્યક્તિની જેમ એ પોતે જ સ્વવિકાસની સઘળી શક્યતાઓનો છેદ ઉડાડે છે. ભૂલ નહીં સ્વીકારવાનો અહંકાર એની ભૌતિક અને આધ્યાત્મિક બંને પ્રગતિમાં અવરોધ રચી દે છે.

બીજી વાત એ કે સીધું-સાદું સત્ય આપણે ભૂલી જઈએ છીએ અને તે એ કે ‘માણસ માત્ર, ભૂલને પાત્ર’. આ ખૂબ જાણીતી કહેવતમાં ઘણો ગહન મર્મ ધૂપાયેલો છે અને તે એ કે માણસે એમ માનવું જોઈએ કે એનાથી ય ભૂલો થઈ શકે છે. જો એવી બ્રાંત ધારણા સાથે જીવે કે હું કદી ભૂલ કરી શકું નહીં, તો એ પોતાની જાત વિશે ખોટો ઘ્યાલ ધરાવે છે. આથી તો માર્ટ્ઝન લ્યુથરે કહ્યું છે કે, ‘ભૂલ એ એક એવો છોડ છે, જે દરેક ભૂમિમાં ઊરો છે.’ આમ, સઘળી વ્યક્તિઓના જીવનમાં ભૂલ તો થતી હોય છે.

ત્રીજ વાત એ કે ભૂલ કરવાનો ઈન્કાર કરીને વ્યક્તિ વાસ્તવિકતા કે સર્વાઈને સમજવાથી દૂર ચાલી જાય છે. પરિસ્થિતિનો સાચો તાગ મેળવી શકતો નથી અને પોતાને વિશે સાચી જાણકારી પ્રાપ્ત થતી નથી. સમય જતાં ભૂલનો અસ્વીકાર એ એની આત્મવંચનાનો રાજમાર્ગ બની જાય છે. અને એ માર્ગ ચાલતા આત્મઓળખનો મુખ્ય માર્ગ ગુમાવી બેસે છે. મહાત્મા ગાંધીજીનું જીવન જોઈએ તો ખ્યાલ આવશે કે એમના બાળપણમાં એમણે કેવી ભૂલો કરી હતી. એનો અને એ પછીના રાજકીય જીવનમાં પોતાની ભૂલોનો એમણે નિખાલસ દિલે સ્વીકાર કર્યો હતો. વળી, પોતાની નાની કે મોરી ભૂલને નિર્ભક્તિથી સ્વીકારીને દેશ સમક્ષ જાહેર કરતા હતા. તેઓ કહેતા કે ‘આપણે ભૂલથી પણ એ ન વિચારવું કે આપણે ક્યારેય ભૂલ કરતા નથી.’

હકીકત તો એ છે કે જે વ્યક્તિ કોઈપણ કાર્ય કરવા પ્રયત્ન કરતી હોય, એનાથી ભૂલ તો થતી જ હોય છે. માત્ર હાથ જોડીને બેસી રહેતી આળસુ કે પ્રમાદી વ્યક્તિ કોઈ ભૂલ કરતી નથી, પણ વાસ્તવમાં તો એની આળસ એ જ એનો સૌથી મોટો દોષ ગણાય. એ દોષ માત્ર એને જ નહીં, પરંતુ એના સમગ્ર જીવન અને પરિવારને અજગર જેમ દેડકાંને ગળી જાય એમ ગળી જાય છે.

ચોથી બાબત એ છે કે અન્યની ભૂલ ખોળવી એ તો અત્યંત સરળ બાબત છે. કોઈ વ્યક્તિએ પોતાના પુત્રના લગ્નમાં ભવ્ય સત્કાર-સમારંભ અને સુંદર ભોજન-સમારંભ યોજ્યો હોય, ત્યારે કેટલીક વ્યક્તિઓ એણે બનાવેલી અનેક સુંદર વાનગીઓને ભૂલીને ‘ચટણી બરાબર નહોતી’ કે ‘સલાડ ઓછું પડ્યું’ એવી ફરિયાદ કરતી હોય છે. બીજાની ભૂલ શોધવી એ દોષદાસ્તિ ધરાવનારને માટે બહુ આસાન હોય છે. અન્યની સિદ્ધિમાં પણ એને દોષ દેખાતો હોય છે અને આવી બીજાની ભૂલ શોધનારી વ્યક્તિ હકીકતમાં તો પોતાની નિષ્ફળતાથી અકળાઈને

બીજાને સફળતાને જ્યારે જુએ છે, ત્યારે એના પેટમાં તેલ રેડાય છે.

આપણા સમાજમાં આજે નહીં, પણ એક સમયે સાસુ અને નજાંદ એ ઘરમાં આવેલી વહુના ભૂલ-સંશોધનમાં નિષ્ણાત ગણાતા હતા. વહુ સારું કરે તો પણ એમાંથી દોષો શોધી કાઢે અને પછી એમને માટે દોષને ખોળવા એ જ જીવનલક્ષ બની જતું. આવા એક દૂષિત સ્વભાવને કારણે કેટકેટલી સ્ત્રીઓના જીવનમાં આગ ચંપાઈ છે ! ગુરુ પોતાના અહંકારનું પોષણ કરવા માટે શિષ્યના અજ્ઞાનની મજાક ઉડાવે છે. કોઈ મેનેજર પોતાનો ‘ટાર્ગેટ’ સિદ્ધ ન થાય તે માટે પોતાના સાથીઓ પર ગુર્સે ભરાય, અપશબ્દો કહે, ધમકીઓ આપે અને નોકરીમાંથી કાઢી મૂકે છે.

આજે પ્રોફેશનલ જગતમાં આવી ઘટના ઠેર ઠેર જોવા મળે છે. પોતાનું ‘ટાર્ગેટ’ સિદ્ધ ન થાય એટલે પોતાની ભૂલ, આજાવડત કે અન્ય પરિસ્થિતિનો વિચાર કરવાને બદલે બોસ એના કર્મચારીને મેમો આપે છે, વધુ ધૂધવાય તો નોટિસ કે ટ્રાન્સફર આપે છે અને ખૂબ અકળાય તો એને નોકરીમાંથી પાણીયું આપે છે. પરિણામ એ બને છે કે બોસ અને એના તમામ કર્મચારીઓ એક પ્રકારના દબાણ હેઠળ કામ કરતા હોય છે. પરિણામે સતત સ્ટ્રેસમાં જીવતા હોય છે. જો કંપનીનો માલિક એ વિચારે કે એણે જે ‘ટાર્ગેટ’ રાખ્યું હતું તે જ વધુ પડતું હતું અને એણે એના કર્મચારીઓ પર દબાણ કરીને એમને દોડાવ્યે રાખ્યા એ ખોટું હતું.

આમ, ખુલ્લા દિલે ભૂલનો સ્વીકાર એ ભૂલ કરવા કરતાંય કઠિન બાબત છે, પરંતુ એનો અસ્વીકાર કરીને વ્યક્તિ અનેક આફિલોને પોતાના જીવનમાં સામે ચાલીને નિમત્તાણ આપે છે. આમ, ભૂલ થવી સ્વાભાવિક છે, પરંતુ ભૂલનો સ્વીકાર કરવો એ ઘણી હિંમતનું કામ છે. આ હિંમત કેળવવા વિશે હવે પછી જોઈશું. (કમશઃ)

શ્રી પૂજ્યપાદ આચાર્ય વિરચિત
સમાધિતંત્ર - અમૃતરસપાન
(ક્રમાંક - ૬૫)

પ્રા. ચંદાબહેન વી. પંચાલી (બોટાડ)

ચિન્મય ચિત્તામણિના રાજર્ષિ, ચિત્રૂપ ચૈતન્યના જ્ઞાનર્ષિ, પૂર્ણપદ જ્ઞાતા સ્વરૂપના સિદ્ધર્ષિ એવા પરમદૂપાળુદેવ શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજી સોણ વર્ષની વયે મોક્ષમાળાની રચના કરે છે. અધ્યાત્મના વારિધિ સમી મોક્ષમાળાના શિક્ષાપાઠ ૨૧ માં બાર ભાવનાનું આલેખન થાય છે, “વેરાયની અનો તેવા આત્મહિતૈષી વિષયોની સુદૃઢતા થવા માટે બાર ભાવના ચિંતવવાનું તત્ત્વજ્ઞાનીઓ કહે છે. (૧) શરીર, વૈભવ, લક્ષ્મી કુટુંબ પરિવારાદિક સર્વ વિનાશી છે. જીવનો મૂળધર્મ અવિનાશી છે એમ ચિંતવવું તે પહેલી અનિત્ય ભાવના. (૨) સંસારમાં ભરણ સમયે જીવને શરણ રાખનાર કોઈ નથી; માત્ર એક શુભધર્મનું જ શરણ સત્ય છે; એમ ચિંતવવું તે બીજી અશરણ ભાવના. (૩) આ આત્માએ સંસારસમુદ્રમાં પર્યટન કરતાં કરતાં સર્વ ભવ કીધાં છે. એ સંસારી જંજરથી હું ક્યારે છૂટીશ ? એ સંસાર મારો નથી, હું મોક્ષમયી હું; એમ ચિંતવવું તે ગ્રીજી ‘સંસારભાવના’. (૪) આ મારો આત્મા એકલો છે, તે એકલો આવ્યો છે, એકલો જશે; પોતાના કરેલાં કર્મ એકલો ભોગવશે; એમ ચિંતવવું તે ચોથી ‘એકત્વભાવના’. (૫) આ સંસારમાં કોઈ કોઈનું નથી એમ ચિંતવવું તે પાંચમી ‘અન્યત્વભાવના’ (૬) આ શરીર અપિવત્ર છે, મળમૂર્તની ખાણ છે, રોગજરાને રહેવાનું ધામ છે, એ શરીરથી હું ન્યારો છું, એમ ચિંતવવું તે છું ‘અશુચિભાવના’.”

પૂજ્ય કાર્તિકેય સ્વામી, જ્ઞાનદિવાકર કુંદુંદાચાર્ય, શ્રી અમૃતચંદ્રાચાર્ય વગેરે આચાર્યોએ વેરાય દઢતા અને આંતરિક પોળ્યતાને માટે બાર ભાવનાઓ આલેખી છે.

આપણે શ્રી પૂજ્યપાદસ્વામી વિરચિત સમાધિતંત્રનું રસપાન કરી રહ્યા છીએ. શ્લોક-ઉદ્ઘાન ભાવાર્થનો અભ્યાસ કર્યો. હવે વિશેષાર્થ વિચારીએ: યદી મોહાત્રજાયેતે રાગદ્વૈષો તપસ્વિનઃ ।

તત્ત્વૈવ ભાવયેત્ સ્વસ્થમાત્માનં શાસ્યત: ક્ષણાત् ॥ ૩૯

અર્થાત્ જ્યારે તપસ્વી અંતરાત્માને મોહવશાત્પ્રાગ્દેષ ઉત્પન્ન થાય ત્યારે તે તપસ્વીએ શુદ્ધાત્મસ્વરૂપની ભાવના ભાવવી. એમ કરવાથી રાગદ્વૈષાદિ ક્ષણમાં શાંત થાય છે.

વિશેષાર્થ : જ્યાં સુધી પૂર્ણતા - સિદ્ધત્વ દશા પ્રામ થતી નથી તથા આઠ કર્મથી સંપૂર્ણ મુક્તિ મળતી નથી ત્યાં સુધી તપસ્વીએ નીચલી ભૂમિકામાં રાગદ્વૈષ ઉત્પન્ન થાય ત્યારે શુદ્ધ આત્મસ્વરૂપની ભાવના ભાવવી - જેથી મોહ શાંત થાય. અન્ય કોઈ ઉપાય નથી. શિષ્યના મુખે આચાર્યદેવે પ્રેષણ મૂક્યો છે કે માન-અપમાન આદિ દૂર કરવાનો ઉપાય શું ? કેવળજ્ઞાનની પ્રાપ્તિ સુધી તપસ્વીને પુરુષાર્થ ચાલુ રહે છે. ચતુર્થ ગુણસ્થાને અનંતાનુબંધીના ચાર કષાય કોથ, માન, માયા અને લોભ કાં તો ક્ષય અથવા ક્ષયોપશમ થયા છે. દેશવિરતિ એવા પાંચમા ગુણસ્થાને પણ પુરુષાર્થ વર્તે છે. છષ્ટ ગુણસ્થાને ૨૮ મૂળગુણના વિકલ્પ છે. સાતમે નિર્વિકલ્પ દશા છે. આઠમે શ્રેષ્ઠીનો પુરુષાર્થ થાય છે, જેમાં શુદ્ધાત્માનું સાતત્ય છે. ક્ષપકશ્રેષ્ઠીના પુરુષાર્થમાં ક્ષીણભોહ પામીને સયોગી અવસ્થા સધાય છે. ત્યાં ચાર કર્મ છે પણ ‘બળી સીદરીવત્’ છે. આચાર્યદેવે અંતરાત્મદશા પ્રામ જ્ઞાનીને આ બોધ પ્રદાન કરે છે.

(૧) તપસ્વિનઃ : (૧) બહિરાત્મા, (૨) અંતરાત્મા, (૩) પરમાત્મા. તેમાંથી અંતરાત્માને

સમજાવે છે. ચારિત્ર મોહવશ જો રાગદ્રેષાદિ જન્મે તો આત્મભાવના ભાવવી. કારણ મોહનીય કર્મની પ્રકૃતિનાં મૂળ ઊડા છે. સ્થૂળ દોષોને ટાલ્યા પછી અથવા અનંતાનુંધી જેવા તીવ્ર રસ શમ્યા પછી પણ જો તેનો સૂક્ષ્મ સંસ્કાર રહી ગયો તો તે અપૂર્ણ દશામાં રાગાદિ ભાવ ઉત્પત્ત થાય છે. હમણાં પૂજા આદિ ભાવ કાંઈ નહિ કરે પણ જ્યારે શમાવવાનો પુરુષાર્થ થાય છે ત્યારે મંદતા આવી જાય છે. એક વાર મહિનભાવ પગપેસારો કરી પોતાની જાળ પાથરી દે છે. તેથી તપસ્વીએ મોહના સંસ્કાર જાગૃત થાય ત્યારે ઊગતાં જ શમાવી દેવા તેમજ શુદ્ધાત્મામાં સ્થિર થવાની ભાવના ભાવવી. પરિણામે મોહ શાંત થાય છે.

આત્મજ્ઞાન કે ગુરુગમ વિના તપસ્વીઓ પડા મોહભાવમાં ખેંચાય જાય છે. બાધ્ય વિષયમાં લુધ્ય થતાં દશાની મંદ્તા થાય છે. કોઈવાર તપભાવમાં કે શાસ્ત્રના વાદવિવાદમાં રોકાઈ જાય છે ત્યારે સદ્ગુરુના શરાણે અથવા શુદ્ધાત્મામાં સ્થિર થવાનો ઉત્ત્ર પુરુષાર્થ આવશ્યક બની જાય છે, જેથી સ્વપરિણમનની સ્થિરતા થાય છે.

(૨) મોહત્ર રાગદ્વિષો પ્રજાયેતે : મોહથી રાગદ્વેષ
ઉત્પન્ન થાય છે.

શરીરઆદિમાં કે માન કખાય આદિ ભાવોમાં
ક્યારેક પૂર્વ સંસ્કારથી મોહના બે પુત્રો રાગ અને દેખ
ઉત્પન્ન થાય ત્યારે શુદ્ધાત્મભાવની ભાવના ભાવે છે.
અંતરાત્મા પોતાના ભાવોને જ પ્રમાણ માની સ્વ
અવલોકન કરતાં જ રહે છે. શાસ્ત્ર સાક્ષી પૂરે છે કે
‘નિશ્ચયનય કા અવલમ્બન લેને વાલે, સમગ્ર દ્વાદશાંગ કા
પ્રધાન રૂપસે આલમ્બન કરને વાલે ત્રણિયો કે સમ્બન્ધ
મેં યહ એક રહસ્યકી બત હૈ કિ, વે અપની શુદ્ધાશુદ્ધ
ચિત્તવિત્તિ કો હી પ્રમાણ માનતે હૈ ।’

જેવી રીતે રોગી વ્યક્તિ જે રોગ થયો હોય
તેનો મૂળથી નાશ કરવાની ઈચ્છા રાખે છે અને પ્રયત્ન
પણ કરે છે, તેવી રીતે જ્ઞાનીધર્માત્મા વિત્તમાં આંશિક
પણ રાગદ્વેખાદિ ભાવ ઉત્પત્ત થાય તો તે મોહને મૂળથી

નાશ કરવાનો ઉપાય કરે છે. અર્થાતું આત્મભાવમાં સ્થિતિ કરે છે.

આ વિષયમાં શ્રી નેમિશ્વર આચાર્ય ભવ્યામૃત શતક શ્લોક ઉઠમાં ઉત્તમ બોધ આપે છે કે “હે ભવ્ય ! તું આગમના અભ્યાસને ધોરીશ નહિં; તેમાં કહેલા તત્ત્વનો વારંવાર અભ્યાસ કરીને ટીપે ટીપે આત્માના અમૃતનું પાન કર્યા કરજે અને કર્મના ક્ષય માટે સાવધાન રહેજે.” જ્યાં સુધી પૂર્ણ દશા પ્રામન થાય ત્યાં સુધી સાધકે નિરંતર આત્માગૃતિ રાખવી પરમ આવશ્યક છે.

કેટલીક વાર મોહ દગ્ગો દઈ દે છે. ‘મને આ વ્યક્તિ ઉપર કરુણાભાવથી દયા આવે છે.’ ત્યાં જાગૃત સાધક સમજી જાય કે આ મોહના બે પુત્રો છે રાગ અને દેખ - તે રાગભાવ દગ્ગો આપી દે છે તેથી સાધકની આગળની આત્મદશા મંદતાને પામે છે. માટે નિજ અભ્યાસ અને આત્મજાગૃતિને સતત ભાવતા રહેવાનો સૂક્ષ્મ બોધ આ શ્લોકમાં આચાર્યદ્વે દીધો છે. આ બોધ અંતરાત્માને આપે છે પણ જે આત્મભાવમાં આગળ વધવાની ભાવના રાખે છે તે દરેકને આ બોધ અંતરમાં ઉતારવા જેવો છે.

પૂજય બેનશ્રી ચંપાબોન ‘વચનામૃત’માં
અધ્યાત્મ સરસ્વતીનું અંકન કરે છે,

“જીવને અટકવાના જે અનેક પ્રકાર છે તે બધામાંથી પાછો વળ અને માત્ર ચૈતન્યદરબારમાં જ ઉપયોગને લગાડી દે; યોક્કસ પ્રાપ્તિ થશે જ. અનંત કાળથી અનંત જીવોએ આવી જ રીતે પુરુષાર્થ કર્યો છે, માટે તું પણ આમ કર.”

અનંત અનંત કાળ ગયો, જીવ ક્યાંક ક્યાંક
અટકે જ છે ને ? અટકવાના તો અનેક અનેક પ્રકાર;
સફળ થવાનો એક જ પ્રકાર - ચૈતન્ય દરબારમાં જિંદું
તે. પોતે ક્યાં અટકે છે તે જો પોતે ખ્યાલ કરે તો
બરાબર જાડુણી શકે.

દ્વયલિંગી સાધુ થઈને પણ જીવ ક્યાંય સૂક્ષ્મ-
(અનુસંધાન પાના નં. ૮ પર...)

પરમ પૂજય શ્રી અમિતગતિ આચાર્ય વિરચિત
સામાયિક પાઠ (દ્વાત્રિંશતિકા)

એક અનુચિતન

પૂજય બહેનશ્રી ડૉ. શર્મિષ્ઠાલેન સોનેજી

(આધાર : પ.પૂ. ગણાચાર્યશ્રી ૧૦૮
વિરાગસાગરજી મહારાજની પુસ્તિકા
તથા પૂજયશ્રીના સ્વાધ્યાય)

(શ્લોક - ૭)

વિનિન્દનાલોચનગર્હણૈરહં,

મનોવચઃકાયકષાય નિર્મિતમ् ।

નિહન્મિ પાં ભવદુઃખકારણં,

ભિષગિન્વં મંત્ર ગુણૈરિવાખિલમ् ॥૭॥

અન્વયાર્થ : ભિષક = વૈદ; મન્ત્રગુણૈ: = મંત્રની શક્તિ દ્વારા; અખિલમ् વિષમ् ઇવ = જેમ સંપૂર્ણ વિષનો નાશ કરી દે છે તે રીતે; અહમ् = હું; વિનિન્દનાલોચનગર્હણૈ: = આત્મનિંદા, આલોચના, ગર્હણ દ્વારા, મનોવચઃકાયકષાય = મન, વચન, કાય અને કષાયથી; નિર્મિતમ् = ઉપાર્જિત; ભવદુઃખકારણ = સાંસારિક દુઃખોના કારણભૂત; પાપમ् = પાપોને; નિહન્મિ = નાશ કરું છું.

● ગુજરાતી પદ્ધાનુવાદ :

મન વચન કાયા કષાયથી કીધાં પ્રભુ મેં પાપ બહુ, સંસારના દુઃખબીજ સૌ વાવ્યા અરે હું શું કહું ? તે પાપને આલોચના નિંદા અને ધિક્કારથી, હું ભર્સુ કરતો મંત્રથી, જેમ વિષ જતું વાદીથી.

● ગધાનુવાદ :

હે ભગવાન ! મેં મન, વચન, કાયા અને કષાયોને વશ થઈ સંસારમાં દુઃખ દેનારા એવા પાપો મેં આચાર્યા છે, તેને હું આપની સમક્ષ આત્મનિંદા, ગર્હણ અને આલોચના દ્વારા એવી રીતે નાટ કરું છું

કે જેવી રીતે વૈદ મંત્રો દ્વારા મનુષ્યને ચઢેલા વિષનો સંપૂર્ણપણે નાશ કરી નાખે છે.

● વિશેષાર્થ :

મહાપુરુષોએ સિદ્ધાંતરૂપ સાત તત્ત્વ કહ્યાં છે - જીવ, અજીવ, આસ્ત્ર, બંધ, સંવર, નિર્જરા અને મોક્ષ. આ તત્ત્વોના યથાર્થ શ્રદ્ધાનને વ્યવહાર સમ્યગુદર્શન કર્યું છે. આચાર્ય મહાન તત્ત્વજ્ઞાની છે. તેઓ કહે છે કે આસ્ત્ર અને બંધના જે પાંચ કારણ છે - મિથ્યાત્વ, અવિરતિ, પ્રમાદ, કષાય અને યોગ - તે જીણવા છતાં મેં કષાય અને યોગને પરવશ થઈ બહુ પાપો કર્યા છે. તેની હું આપ સમક્ષ - નિંદા, ગર્હણ અને આલોચના કરું છું.

૪ કષાય (કોધ, માન, માયા, લોભ) અને ૮ નો કષાય (હાસ્ય, રતિ, અરતિ, શોક, ભય, જીગુપ્સા અને ત્રણ વેદ)ને વશ થઈ મેં બહુ પાપ કર્યા છે - તે મારા ચારિત્રની નિર્બંધતા છે. (સમ્યકુદ્દિષ્ટ મહાત્માને પણ ત્રણ કષાયનો સદ્ભાવ હોય છે - અપ્રત્યાખ્યાન, પ્રત્યાખ્યાન, સંજવલન તથા સર્વસંગપરિત્યાગી મુનિમહારાજને પણ સંજવલન કષાયનો સદ્ભાવ હોય છે.)

હે પ્રભુ, મેં મારા જીવનમાં ઘણા વિભાવભાવો કર્યા છે. જેમકે મારું ધાર્યું ન થયું ત્યારે ખૂબ કોધ કર્યો, કંઈ રૂપ મળ્યું, જ્ઞાન વધ્યું, પૂજા થઈ, કીર્તિ મળી ત્યારે ખૂબ અભિમાન કર્યું, સ્વાર્થ ખાતર અનેક જીવોને છેતર્યા તથા તૃષ્ણાવશ - લોભવશ ધન મેળવવા વિવિધ પ્રકારના હિંસારૂપ પાપારંભો કર્યા.

કોઈ તુચ્છ કારણોથી કોઈ જવોની હંસી કરી,
 કોઈ સાથે અતિરાગ કર્યો તો કોઈની સાથે અતિદ્રેષ
 કર્યો, ઈષ્ટ વસ્તુ કે વ્યક્તિનો વિયોગ થતાં ખૂબ
 શોક કર્યો, સાત પ્રકારના ભયને આધીન થઈ દુઃખી
 થયો. કોઈ અણગમતી મહિન વસ્તુ જોઈ જુગુસા
 - દુગંધા કરી અને કામવિકારોને વશ થઈ - વિષય
 સુખ ભોગવવામાં સાચું સુખ માન્યું.

હે પ્રભુ ! મેં મન, વચન અને કાયાથી પણ
બહુ પાપ કર્યો છે.

में साचा देव-गुरु-धर्मनुं शरण लीधुं नहीं,
तेओअे उपदेशेला सात तत्त्वनी शब्दा करी नहि
तेथी में पोताने देहरुपे ज मान्यो अने आधुं ज्ञवन
जिंधी प्रवृत्तिओ करी. तेथी बंधना कारणो सेवी
दुःखमां ज ज्ञवन विताव्युं. में सद्गुरुनी शोध न
करी, सत्संग न कर्यो अने रातदिवस छिंसा, जूठ,
चोरी, पापारंभ-परिग्रहनी प्रवृत्ति करी पापबंधन
कर्या. मनुष्यजन्म भयो पश काम पशु जेवा कर्या.
काया भणी पश तेनो सहुपयोग न कर्यो. हित,
मित, प्रिय वाणी बोली नहीं. श्री गुरुअे कह्युं हतुं
के ‘धीरे से बोलो, प्रेम से बोलो, आदर देकर
बोलो, जड़रत होने पर बोलो’ ए सूत्रने ज्ञवनमां
अपनाव्युं नहीं. कटु वाणी बोली लोकोना दिलने
दुभव्यां. वैरभाव कर्या. सत्शास्त्रोनी वाणी वांची
नहि, समज नहि अने मानी नहि. मनथी कांઈ
सारुं चिंतवन, सद्भावना कर्या नहि. राग-द्वेष
भाव करीने मनने मेलुं कर्यु, मन वयन कायाने
प्रभुभक्तिमां जोड़या नहीं. तेथी ते बंधनना कारण
बनी गया.

- બંધન બંધન જંખે મારું મન,
પણ આતમ જંખે છૂટકારો,
મને દહેશત છે આ જગડામાં
થઈ જાય પૂરો ના જન્મારો

- એમ અનંત પ્રકારથી સાધન રહિત હુંય;
નહીં એક સદ્ગુણ પણ મુખ બતાવું શુંય ?
- વીસ દોહરા

प्रायश्चित्त, प्रत्याख्यान तथा शरणागति :

હે પ્રભુ ! મારી શક્તિ ઓછી છે પણ “હવે હું તમારું તમારા ધર્મનું અને તમારા મુનિનું શરણ ગ્રહણ કરું છું. મારા અપરાધ ક્ષય થઈ હું તે સર્વ પાપથી મુક્ત થાઉં એ મારી અભિલાષા છે.” તમારા શરણથી હવે મને કોઈનો દર નથી. મને વિશ્વાસ છે કે તમારા દીઘેલા મંત્રના સમજણપૂર્વક જાપથી મારા ભાવો નિર્મળ થશે અને જેમ મંત્રના જોરથી વૈદ્ય સર્પનું ઝેર ઉતારે છે તેમ મારા પાપવિકારોનું ઝેર નાચ થઈ જશે અને કરીને આપના બતાવેલા માર્ગ ચાલીને મારા સ્વભાવને એટલે ક્ષમા, વિનય, સરળતા, સંતોષ, સંયમ, તપ, ત્યાગ, આંકિચન્ય તથા બ્રહ્મચર્યને ધારણ કરી સર્વ કર્મબંધનોથી છૂટી જઈશ.

અંતમંગાળ - લોઘ

ખુલ્લા હદ્યથી આપણે આપણા પાપોને
કબૂલી, તેની નિંદા - ગર્હ કરી ફરીથી તેવા પાપ
ન કરવાની પ્રતિજ્ઞા કરવી જોઈએ.

- ગીરું અંગ આર્જવ કહું, ધરીએ તે નિજભાવ, ત્યારી માયાશાલ્યને કરીએ શુદ્ધ સ્વભાવ; કિચિત દોષ થતાં સ્વાતમ નિંદી તે શોચીએ રે, ગુવાઈદિક કને વળી સ્પષ્ટ કરી આલોચીએ રે.

- દશલક્ષણી ધર્મસ્વરૂપ

- મહાવીરનું નામ દીવાલ ઉપર નહીં, પરંતુ દિલ પર કોતરો.
  - કોધના બજારમાં જ ક્ષમાનો વેપાર થાય છે.

શ્રી દેવચંદ્રજી ચોવીસી

અશોકભાઈ પી. શાહ

(ફેલુઆરી અંકથી ચાલુ...)

૧૨મા તીર્થકર શ્રી વાસુપૂજ્ય ભગવાન સ્તવન

ગણિશ્રી દેવચંદ્રજી મહારાજ બારમા તીર્થકર શ્રી વાસુપૂજ્ય ભગવાનની સ્તુતિ કરતાં ભગવાનની સેવા-પૂજા-અર્થનાની વિધિ અને તેનું સ્વરૂપ બતાવી આપણાને સૌને “પૂજના તો કીજે રે, બારમા જિનતણી રે” એમ કહી પરમ પ્રેમે પ્રભુપૂજા માટે પ્રેરિત કરી રહ્યાં છે. સત્તદેવ-ગુરુ-ધર્મમાં શ્રદ્ધાને જ્યારે સમ્યગદર્શનનું પ્રથમ સોપાન કહ્યું છે ત્યારે સત્તદેવની શ્રદ્ધાને દઢ કરવા, તેમની આજ્ઞામાં રહેવાની આપણી તત્પરતા દર્શાવવા પ્રભુ-પૂજા તે સાધનાનું એક અગત્યનું અંગ બની જાય છે. તે પૂજા યંત્રવત્ત ન બની જાય તે માટે તેની યથાર્થ વિધિ અને તેના વ્યવહાર-નિશ્ચય સ્વરૂપની યથાર્થ સમજણ અત્યંત જરૂરી છે, જે આ સ્તવનમાં દેવચંદ્રજી પ્રકાશી રહ્યાં છે.

પ્રભુ-પૂજાની શરૂઆત દ્રવ્યપૂજાથી થાય છે, જે શ્રાવકાચારનું મુખ્ય આવશ્યક છે. તેની વિધિ અર્થ-પરમાર્થ સમજને કરવાથી તે ભાવપૂજાનું કારણ બને છે તે આપણે સ્તવનની બીજી ગાથામાં જોયું. અનાદિથી બહિરૂખી થવા ટેવાયેલા આપણા ઉપયોગને સંસારમાંથી પાછા બેંચી પ્રભુ સાથે જોડવા આ અણગકારી દ્રવ્યપૂજાનું અવલંબન ઉપકારી છે. વળી, આપણે જોયું કે ભાવપૂજા બે પ્રકારે છે : પ્રશસ્ત અને શુદ્ધ. “સ્વામી ગુણ ઓળખી સ્વામીને જે ભજે” - આ છે પ્રશસ્ત ભાવપૂજા, જે એક ઉત્કૃષ્ટ શુભ ભાવ છે અથવા પ્રભુ પ્રત્યેનો પ્રશસ્ત રાગ છે. અહીં પ્રભુરૂપી બાધ્ય-આલંબન છે તેથી તે વ્યવહાર ભાવપૂજા કહેવાશે, પરંતુ જે પરમાર્થને પ્રેરે તે સમંત

વ્યવહાર કહેવાય. (શ્રી આત્મસિદ્ધિશાસ્ત્ર ગાથા - ૩૬). આ સમંત વ્યવહારથી હવે પરમાર્થરૂપ ‘શુદ્ધ ભાવપૂજા’, જે દરેક સાધકનું ધ્યેય છે, તે તરફ શ્રી દેવચંદ્રજી આપણને લઈ જાય છે તે અવલોકીએ : દર્શન શાનાદિક ગુણ આત્મના રે, પ્રભુ પ્રભુતા લયલીન; શુદ્ધસ્વરૂપી રૂપે તન્મયી રે, તસુ આસ્વાદન પીન.

- પૂજના ૪

શબ્દાર્થ : આત્માના (ક્ષાયોપશમિક ભાવે) પ્રગટેલ દર્શન, જ્ઞાન આદિ ગુણો પ્રભુની પ્રભુતામાં લયલીન બનતાં આત્મા પોતાના શુદ્ધ સ્વરૂપમાં તન્મય થાય છે અને તે વડે સ્વાનુભવરસનો આસ્વાદ માણીને આત્મા પુષ્ટ બને છે. (લયલીન = એકાગ્રતાપૂર્વક મજન થવું; પીન = પુષ્ટ બનવું.)

વિશેષાર્થ : સાધક હવે પ્રશસ્ત ભાવપૂજાથી સ્વરૂપમાં તન્મયતારૂપ શુદ્ધ ભાવપૂજા તરફ ડગ માંડે છે. સ્વચ્છંદ નિરોધપણે પ્રભુસેવા - પ્રભુઆજ્ઞામાં એકનિષ સાધક ક્ષાયોપશમિક સમ્યગદર્શન-જ્ઞાન એવા આત્માના ગુણ વડે પ્રથમ સમકિતને વરે છે કારણકે પરમકૃપાળુદેવ શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજીએ પત્રાંક-૭૫૧માં ફરમાવ્યું તેમ “આમપુરુષના વચનની પ્રતીતિરૂપ, આજ્ઞાની અપૂર્વ રુચિરૂપ, સ્વચ્છંદ નિરોધપણે આમપુરુષની ભક્તિરૂપ, એ પ્રથમ સમકિત કહ્યું છે.” આ સમકિતના પ્રભાવથી સાધક અંતર્મુખતા તરફ વળે, ક્ષાયિક ભાવો તરફ વળે, તે તેની શુદ્ધ ભાવપૂજા અથવા નિશ્ચય ભાવપૂજા બનતી જાય છે. પ્રશસ્ત ભાવપૂજામાંથી હવે “પ્રભુની પ્રભુતામાં લય પામતો, લીન બનતો” તે કોઈ ધન્ય મળે નિજ-પ્રભુતામાં લીન બને છે અને દેવચંદ્રજીએ પ્રથમ સ્તવનમાં કહ્યું હતું તેમ, “પ્રભુજીને

અવલંબતા, નિજ પ્રભુતા હો પ્રગટે ગુણરાશ” - આ અપૂર્વ, અદ્ભુત ઘટના બને છે, જેમાં સાધકનો આત્મા “શુદ્ધ સ્વરૂપી રૂપે તન્મથી રે” - પોતાના જ શુદ્ધ સ્વરૂપમાં સ્થિર થાય છે, તન્મય થાય છે, એ જ તેની શુદ્ધ ભાવપૂજા છે. અને “તસુ આસ્વાદન પીન” - તે શુદ્ધ સ્વભાવના અતીન્દ્રિય આનંદનો આસ્વાદ માણી તેનો આત્મા આત્મગુણોથી પીન, અર્થાત् પુષ્ટ બની ફૂટકૃત્યતા અનુભવે છે.

પૂજ્યશ્રી રાકેશભાઈ આનો ભાવાર્થ સમજાવતાં કહે છે, “વૃત્તિ જે બહાર ભટકતી હતી તેને સત્પુરુષની ખૂંટી મળી, વૃત્તિ સત્પુરુષના ચરણક્રમમાં સ્થિર થઈ. તે પ્રશસ્ત ભાવપૂજા. તેનાથી આત્માનો અત્યુઠ મહિમા આવતાં સદ્ગુરુએ બોધેલ તત્ત્વમાં સ્થિર થયો. આગળ વધતાં નિર્વિકલ્ય ભાવનું nourishment મળતાં આત્મા શુદ્ધ જ્ઞાનાનંદ આદિ ગુણોથી પુષ્ટ બન્યો.”

શુદ્ધ ભાવપૂજાનું વિશેષ સ્વરૂપ બતાવતાં ગણિશ્રી આગળ કહે છે :

શુદ્ધ તત્ત્વરસરંગી ચેતના રે, પામે આત્મસ્વભાવ; આત્માલંબી નિજ ગુણ સાધતો રે, પ્રગટે પૂજ્ય સ્વભાવ.

- પૂજનાં ૫

શબ્દાર્થ : શુદ્ધ તત્ત્વના રસથી રંગાયેલ ચેતના આત્મસ્વભાવ પામે છે. આ રીતે સ્વરૂપાલંબી બનેલો સાધક નિજ આત્મગુણોને સાધતો અનુક્રમે પોતામાં જ પૂજ્ય સ્વભાવને પ્રગટ કરે છે.

વિશેષાર્થ : અહો ! આશ્રય ! સ્તવનની શરૂઆત જે વાસુપૂજ્ય ભગવાનને પ્રગટેલા પૂજ્ય સ્વભાવના ઉલ્લેખથી થઈ હતી, તે પ્રભુના અવલંબનથી જોતજોતામાં સ્વયં સાધક પૂજ્ય સ્વભાવને વરે છે ! શુદ્ધ ભાવપૂજાના જોરે ભક્ત, ભક્તિ અને ભગવાન એક થઈ જતાં હવે ભક્ત એવો “આત્માલંબી થઈ નિજ ગુણ સાધતો” થઈ

જાય છે કે મોહનીય આદિ સર્વ ધાતી કર્મોનો નાશ કરી સ્વયં પરમાત્મપદને પ્રામ થતાં હવે જગત તેને પણ પૂજે એવો, વાસુપૂજ્ય ભગવાન જેવો, પૂજ્ય સ્વભાવ પ્રગટે છે. આવું સામર્થ્ય છે પ્રશસ્ત અને શુદ્ધ ભાવપૂજામાં ! આ અપૂર્વ ઘટનાનું મૂળ કારણ હતું સાધકની “શુદ્ધ તત્ત્વરસરંગી ચેતના”. પ્રભુના તત્ત્વબોધરૂપ કદાપિ ઊતરે નહીં એવા મજાઠ રંગથી રંગાયેલ ચેતના હવે પોતાના જ શુદ્ધ આત્મતત્ત્વના જ્ઞાનાનંદ રસથી રંગાઈને “પામે આત્મસ્વભાવ”. અનાદિકાળથી પુદ્ગલનો રસીયો હતો તે પ્રભુરૂપી શુદ્ધ તત્ત્વનું નિમિત મળતાં સ્વરૂપનો રસીયો બની ગયો. પૂજ્યશ્રી રાકેશભાઈ આ માટે એક સુંદર વાત કરતાં કહે છે, “સાધક took a right turn to સદ્ગુરુ and then a U-turn to નિજસ્વરૂપ ! પ્રભુએ પોતાનું અવલંબન છોડાવી એવો સ્વાત્માલંબી બનાવી દીધો, ઉપાદાન એવું તો જાગૃત કરાયું કે નિજગુણ સાધતાં સાધતાં સાધકમાં સ્વયં અનાથમાંથી સનાથ ત્રાણ લોકના નાથ એવો જગતપૂજ્ય આત્મસ્વભાવ પ્રગટી ગયો !

પ્રભુનું નિષ્કામ, ઉદાસીન નિમિત પામી સેવક કેવી રીતે સિદ્ધિ પ્રામ કરે છે તેની વિશેષ વાત કરતાં દેવચંદ્રજી કહે છે :

આપ અકર્તા સેવાથી હુંવે રે, સેવક પૂરણ સિદ્ધિ; નિજ ધન ન દિયે પણ આશ્રિત લહે રે, અક્ષય અક્ષર રિદ્ધિ.

- પૂજનાં ૬

શબ્દાર્થ : હે પ્રભુ ! આપ તો અકર્તા જ છો. પરંતુ આપની સેવાથી સેવક પૂર્ણ સિદ્ધિને વરે છે. પ્રભુ પોતાનું જ્ઞાનાદિ ધન દેતાં નથી, પણ તેમનો આશ્રિત અક્ષય, અક્ષર રિદ્ધિને પામે છે.

વિશેષાર્થ : પ્રભુ તો પૂર્ણ વીતરાગી છે. તેથી પરદ્રવ્યના અને પરભાવોના અકર્તી છે, અર્થાત્ કર્તાપણું પ્રભુને રહ્યું જ નથી. શ્રીમદ્ભજી

શ્રી આત્મસિદ્ધિશાસ્ત્રની ગાથા-૧૨૧માં કહે છે તેમ, “વૃત્તિ વહી નિજભાવમાં, થયો અકર્તા ત્યાંય.” આમ, પ્રભુ આત્મજ્ઞાનની શરૂઆતથી જ અકર્તા હતા, તો હવે પૂર્ણ કૃતકૃત્યતા જ્યાં વર્તતી હોય ત્યાં પરનું કર્તાપણું ક્યાંથી હોય ? અથવા તો પ્રભુ પોતાના શુદ્ધ ચેતનારૂપ સ્વભાવના જ કર્તા, ભોક્તા છે. પ્રભુ જ્યારે સમોવસરણમાં ઉપદેશ આપે છે ત્યારે પણ તેમની વાણી તો અકર્તાભાવે, સહજ, નિર્વિકલ્પપણે તીર્થકર નામકર્મના ઉદ્ઘથી સ્ફૂરે છે. પ્રભુ તો ત્યારે પણ પોતાના સ્વરૂપમાં જ મળ્યે છે. વળી સિદ્ધાંત પણ એમ છે કે એક દ્રવ્ય બીજા દ્રવ્યનું નિશ્ચયનયથી કંઈ ન કરી શકે. હા, પણ ભક્ત તો એમ જ કહેવાનો કે પ્રભુ, આપ કરુણાના કરનાર છો ! તો આમ દ્રવ્યાનુયોગ નહીં પણ ભક્તિયોગના આધારે ભક્ત પોતાની ભાવદ્ધા પ્રભુમય બનાવી પોતાનું કામ કરી લેશો ! તેથી જ દેવચંદ્રજી મહારાજ પ્રભુને કહે છે કે “આપ અકર્તા” ભલે હો પણ મારી પણ એક વાત સાંભળી લો કે “સેવાથી હું રે, સેવક પૂરણ સિદ્ધિ” - તમાંનું અવલંબન લેનાર તમારો સેવક, તમારી સેવાથી, તમારા આજ્ઞાધીનપણાથી, તમારા સ્વરૂપના નિરંતર અને પ્રગાઢ ચિંતન-મનનથી તમારા જેવી જ પૂર્ણ સિદ્ધિને પામે છે, અને હું પણ પામવાનો છું, એમાં કોઈ શંકાને સ્થાન નથી ! પ્રભુના આશ્રયથી આજ્ઞાવભાવો વિલીન થતા જાય છે, સંવરભાવ પ્રગટ થતો જાય છે, મિથ્યાત્વનો નાશ થઈ સમ્ભક્ત્વ પ્રગટે છે, કમશા: અવિરતિ, પ્રમાદ, કખાયો જાય છે અને છેલ્લે યોગનો પણ નિરોધ કરી તે ભવ્યાત્મા પૂરણ સિદ્ધિને વરે છે. હે પ્રભુ ! આપ અકર્તા હોવાથી આપનું જ્ઞાન, આનંદરૂપી ધન ભલે કોઈને દેતા નથી તેમ છતાં આપનો આશ્રિત નિઃસ્પૃહપણે વહેતા આપના બોધમાંથી જ્ઞાન લુંટી લુંટીને ઉપરોક્ત રીતે ‘અક્ષય’ - અવિનાશી અને ‘અક્ષર’ કઢી ખરે નહીં તેવી,

ખૂટે નહીં તેવી આત્મગુણોની સંપત્તિરૂપ રિદ્ધિને પામે છે. દેવચંદ્રજી જાણે કહેતાં હોય કે પ્રભુ, આપની સાથે ભલે મારે કારણ-કાર્ય સંબંધ ન હોય પણ નિમિત્ત-નૈમિત્તિક સંબંધ તો છે ને ? બસ, હું એનાથી મારું કામ કરી લઈ આપના જેવી પૂર્ણ વીતરાગીદશા, જે મારું ધ્યેય છે, તેને સિદ્ધ કરી લઈશ. જુઓ, પ્રભુમાં વિશ્વાસ કરી દેવચંદ્રજીએ પોતામાં કેવો આત્મવિશ્વાસ જગાડ્યો છે !

હવે અંતિમ ગાથામાં પ્રભુની પ્રશસ્તા ભાવપૂજાથી શુદ્ધ ભાવપૂજારૂપ કેવું ઉત્તમ ફળ મળે છે તેનું વર્ણન કરી સ્તવનની પૂર્ણહુતિ કરે છે : જિનવર પૂજા રે તે નિજ પૂજના રે, પ્રગટે અન્વય શક્તિ; પરમાનંદ વિલાસી અનુભવે રે, દેવચંદ્ર પદ વ્યક્તિ.

- પૂજના ૭

શબ્દાર્થ : જિનવરની પૂજા તે જ ખરેખર નિજ આત્મતત્ત્વની પૂજા છે, જેના થકી સાધકની અન્વય શક્તિ-સહજ સ્વાભાવિક આત્મશક્તિ પ્રગટે છે. તેથી સાધક દેવોમાં પણ ચંદ્ર સમાન એવા પરમ પદને વ્યક્ત કરી પરમાનંદનો વિલાસ અનુભવે છે. (અન્વય શક્તિ = વસ્તુની સ્વભાવગત નિજશક્તિ, ઉપાદાન શક્તિ; વ્યક્તિ = વ્યક્ત કરે છે.)

વિશેષાર્થ : દ્રવ્યપૂજાને જેમ ભાવપૂજાનું કારણ કર્યું હતું તેમ હવે જિનવર પૂજારૂપી પ્રશસ્ત ભાવપૂજા તે નિજાત્મ પૂજનારૂપી સર્વોચ્ચ શુદ્ધ ભાવપૂજામાં પલટાય છે. તેથી કારણમાં કાર્યનો ઉપચાર કરી કર્યું કે “જિનવર પૂજા રે તે નિજ પૂજના રે.” અને બને છે પણ તેવું જ કે જેમ જેમ સાધક જિનેશ્વરની પૂજામાં લયલીન બને છે તેમ તેમ બાધ્યાલંબનો ગૌણ કરી, તેના ભાવો ગુણપ્રત્યથી બની પ્રભુના અંતરમાં ઝાંકે છે અને પ્રભુના ગુણોના દર્શનમાં લીન બનતા તે ગુણોના ચિંતન, મનન અને ભાવન કરતાં કરતાં ધીમે ધીમે પોતામાં જ તેવા ગુણોનું ભાવભાસન

કરવા લાગે છે. પ્રભુગુણોના અચિત્ય મહિમાથી પોતાના અચિત્ય આત્મિક ગુણોનો મહિમા જાગે છે. પરિણામે અંતર્મુખતા વધતાં વધતાં કોઈ ધન્ય પળે નિર્વિકલ્પ સ્વાનુભૂતિમાં સરકી પડે છે. આ જ તો છે “નિજ પૂજના !” પ્રભુ સાથે, પ્રભુના ગુણો સાથે પોતાના આત્મિક ગુણોની એકત્વતારૂપ પરાભક્તિને પામતાં તેની જિનવર પૂજના તે જ નિજ પૂજના બની જાય છે. તેથી જ શ્રીમદ્ભૂજ અંતિમ સંદેશરૂપ કાવ્યમાં કહે છે, “જિનપદ નિજપદ એકતા, ભેદભાવ નહીં કાંઈ” આવી ‘નિજ પૂજના’નું અલૌકિક ફળ એ છે કે સાધકમાં “પ્રગટે અન્વય શક્તિ” અન્વય શક્તિ એટલે પ્રભુ જેવી જ આપણામાં સત્તારૂપે પડેલ મૂળભૂત, સ્વભાવગત, ઉપાદાનરૂપે રહેલ શક્તિઓ. આ પારમાર્થિક પૂજના ફળસ્વરૂપે સત્તામાં રહેલ આ શક્તિઓ હવે સાધકમાં પ્રગટપણે વ્યક્ત થાય છે. ચિત્તપ્રસંશીલના, પરમ શાંતિ, પરમ ઉદાસીનતા, સહજાનંદમય દશા આદિ અનેક અન્વય શક્તિઓ પ્રગટે છે, જેના પ્રતાપે સાધક “પરમાનંદ વિલાસી અનુભવે રે” - પરમ આનંદનો વિલાસ, ભોગવટો અનુભવે છે અને કમશઃ ક્ષાળિક જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર અને વીર્યને પ્રામ કરી દેવોમાં ચંદ્ર સમાન પરમાત્મપદને વ્યક્તપણે અનુભવી કૃતકલ્પ થાય છે.

આમ, ગણિશ્રી દેવચંદ્રજીએ પ્રભુના પૂજય સ્વભાવના ગુણગાન, સેવન, પૂજન કરતાં સ્વયં સાધકમાં પૂજય સ્વભાવ પ્રગટે તેવો સમસ્ત રાજમાર્ગ-દ્રવ્યપૂજા, પ્રશસ્ત ભાવપૂજા અને શુદ્ધ ભાવપૂજાની અભૂતપૂર્વ સાધના બતાવી આપણા ઉપર અનંત ઉપકાર કર્યો છે. ખરેખર તો તેઓશ્રી પોતાની જ આત્મકથા જાણે કરતાં હોય કે અમે આ રીતે વર્તમાનમાં જિનપૂજા અને નિજપૂજા કરીએ છીએ અને થોડા જ સમયમાં સર્વ અન્વય શક્તિને પ્રગટાવી દેવચંદ્રપદ પામીશું ! આ મહાત્માને કોટિ

કોટિ વંદન કરી આ સ્તવનની વિચારણાને અહીં
વિરામ આપીએ છીએ. સ્તવનના અર્થ-ભાવાર્થમાં
ગણિતીના અભિગ્રાયથી મારી અલ્યુજેન્ટાવશ કંઈપણ
ઓદૃષ્ટિ, અધિકું કે વિપરીત લખાયું હોય તો સર્વ
જ્ઞાની ભગવંતોની સાક્ષીએ ક્ષમાયાચના કરું દું.

॥ॐ शांतिः शांतिः शांतिः॥

ગાળવિભાગ

(પાના નં. ૩૬ પરથી ચાલુ...)

ભોજન લેવાનું શરૂ કરી દીધું !

પાંચદસ ભિનિટ પસાર થઈ કે સભ્યો આવ્યા
અને જ્યોર્જ વોશિંગટનને જમતા જોયા તો તેમના
આશ્વર્યનો કોઈ પાર ન રહ્યો કે, મહેમાનોની થોડી
રાહ પણ જોઈ નહિ અને જમવાનું શરૂ કરી દીધું !

બધા સત્યો આશ્રમસહ જ્યોર્જ વોશિંગ્ટન
સામે તાકી રહ્યા.

જ્યોર્જ વોશિંગટને જમતાં જમતાં જ સભ્યોને
કહેવા માંડિયું : “ભોજનનો સમય બે વાગ્યાનો હતો.
બે વાગ્યા એટલે મારા રસોયાએ બધાં ભાષાં પીરસી
દીધાં ! મારો રસોયો નિયત સમયે જમવાનું પીરસે
છે, કારણ કે તેને ખબર છે કે હું નિશ્ચિત સમયે જ
ભોજન ચાલુ કરી દઉં છું. ભોજન લેવાના નિયત
સમયનો મેં કદી ભંગ થવા દીધો નથી. જેમ મારો
સૂવાનો, ઉઠવાનો સમય નિયત છે, એ જ રીતે
મારો જમવાનો સમય પણ મેં નિયત કર્યો છે અને
એ નિશ્ચિત સમયે જ હું ભોજન લેવા બેસું છું.
તમારા આવ્યા પહેલાં મેં જમવાનું શરૂ કર્યું, તે બદલ
મને માફ કરજો, પણ હું મારા નિશ્ચિત સમયનો
કદી ભંગ કરી શકું નાહિં !”

બધા સભ્યોને હવે સમજાયું કે જ્યોર્જ વોશિંગ્ટન સમયપાતન અંગે કેટલા ચૂસ્ત હતા !

રાગ-દ્વેષના પરિણામની ગાંઠ ગળશે

ત્યારે જ સમકિત આવશે.

મુન્યાચાર (સકલચારિત્ર)

(ક્રમાંક - ૮)

બા. ભ. સુરેશજી

(ગતાંકથી ચાલુ...)

(૮) સ્ત્રીપરિષહજ્ય : મોહવશ કે ચારિત્રભ્રષ્ટ કરવાના દુષ્ટ અભિપ્રાયથી પોતાના સમીપ આવેલ સ્ત્રીના કામોતેજક હાવ-ભાવ, અંગપ્રદર્શનાદિને જોઈને તેમાં મોહિત ન થતા શાંત, નિર્વિકાર રહેવું તે સ્ત્રીપરિષહજ્ય છે. સ્ત્રીપરિષહના સમયે યોગીરાજ આ પ્રકારે તત્ત્વવિચાર કરે છે કે આ સ્ત્રી મને જે અંગો દેખાડીને મોહિત કરવા દઈએ છે તે અંગોને તો મેં અનેકવાર ભોગવી લીધા છે પરંતુ તેનાથી મનને તૃપ્તિ મળી નથી. વાસ્તવમાં સ્ત્રીના શરીરમાં કાંઈ પણ જોવા યોગ્ય કે ભોગવવા યોગ્ય નથી. બધા અંગ તત્ત્વતઃ હાડ-માંસરૂપ પુદ્ધગલ જ છે. હે યોગી ! તું આ હાડ-માંસના પૂતળાને જોઈને પોતાના પરિણામ બગાડીને અનેક જન્મોથી સંચિત તપના સંસ્કારોને કેમ વ્યર્થમાં જ નાશ કરવા દઈએ છે ? મનને વિકારમય કરવું તે જ મહાદુઃખ છે અને નિર્વિકારી રહેવું તે જ મહાઆનંદ છે, માટે તું પોતાના અંતરમાં દેખ કે જ્યાં દેહાદિથી, કામાદિથી રહિત શાંત, નિરાકૃત આનંદનું જરણું વહી રહ્યું છે, તેમાં જ મળન થા, આ ઘૃણીત સ્ત્રીતનમાં નહીં; આ પ્રકારના તત્ત્વચિત્તનથી મુનિ સ્ત્રીપરિષહને જીતે છે.

(૯) ચર્યાપરિષહજ્ય : આહાર-વિહારાદિ ચર્યા માટે ખુલ્લા પગે ગમના-ગમન કરતાં સમયે તીક્ષ્ણ કાંકરા, પથ્થર, કાંટા આદિ ભોંકતા તે પીડાને શાંત - સમત્વ - પ્રસન્નભાવથી સહન કરવી તે ચર્યાપરિષહજ્ય છે. દેશાંતરમાં વિહાર કરવો મુનિ માટે અનિવાર્ય કહ્યો છે કારણ કે એક સ્થાનમાં રહેવાથી કેતે, ત્યાંના લોકો, આદિ પ્રત્યે રાગભાવ

વધવાની સંભાવના છે. વિહાર ખુલ્લા પગે અને પગપાળા જ કરવાનો કહ્યો છે તથા વચ્ચે માર્ગમાં ભયાનક જંગલ, જંગલી પ્રાણી આદિનો ભય તથા માર્ગમાં અજ્ઞાનીઓ દ્વારા કે બાળ-બચ્ચાઓ દ્વારા કરેલ ઉપહાસ ઈત્યાદિ વાતોનો વિચાર કરીને મનમાં વિહાર પ્રત્યે અરુચિ જાગે કે ભયાદિ સત્તાવે ત્યારે એકાંકી હોવા છતાં પણ તે અરુચિ અને ભયનું નિરાકરણ કરીને હાથી, ધોડા, રથ આદિ પર કરેલ સુવિધાપૂર્ણ વિહારનું સ્મરણ ન કરતાં મારું કલ્યાણ મારી આ ચર્યામાં જ છે એવું ચિંતન કરતાં શાંત નિર્ભય-પ્રસન્ન થઈને વિહારાદિની બાધાઓને સહન કરે છે તે ચર્યાપરિષહજ્ય છે.

(૧૦) નિષધાપરિષહજ્ય : જેણે નિયતકાળ માટે કોઈ પર્વત, ગુફા, વૃક્ષની કોટર (બખોલ), શૂન્યવિમોચિત આવાસ કે ખેડેર આદિમાં રહેવાનો નિશ્ચય કરી લીધો છે અથવા પદ્માસન, ખડુગાસન આદિમાં નિયત સમય સુધી રહેવાનો નિશ્ચય કરી લીધો છે તેના પર તેના નિયત કાળની અવધિમાં સિંહ, સર્પ, અજગર, જંગલી લોકો, વાવાઝોરું, ધોખમાર વરસાદ ઈત્યાદિના કારણે બાધાઓ આવે કે સ્વંય શરીર જ અસ્થિર થવા લાગે કે આસનમાં પીડા થવા લાગે એવા સમયે તે સ્થાન તથા તે આસનને ન છોડતા તે સંકટોને સહજ - શાંત પ્રસન્નભાવથી સહન કરતાં અડોલ-અકંપ-સ્થિર રહેવું તે નિષધાપરિષહજ્ય છે.

ઉપરોક્ત કારણોથી જ્યારે મન ડામાડોળ થવા લાગે ત્યારે મુનિ એવો વિચાર કરે છે કે આ સિંહ, સપ્ચાદિ વધારેમાં વધારે શું કરશે ? આ દેહને ખાઈ જશે કે હાનિ પહોંચાડશે, તેમાં મારું શું બગડશે ?

હું તો સહજ જ્ઞાનાન્દ સ્વભાવી ચેતન છું. મારું કામ તો બસ સહજ જ્ઞાતા થઈને રહેવું તે છે. આ દેહનો સંયોગ - વિયોગ અને કઠોર આસનથી અશાતા વેદનીય કર્મનો સંયોગ - વિયોગ તો પોતાના કાળાનુસાર થતો રહેશે. શરીર મળતા પણ રહેશે અને ધૂટતા પણ રહેશે, વેદના આવે પણ છે અને જાય પણ છે. હું તો શરીર અને વેદના બંનેથી બિન્ન સહજજ્ઞાન છું. મારે તો પોતાના નિયત સમય સુધી ગમે તેમ અડોલ - અકંપ સ્થિર રહેવું છે. આ પ્રકારે તત્ત્વચિંતન કરતાં શાંત - નિર્ભય થઈને તે સ્થાન અને તે આસનથી ચ્યૂત ન થઈને મુનિ નિષ્ઠાપરિષહને જીતતા અસંખ્ય કર્મની નિર્જરા કરે છે.

(૧૧) શયાપરિષહજ્ય : વસ્ત્રાદિથી રહિત નગનત્વ અને ભૂમિશયનરૂપ પ્રતિજ્ઞાના કારણે કઠોરશિલા, કંકરાવાળીભૂમિ, લાકડાના કઠોરપાટ આદિ પર સ્વાધ્યાય, ધ્યાનાદિથી ઉત્પન્ન થાકને દૂર કરવા માટે સંવરીકાયપૂર્વક શયન કરવાથી જે પીડા થાય છે તેને શયાપરિષહ કહે છે. તે પીડાને શાંતભાવથી સહન કરવી તે શયાપરિષહજ્ય કહેવાય છે. આવા સમયે મુનિ વિચાર કરે છે કે સુંદર કોમળ ગાંધા પર શયન કરવું તે તો ભોગશયા છે, જે ઇન્દ્રિયભોગનું પોષણ કરાવીને અંતમાં હુર્ગતિ અને ભાવમરણરૂપી મૃત્યુશયામાં રૂપાંતરિત થઈ જાય છે તથા આ સંવરીકાયપૂર્વક (એક પડબે અલ્યનિદ્રા લેવી) ભૂમિશયન તે તો યોગશયા છે કે જે ગ્રયૂર કર્મની નિર્જરા કરાવીને અંતમાં મુક્તિરૂપી પરમાનંદનો સંયોગ કરાવનાર છે. માટે હે ચેતન ! મુક્તિરૂપી અંગના (સ્ત્રી) સાથે સદાકાળ સુખપૂર્વક શયન કરવાની ભાવના હોય તો આ વેદનાને હુઃખ નહીં પરંતુ પરમ આનંદનું જ કારણ માનીને શાંતભાવથી વિશ્રામ કર.

(૧૨) આકોશપરિષહજ્ય : અકારણ કોઈના

દ્વારા નિંદા, અન્યાય આદિ આકોશ ઉત્પન્ન થવાના કારણો ઉપસ્થિત થવા છતાં પણ આત્મામાં કિંચિત્ત્રમાત્ર પણ આકોશના પરિણામ ન થવા દેવા અથવા કિંચિત્ત્ર થઈ જાય તો તરત જ તેને શાંત કરી દેવા તે આકોશપરિષહજ્ય છે. કોઈ ધમદ્વિષી મૂઢ સંઘની, પોતાની કે અન્ય સજજનોની નિંદા, કપટ કે હિંસાદિ કરતાં હોય તેવા સમયે મુનિ વિચારે કે અહો ! આ જગતના જીવ કર્મને વશ થઈ ચિત્ર - વિચિત્ર પરિણામ કરે છે. કોઈ કોધ કરે છે, કોઈ નિંદા કરે છે, કોઈ દ્યા કરે છે, કોઈ હિંસા કરે છે ઈત્યાદિ બિન્ન બિન્ન પરિણામોવાળા જીવ આ જગતમાં છે. બધા પોતપોતાના પૂર્વ કર્મને વશીભૂત થઈ રાગ-દ્વેષાદિરૂપ પરિણત થઈ રહ્યા છે. આ બધામાં મારું શું કર્તવ્ય છે ? તેમના ભાવ તેમના છે, તેનું ફળ પણ તેમને જ ભોગવવાનું છે, તેમાં મારું શું છે ? અન્યના દ્વારા કરાયેલ કોધ કે દ્યાથી ન તો મને હાનિ છે અને ન તો કોઈ લાભ. મારી લાભ - હાનિ તો મારા જ ભાવોથી છે. દ્વેષાદિનો ઉદ્ય સામેવાળાનો છે, તેનાથી પ્રભાવિત થઈને હું કેમ મારા ભાવ બગાડી પોતાનું અહિત કરું. સામેવાળા જીવોને જે કરવું હોય તે કરે, મારું કામ તો માત્ર સાક્ષીવત્ત રહીને શાંત-નિરાકૃણ રહેવાનું છે. આ પ્રકારે તત્ત્વચિંતનથી મુનિ પોતાના આત્માને શાંત કરતાં અનેક કર્મની નિર્જરાને પ્રાપ્ત થઈ આકોશપરિષહજ્ય કરે છે.

(૧૩) વધપરિષહજ્ય : કોઈ વધ(હત્યા) કરવાના અભિગ્રાયથી પોતાના તરફ તલવારાદિ લઈને આવતા હોય ત્યારે મુનિ પોતાના મૃત્યુથી ન તો કિંચિત્ત્ર પણ ભયભીત થાય છે અને ન તો સામેવાળા પર કિંચિત્ત્ર પણ દ્વેષભાવ લાવતા શાંત અને નિર્ભય રહે છે તેને વધપરિષહજ્ય કહેવાય છે. આવા સમયે મુનિ વિચારે છે કે આ જે સામેવાળી વ્યક્તિ મારી હત્યા કરવા ઈંછે છે તેમાં તેનો કોઈ

દોષ નથી, મારા જ પૂર્વકર્મનો દોષ છે. મેં પણ ક્યારેક એવા જ કોઈ નિર્દોષની હત્યા કરી હશે એટલે જ આજે આ વ્યક્તિના નિમિત્તથી મને મારા કર્મનું ફળ મળી રહ્યું છે, આમાં બિચારી આ વ્યક્તિનો શો દોષ ? આ તો માત્ર નિમિત્ત છે. આ અજ્ઞાની જીવ તો મોહાધીન થઈ વિવેકશૂન્ય થઈ આ ફૃત્ય કરી રહ્યો છે, આ તો માત્ર દ્યાને પાત્ર છે. હે ભગવાન ! આને સદ્ગુરુજી આપો. આના મારવાથી હું નથી મરતો, હું તો મારા આયુષ્યકર્મના ક્ષયથી જ મરું છું. જો આજે મારું મૃત્યુ નિશ્ચિત છે તો તેને કોણ ટાળી શકશે ? કોઈ એક દિવસે તો આ નશ્વર દેહને ત્યાગવાનો જ છે તો પછી ભય કઈ વાતનો ? અને તત્ત્વતः તો હું ક્યારેય પણ મરતો નથી, માત્ર દેહનો વિયોગ જ થાય છે અને તે પણ થોડી ક્ષણો માટે જ, તો પછી ભય કેમ ? આ મુકારે તત્ત્વવિચારથી મુનિ વધ કરનાર પ્રત્યે ન તો કોઈ દ્વેષભાવ લાવે છે અને ન તો મૃત્યુના ભયથી ભયભીત થાય છે પરંતુ શાંત, પ્રસન્ન સ્વીકારભાવથી વધપરિષહને સહન કરીને અતિશય કર્માની નિર્જરાને પ્રાપ્ત થાય છે.

(૧૪) યાચનાપરિષહજ્ય : કર્મ-નિર્જરાના હેતુથી બાધ્યાભ્યંતર તપમાં તલ્લીન નિર્ગ્રથ યોગી દ્વારા અત્યંત તીવ્ર ક્ષુધા, તૃષ્ણા, ઠંડી, ગરમી કે રોગ થતા પણ દીન બનીને સ્વાભિમાનશૂન્ય થઈને અવિષિથી ભોજન - પાણી, વસતિકા અને ઔષધ આદિની યાચના ન કરવી તે યાચનાપરિષહજ્ય કહેવાય છે. પોતાના પરિપૂર્ણ સ્વભાવ પર જેમને દદ વિશ્વાસ છે એવા મુનિરાજ એવા સમયમાં વિચાર કરે છે કે આ તપનું અનુષ્ઠાન મેં સ્વયં જ સ્વેચ્છાથી કર્મ-નિર્જરા માટે સ્વીકાર્યું છે. આ તપ અનુષ્ઠાનથી પૂર્વબદ્ધ ક્ષુધાદિ કર્માની ઉદ્દીરણા થઈ રહી છે. આ ઉદ્દીરણાથી કર્માની નિર્જરા થઈ રહી છે, જે મારી મુક્તિ માટે પરમ કલ્યાણકારી છે, તેથી આ વેદનાની

પીડાથી વધારે મારા માટે આ પ્રસન્નતાનો અવસર છે. આ વેદનાથી પીડિત થઈને મેં ક્ષુધાદિની પૂર્તિ માટે યાચના કરી તો મારું આ તપ અનુષ્ઠાન બંગ થઈ જશે અને હું કર્મ મુક્તિના લાભથી વંચિત રહી જઈશ અથવા હું સ્વભાવથી જ પરિપૂર્ણ સુખી છું. મારે પ્રસન્ન અને સુખી થવા માટે કોઈ પણ ભોજનાદિ પરદવ્યોની આવશ્યકતા નથી, હું સ્વયંમાં જ પરિપૂર્ણ છું તો મારે અન્ય સામે દીન બનીને કોઈ વસ્તુ કેમ માંગવી જોઈએ ? એમ તત્ત્વવિચાર કરીને મુનિ યાચનાપરિષહજ્ય કરતા અસંઘ્યાત કર્માની નિર્જરાને પ્રાપ્ત થઈ અતિ આહ્લાદયુક્ત પરિણામોને પ્રાપ્ત થાય છે.

(૧૫) અલાભપરિષહજ્ય : કર્માની નિર્જરા કરાવનાર તપની ભાવનાથી જ જે શરીરને ધારણ કરે છે એવા નિર્ગ્રથ તપોધન, કે જેમને એક ભુક્તિગ્રત છે, પોતાની વિધિ અનુસાર બિક્ષા માટે નીકળવા છતાં બિક્ષા પ્રાપ્ત ન થાય તો પણ કિંચિત્ત્રમાત્ર નિરાશા, ઉદ્દ્વિજનતા કે વિષાદયુક્ત ન થઈને તે અપ્રાપ્તિને કર્માની નિર્જરા કરાવનાર તપની પ્રાપ્તિનો અવસર માનીને પરમ સંતોષવૃત્તિને ધારણ કરવી તે અલાભપરિષહજ્ય કહેવાય છે. આવા અલાભના સમયે તત્ત્વજ્ઞાની તપસ્વી એવો વિચાર કરે છે કે “વિષયને વિવશતાવશ મંદ પરિણામોથી પણ ભોગવીને તે કર્મને નિર્જરિત કરવા કરતા વધારે શ્રેષ્ઠ તે વિષયને ભોગવ્યા વિના જ નિર્જરિત કરવો તે છે. જો બિક્ષા મળી જાત તો શ્રેષ્ઠ નિર્જરા કરાવનાર તપનો અવસર મળે નહીં, માટે જ થયું તે આત્મા માટે કલ્યાણકારી જ થયું.” આ મુકારે વિચારયુક્ત થઈ તપસ્વી પોતાના પરમ સંતોષ સ્વભાવ તરફ ઉન્મુખ થતો અસંઘ્યાત કર્માની નિર્જરા કરતાં અલાભપરિષહજ્યના લાભને પ્રાપ્ત થાય છે.

(કર્મશાસ્ત્રઃ)

● ● ●

આત્માની અધિકરણ શક્તિ (૪૨)

વલભજી હીરજી 'કેવલ'

જ્ઞાનભાવમય આત્મા છે. તે પોતે જ પોતાના જ્ઞાનાદિ ભાવોને આધાર છે. તે કણે પરિણમતા નિર્મળ ભાવો આત્માના આધારે પરિણમે છે. આત્મા જ પોતાની અધિકરણ શક્તિથી પોતાના ભાવોનો આધાર થાય છે. આત્માના જ્ઞાનમાં, શ્રદ્ધામાં, આનંદમાં એમ સર્વ ગુણોમાં પોતપોતાનું કાર્ય થાય છે, તેમ આત્માની અધિકરણ શક્તિનું કાર્ય એવું છે કે જે-જે પર્યાયો થાય તેના આધારરૂપ પોતે વર્તે છે. જેમ કાર્યનો કર્તા કે સાધન જુદાં નથી હોતા તેમ તેનો આધાર પણ જુદો હોતો નથી. અસંઘ્યપ્રદેશી આત્મા અનંતગુણોના નિર્મળભાવોનો આધાર છે. આધારને આધેય જુદા નથી. આવા નિર્ણયથી અંતર્ભુખતા થાય છે ને પોતાના આધારે નિર્મળભાવ પ્રગટે છે.

શરીર અને રાગથી પાર આત્માને પ્રતીતમાં લેતાં વિકલ્પ કે વાણીના આધાર વગર જ સ્વાશ્રયે નિર્મળ પરિણમન પ્રગટે છે. આવી સામર્થ્યવાળી અધિકરણ શક્તિ છે. અનંત ગુણોની પોતાની અધિકરણ શક્તિ જ પોતપોતાની નિર્મળ પર્યાયના આધાર થાય છે. અભેદપણે આખો આત્મા જ આધાર છે. શ્રદ્ધા ગુણવાળા આત્મામાં જ એવી અધિકરણ શક્તિ છે કે સમ્યગ્દર્શન પર્યાયનો આધાર થાય. આત્માનો સમ્યગ્દર્શનભાવ આત્માના આધારે છે. એ જ રીતે જ્ઞાનનો આધાર આત્મા છે. ચારિત્રસ્વભાવથી ભરેલો જે આત્મા તે જ પોતાના ચારિત્રભાવનો આધાર છે. મારા જ્ઞાન-દર્શન-ચારિત્ર વગેરે નિર્મળભાવોમાં મારો આત્મા જ વર્તે છે એટલે તે જ આધાર છે. આત્માનો ધર્મ આત્માના જ આધારે થાય છે. જરૂર ધર્મો જરૂર આધારે છે.

આત્મા પરમ સત્ય છે. તેને અનુભવવા માટે પુરુષાર્થની જ્ઞાગૃતિ કરવા આત્મા જ તેનું અધિકરણ છે, ઈન્દ્રિયો વગેરે કાંઈ જ્ઞાનનું ખરું અધિકરણ નથી. એ જ રીતે આનંદનો આધાર આત્મા છે. સ્વાધીન સત્તાવાળા આત્મામાં જ પોતાની પર્યાયનું અધિકરણ

થવાની તાકાત છે. આત્મા એવો શુદ્ધ આધાર છે કે તેના આધારે શુદ્ધતાનું ઘડતર થાય છે. આત્મા દેહનું અધિકરણ, ને દેહ આત્માનું અધિકરણ એમ નથી. કેવળજ્ઞાનનું અધિકરણ વજશરીર નથી. કેવળજ્ઞાનનો આધાર આત્મા જ છે. જરૂર તે જરૂર આધારે, આત્મા આત્માના આધારે. સ્વભાવમાં નિર્મળતાનો આધાર થવાની તાકાત છે. આવા નિજાતમાને જ્ઞાવો, માનવો, અનુભવવો તે મોક્ષમાર્ગ છે. ધર્મનો આધાર રાગ નથી પણ પોતાનો જ્ઞાનસ્વભાવી આત્મા જ ધર્મનો આધાર છે. જ્ઞાનીને જિનપૂજા-ભક્તિ-તીર્થયાત્રા વગેરેનો ભાવ આવે છે તેને તે શુભભાવ સમજે છે, પણ તે રાગના આધારે ધર્મ માનતા નથી. બંનેને બિન જાણો છે. આવું ભેદજ્ઞાન થતાં તેને શુદ્ધ આત્માના આધારે શુદ્ધભાવો જ થાય છે, ને અલ્પકાળે કેવળજ્ઞાન પ્રગટે છે.

● ● ●

સામાયિક પ્રત - ૬

(પાના નં. ૩૧ પરથી ચાલુ...)

દરભ્યાન ઘણી ઉચ્ચ ડીગ્રીઓ ધરાવતાં યુવાનો, યુવતીઓ ઉપાશ્રયમાં આવે ત્યારે સામાયિક લેતાં કે પાળતાં આવડતી ન હોય, જેથી બાજુમાં બેઠેલાં મોટી ઉમરની વ્યક્તિને સામાયિક પચ્ચક્ખભાવાની વિનંતી કરે ત્યારે વિચાર આવે કે જે મા-બાપ લાખો રૂપિયા ખર્ચને પોતાના સંતાનોને બે-ચાર ડીગ્રીઓ અપાવીને બહુ ગર્વ અનુભવતાં હોય તે શું માત્ર સામાયિકના આઠ પાઠ ન શીખવાડી શકે? જૈન ધર્મના મૂળ પાયારૂપ પ્રત એવું સામાયિકપ્રત તો દરેક વ્યક્તિએ શીખવું જ જોઈએ. વેકેશન દરભ્યાન બાળકોને પાઠશાળામાં મોકલવા જોઈએ અથવા ૮-૧૦ દિવસની શિબિરો યોજાતી હોય ત્યાં લઈ જવા જોઈએ તો આ પાઠ શીખવા સાથે ઘણા સુસંસ્કારોનું સિંચન તેમના જીવનમાં થાય.

● ● ●

અસાદ્ય રોગમાં શ્રીમદ્દની આત્મિક સ્વસ્થતા

મહેન્દ્રભાઈ કે. ખંડાર

વિક્રમ સંવત ૧૮૫૬ના પોષ માસ (ઇ.સ. ૧૮૦૦ના જાન્યુઆરી)થી પરમકૃપાળુદેવ શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજીની તબિયત બગડી. તે સમયે અસાધ્ ગણાતો સંગ્રહણી (જાડાથી તીવ્ર મરડો અને મરડાથી અતિ તીવ્ર સંગ્રહણી) રોગ થયેલ. ગમે તેટલા ઉપચાર, ગમે તેવી ડૉ. પ્રાણજીવનદાસ મહેતાની તબીબી સારવાર, ગમે તેટલી કુટુંબીજનોની સેવા-સુશ્રૂપા અને ગમે તેટલી મુમુક્ષુઓની વૈયાવચ્ય-પ્રાર્થના-દુવા છતાં તેમની તબિયત કાંઈ સુધરી નહીં અને વધુને વધુ બગડતી ગઈ. પ્રમાણમાં ટૂંકી એવી આશરે ૧૫ માસની (૪૬૪ દિવસ) માંદગી પછી, કૃપાળુ દેવનું આયુષ્યકર્મ પૂરું થતાં વિ.સ. ૧૮૫૭ના ચૈત્ર વદ ૫ાંચમ (ઇ.સ. ૧૮૦૧ની ૮ એપ્રિલ) રાજકોટમાં તેમનો દેહવિલય થયો, આશરે ૩૩.૫ વર્ષની અસાધારણ નાની ઉમરે. ઈતિહાસમાં ઘણા મહાપુરુષોએ આવી નાની ઉમરે વિદાય લીધી છે, જેમ કે સ્વામી વિવેકાનંદ, વીરચંદ રાધવજી ગાંધી, આદિ શંકરાચાર્ય વગેરે.

શરીર અસ્વસ્થ છતાં જેનો સ્વરૂપસ્થ દિવ્ય આત્મા પૂર્ણ સ્વસ્થ હતો એવા શ્રીમદ્જી તો સર્વસંગ-પરિત્યાગને જ જંખતા હતા. દેવુભાના માતૃમોહને લીધે દ્રવ્યથી તેમ ન થઈ શક્યું છતાં ભાવથી તો તેઓ એ દશામાં જ જુલતા હતા.

પ્રથમ તો સામાન્ય અશક્તિ જણાતી, પણ પછી નિદાન થયું તેમ મુખ્ય બીમારી સંગ્રહણી રોગની અને તજજન્ય ક્ષીણતાની હતી. લગભગ ૧૫ માસની (વિ.સ. પોષ સુદ ૧, ૧૮૫૬ થી ચૈત્ર વદ ૫, ૧૮૫૭ એટલે કે તા. ૧-૧-૧૮૦૦ થી ૮-૪-૧૮૦૧)★ આ માંદગીમાં કૃપાળુદેવ હવાફેર અને

સ્વાસ્થ્ય સુધારણા માટે ૧૦ સ્થળોએ ગયા. દરેક સ્થળે ૮ થી ૮૫ દિવસો રહ્યા અને ૧ થી ૨૧ પત્રો મુમુક્ષુઓને લખ્યા. ચાલો, આપણે સંક્ષેપમાં આ સ્થળો, પત્રો અને તેમની ભાવદશા જોઈએ.

(૧) ધરમપુર : વિ.સ. ૧૮૫૬ના ફાગણ-ચૈત્ર માસમાં પરમકૃપાળુદેવ હવાફેર અને નિવૃત્તિ અર્થે ધરમપુર પથાર્યા. અહીં લગભગ સવા માસ (ફાગણ વદ ૭ થી ચૈત્ર વદ ૧૩, ૧૮૫૬) રણાઢોડાસભાઈ ધારશીભાઈ મોદીને ત્યાં રહ્યા અને ૮ પત્રો લખ્યા (૮૦૮-૮૧૬) તેમાં પાંચ મુનિશ્રી લલ્બુજી (પ્રભુશ્રી), બે અંબાલાલભાઈ અને એક વનમાળીભાઈ પર લખ્યા. અતે ધરમપુરમાં સ્થિતિ કરતા પણ શ્રીમદ્ આત્માના સ્વભાવરૂપ 'ધર્મ' પુરમાં જ સ્થિતિ કરી રહ્યાં હતા. શરીરની આરોગ્ય સુધારણાની ચિકિત્સા સાથે આત્માની આરોગ્ય સ્થિતિની ચિકિત્સા-સ્વાધ્યાય, ધ્યાન ચાલુ જ રાખી રહ્યા હતા તે તેમના ધરમપુરથી લખાયેલા પત્રો પરથી જગ્ઞાય છે : સમયસાર, ગોમ્યસાર, કર્મગ્રંથ, પચનંદિ પંચવિશાતિ, અષ્પ્રાભૂત આદિનો ઉલ્લેખ તથા ધન્ય તે મુનિવરા અને સમભાવ, બાધ અને અંતર સમાધિયોગ વર્તે છે (૮૦૮-૮૧૨), સંસારી જીવોની શાતા પણ અંતરદાહરૂપ આકૃળતા જ છે, શુભાશુભ પરિણામની ધારાથી ઉપજતી શાતા-અશાતા અને શુભાશુભ ધારા ગ્રત્યે ઉદાસીનતા, પરમ ઉપશમ જ સર્વોત્કૃષ્ટ ઔષધ, તેની અનુપમ વિધિની પાંચ કલમો અને તેનું સત્ત્વસાધન દેવ-ગુરુ-ધર્મ-શાસ્ત્રાની ઉપાસના (૮૧૩), આત્મ સ્વભાવભૂત દાનાદિ પંચલભ્યનો અદ્ભુત પરમાર્થ (૮૧૫), મુનિઓને ચાતુર્માસ બાબતે નિવૃત્તિ અને

★ મોટાભાગની તિથિ - તારીખો પ્રમાણભૂત સંદર્ભોમાંથી લીધી છે. છતાં કેટલીક સમજણપૂર્વકના અનુમાનથી છે.

સત્રસમાગમનો લક્ષ (૮૧૪, ૮૧૬). દરેક પત્રના અંતમાં શાંતિ અને પરમ શાંતિ રૂપ દસ્કત તેમની આત્મશાંતિ વ્યક્તા કરે છે. ભક્તિમાન રણથોડાસભાઈની સેવા-સુશ્રૂષા અને ડૉ. પ્રાણજીવનદાસની કાળજીભરી સારવાર છતાં શ્રીમદ્દના શારીરિક આરોગ્યમાં ખાસ સુધારો થયો નહીં. ધરમપુરમાં અપથ્ય આહાર (નિરવદ્ય પણ શરીરપ્રકૃતિને અનુકૂળ ન આવ્યો એવા) સેવનથી તબિયત વધુ બગડી. ધરમપુરથી શ્રીમદ્દજી અમદાવાદ પથાર્યા.

(૨) અમદાવાદ : અહીં ૮ દિવસ રહ્યા (શૈત્ર વદ ૧૪ થી વૈશાખ સુદ ૬, ૧૯૫૬) તે દરમ્યાન એક જ પત્ર (૮૧૭-પ્રલુશ્રીને) લખ્યો. આ ટચુકડા પત્રમાં, વાવેલ બીજને ખોતરવાની (વિકલ્પો કે આજ્ઞાનું ઉલ્લંઘન કરવાની) ના પાઠેલ છે. ‘ધર્મ નિયમ’ પદની કરી “ચતુરંગુલ હૈ દગસેં મિલ હૈ” (પાઠાંતર : “ચતુરંગુલ હૈ દગસે મિલહે” પત્રાંક-૨૬૫)નો અર્થ આગળ પર સમજાશે એમ કહેલ છે. પ.કૃ.દેવનો આત્મઉપયોગ કેવો વ્યાપક હતો તે દર્શાવતું અનુભવસિદ્ધ વાક્ય કહું કે “એક શ્લોક વાંચતા અમને હજારો શાસ્ત્રનું ભાન (જ્ઞાન, ભાવ) થઈ તેમાં ઉપયોગ ફરી વળે છે.” એક પાર્વતીબહેનના પ્રશ્નના જવાબમાં કૃપાળુટેવે કહું કે ધર્મ એટલે શાંતિ (વિભાવપરિજ્ઞામથી થાકી નિવૃત્ત થવું). અમદાવાદથી શ્રીમદ્દજી વવાણિયા પથાર્યા.

(૩) વવાણિયા : અહીં લગભગ દોઢ માસ રહ્યા (વૈશાખ સુદ ૭ થી અષાઢ વદ ૮, ૧૯૫૬). નાહુરસ્ત તબિયત છતાં મુમુક્ષુઓ અને મુનિઓને સમાધાન કરતા અને માર્ગદર્શન આપતા ૨૧ પત્રો (૮૧૮-૮૩૮) લખ્યા, જેમાં ચાર લલ્લુજી મુનિ, ચાર અંબાલાલભાઈ, ચાર સુખલાલ છગનલાલ (વિરમગામવાળા, વઠવાણ કેમ્પમાં ૨ ફોટા ચિત્રપટના નિમિત) અને ૮ અન્યને.

સત્રપુરુષની યથાર્થ જ્ઞાનદશા, જ્ઞાનીના વચ્ચેને વિચારી - અનુપ્રેક્ષી પરભાવથી અસંગતા, લૌકિકભાવ-વાચાજ્ઞાન-કલ્પિત વિધિનિષેધ ત્યાગ, જ્ઞાનીની આજ્ઞાનું આરાધન (૮૧૮), વેદનાની મૂર્તિ શરીર, વેદના પૂર્વકર્મનો ઉદ્ય છે અને સ્વરૂપનો નાશ ન કરી શકે, પોતે શરીર નથી પણ જ્ઞાયક આત્મા છે (૮૨૭), અંતર્મુખતાનો અભ્યાસ (૮૩૨), ચક્કવર્તીની સમસ્ત સંપત્તિ કરતા મનુષ્યદેહનો એક સમય વધુ મૂલ્યવાન (૮૩૫), સત્સંગનું માહાત્મ્ય (૮૩૬) વગેરે. ઘણા ખરા પત્રોના અંતે શાંતિઃ તથા પરમ શાંતિઃ, સ્વસ્થતા-અસ્વસ્થતાના ઉલ્લેખ સાથે અવિક્ષેપતા કર્તવ્ય (૮૩૫), અપૂર્વ શાંતિ અને સમાધિ અચળપણે (૮૩૩), શરીર પ્રકૃતિના પ્રતિકૂળપણાને આધીન ઉપયોગ અકર્તવ્ય (૮૩૫) વગેરે સૂચવે છે કે સર્વ વિભાવથી અલગ થઈ આત્મસ્વભાવમાં સમાઈ જવા રૂપ શાંતિ એ સ્વભાવધર્મરૂપ પરમશાંતિમાં જ પ.કૃ.દેવ નિરંતર વર્તી રહ્યા. શરીરની સ્વસ્થતા કે અસ્વસ્થતામાં પણ સ્વધર્મમૂર્તિ શ્રીમદ્દજી આત્મિક રીતે પરમ સ્વસ્થ જ હતા. વવાણિયાથી તેઓ મોરબી આવ્યા.

(૪) મોરબી : અહીં લગભગ ૧ માસ રહ્યા (અષાઢ વદ ૮ થી શ્રાવણ વદ ૧૦, ૧૯૫૬) અને ૭ પત્રો લખ્યા (૮૩૮-૮૪૫), ૧ લલ્લુજી મુનિ, ૨ અંબાલાલભાઈ, ૧ સુખલાલ છગનલાલ અને તુ અન્ય. મોરબીમાં હતા ત્યારે જ વ્યાખ્યાનસાર-રની પરમાર્થ અમૃતધારા શ્રીમદે વરસાવી હતી. સમ્યક્ પ્રકારે વેદના અહિયાસવારૂપ (વેદવા) પરમધર્મ પરમ પુરુષોએ કહ્યો છે, તીક્ષ્ણ વેદના અનુભવતા સ્વરૂપભંશવૃત્તિ (આત્મવિસ્મરણ) ન થાય એ જ શુદ્ધ ચારિત્રનો માર્ગ છે, ઉપશમ જ જે જ્ઞાનનું મૂળ છે તે જ્ઞાનમાં તીક્ષ્ણ વેદના પરમ નિર્જરા ભાસવા યોગ્ય છે (૮૩૮) વગેરે વચ્ચેનો શ્રીમદ્દની પરમ આત્મશાંતિમય અદ્ભુત સ્વસ્થતા દર્શાવે છે. આત્મ-

બલાધીનતાથી પત્ર લખાવા (૮૪૨) જેટલી શારીરિક અશક્તિ થઈ ગઈ હોવાથી પર્યુષણમાં નિવૃત્તિમુખ્ય ક્ષેત્રે જવાનો અંતરાય થતાં પૂ.અંબાલાલભાઈ આદિ મુમુક્ષુઓને પર્યુષણ આરાધના વિષે માર્ગદર્શન આપ્યું હતું (૮૪૨-૮૪૫). મોરબીથી શ્રાવણ વદ ૧૦ના નીકળી વઢવાણ કેમ્પ પદ્ધાર્યા.

(૫) વઢવાણ કેમ્પ (સુરેન્દ્રનગર) : અહીં ‘લીબીરીના ઉતારે’ ૨.૫ માસથી વધુ રહ્યા (શ્રાવણ વદ ૧૦, ૧૮૫૯ થી કારતક વદ ૫, ૧૮૫૭). તે દરમ્યાન બે પત્રો લખ્યા (૮૪૬-૮૪૭). ‘પ્રજ્ઞાવબોધ’ની ૧૦૮ પાઠરૂપ મણકાની સંકલના શ્રીમદ્ભૂતે અહીં લખાવી હતી (૮૪૬). પરમશ્રુત પ્રભાવક મંડળની સ્થાપના પણ અહીં જ કરી હતી. શરીરપ્રકૃતિ દિન-પ્રતિદિન બગડતી જતી હોવાથી સગા-સંબંધી અને મુમુક્ષુઓ ચિંતાતુર અને આકુળવ્યાકુળ અસ્વસ્થ હતા પણ આત્મારામી શ્રીમદ્ભૂતે અત્યંત નિરાકુળ અને માનસિક રીતે સ્વસ્થ હતા. વ્યવહાર સંબંધીઓ (સગાઓ) તો સેવામાં હતા પરંતુ પરમાર્થ સંબંધીઓ (મુમુક્ષુઓ) પણ વૈયાવચ્ચમાં હતા. પૂ. અંબાલાલભાઈ અને લીબીરીવાળા મનસુખભાઈ દેવશીભાઈએ સતત હાજરીપૂર્વક ખૂબ વૈયાવચ્ચ કરી મહાન સેવાલાભ ઉઠાવ્યો હતો. બીજા મુમુક્ષુઓ પણ અવારનવાર આવતા. મુમુક્ષુઓની ભક્તિભરી માવજત અને દાક્તરની કાળજીભરી જહેમત છતાં પ.કૃ.દેવની શારીરિક પ્રકૃતિ ઉત્તરોત્તર ક્ષીણ થતી જતી હતી અને વજન ૧૪૦ રતલ (૬૩.૫ કિલો) પરથી ઘટીને ૬૭ રતલ (૩૦.૪ કિલો) થઈ ગયું. દેહનિર્મભ શ્રીમદ્ભૂતે શરીરની બીમારીની પોતાને લેશ પણ ચિંતા કે વિકલ્પ જ ન હતા. અને કરુણાથી સગા-મુમુક્ષુઓની ચિંતા દૂર કરવા પોતે પ્રયત્ન કરતા. શરીરની આવી લાંબી અસ્વસ્થસ્થિતિને પણ સ્વરૂપસ્થ શ્રીમદ્ભૂતો આત્મા તત્ત્વ દણ્ણાની જેમ અપૂર્વ સ્વસ્થતાથી જોઈ રહ્યો હતો. એ જ તેમની દેહ છતાં દેહાતીત દશા હતી,

તે જ વિદેહી જવનુક્ત સ્થિતપ્રજ્ઞતાની પરાકાણ હતી. વિરમગામના સુખલાલભાઈની ભક્તિભરી વિનંતીથી (“અમને આધાર શો ?”, “આપની પ્રતિકૃતરૂપ ચિત્રપટ મળે તો અમને આધારભૂત થઈ પડે”) વિરક્ત શ્રીમદ્ભૂતી વીતરાગસમ મૂર્તિનો સાક્ષાત્કાર કરાવે એવા તદાકાર સ્થાપનારૂપ ફોટાનો (પદ્માસન અને કાયોત્સર્ગ મુદ્રાવાળા શ્રીમદ્ભૂતા ચિત્રપટોનો) મુમુક્ષુ જગતને લાભ અતે જ મળવા પાખ્યો હતો. તે માટે જગત સુખલાલભાઈનું ઋણી છે. શ્રીમદ્ભૂતા આ બે વીતરાગી ફોટા - ચિત્રપટો (પદ્માસન અને ખડગાસન) જગત આખામાં અને સર્વ રાજ આશ્રમોમાં સુપ્રસિદ્ધ છે. શ્રીમદ્ભૂતી ચિત્રપટોની પ્રશમરસ નિમગ્ન વીતરાગમુદ્રા ભગવાન પાર્શ્વનાથની વીતરાગદશા (કમઠ-મેઘમાળીના ઉપસર્ગ વખતે)ની યાદ અપાવે છે. આમ, વઢવાણ કેમ્પમાં જગતને ત્રાણ ભેટ (વીતરાગી ચિત્રપટો, પરમશ્રુત પ્રભાવક મંડળ અને પ્રજ્ઞાવબોધ સંકલના) આપીને શ્રીમદ્ભૂત અમદાવાદ ગયા.

(૬) અમદાવાદ : અહીં આગાખાનના બંગલે ૨૭ દિવસ રહ્યા (કારતક વદ ૫ થી માગસર વદ ૨, ૧૮૫૭). તે દરમ્યાન એક પણ પત્ર લખ્યા નથી. અહીં વિશાળ ઓટલા પર આંટા મારતા અને ‘દ્રવ્યસંઘણ’ની ગાથાઓ બોલતા. મુમુક્ષુ સોમચંદ્રભાઈ એક પેસામાં દાતણની છ સોટીઓ લાવ્યા ત્યારે માર્મિક બોધ આપેલ કે તુચ્છમૂલ્ય દાતણની સોટી જેવા એકેન્દ્રિયમાં પણ સંસારચકના પરિભ્રમણમાં જીવે અનેક જન્મ-મરણ કર્યા છે તો વર્તમાન જીવનની કોઈપણ પરિસ્થિતિનો અહંકાર ન કરવો. મુમુક્ષુ પોપટલાલભાઈને શ્રીમદ્ભૂતે કહ્યું કે લોકો વાણિયા નથી અને ભૂલે છે. લાભ-હાનિનો તોલ કરી જાણનારા ખરા વાણિયા હોય તે લાભનો વ્યાપાર કરે અને વ્યાપારનો લાગ (અવસર) આવ્યો હોય તો ભૂલે નહીં. આ ચોથા આરાના સત્ત્વપુરુષ મણ્યા છે (પ.કૃ. દેવ) તેનો આત્મલાભ ઉઠાવતા

નથી એટલે તેઓ આત્મલાભનો વ્યાપાર કરનારા ખરા વાણિયા (સાચા મુમુક્ષુ) નથી અને ભૂલે (ચૂકે) છે. શ્રી દેવકરણજી મુનિએ શરીરની ક્ષીણતા વિષે પૃથ્બીના કરી ત્યારે કહ્યું કે અમે (અમારો સ્વસ્થ આત્મા) શરીરની સામે પડ્યા છીએ (તેની ઉપેક્ષા વર્તે છે). વિદાયવેળાએ મુનિઓને કહ્યું કે તેમનામાં અને વીતરાગમાં જેદ ગજાશો નહીં (અપેક્ષાએ સમજવું). આવા પૂર્ણ આત્મઆરોગ્યસંપત્તિ શ્રીમદ્દની અમદાવાદમાં ૨૭ દિવસ સ્થિતિ અને ઉપચાર-સેવા-સુશ્રૂષા છતાં શરીરની અનારોગ્ય સ્થિતિ તો જેમની તેમજ હતી. અમદાવાદથી ૧૮૫૭ના માગસર વદના પ્રારંભમાં શિવ-સાયન ગયા.

(૭) શિવ-સાયન (મુંબઈ) : અહીંના ૨૦ દિવસના રોકાણ (માગસર વદ ત થી પોષ સુદ ૭, ૧૮૫૭) દરમ્યાન એક જ પત્ર લખ્યો (૮૪૮). પ.કૃ. દેવનું શરીર માંદગીથી ઘણું કૃશ થઈ જતાં બેસવા ઉઠવાની શક્તિ પણ ન હતી. ત્યાંથી હવાફેર અર્થે વલસાડ પાસે તીથલ ગયા.

(૮) તીથલ (વલસાડ) : અહીં લગભગ દોઢ માસની સ્થિતિ દરમ્યાન (પોષ સુદ ૮ થી મહા વદ ૫, ૧૮૫૭) એક જ પત્ર લખ્યો (૮૪૯) કે જેમાં તૈકાલિક સત્ય પ્રકાશ્યું કે લોકસંજ્ઞા (વિચાર-વિવેક વિહીનતા) જેની જિંદગીનો ધ્રુવકંટો (લક્ષ, કેન્દ્ર) છે તે જિંદગી ગમે તેવી શ્રીમંતતા, સત્તા કે કુદુંબ પરિવારાદિ યોગવાળી હોય તો પણ તે દુઃખનો જ હેતુ (કારણ, પરિણામ) છે. આત્મશાંતિ જે જિંદગીનો ધ્રુવકંટો છે તે જિંદગી ગમે તો એકડી અને નિર્ધન, નિર્વસ્ત્ર હોય તો પણ પરમ સમાવિનું સ્થાન છે. શારીરિક તબિયતમાં કાંઈ ગજાનાપાત્ર સુધારો ન થતાં તેઓશ્રીએ તિથલથી વઢવાણ કેમ્પ તરફ પ્રયાણ કર્યું.

(૯) વઢવાણ કેમ્પ (સુરેન્દ્રનગર) : અહીં ૧૬ દિવસ રવ્યા (માહ વદ ૬ થી ફાગણ સુદ ૬, ૧૮૫૭). તે દરમ્યાન એક જ પત્ર (૮૫૦) મુનિ

શ્રી લલ્બુજ (પ.કૃ.પ.પુ. પ્રભુશ્રી)ને લખ્યો. શરીરની નાદુરસ્તી અને તીવ્ર અશાતા હોવા છતા પત્રમાં તે વિષે એટલું જ લખ્યું કે શરીરપ્રકૃતિ ઉદ્યાનુસાર છે. છેલ્લે દસ્તકમાં તું શાંતિ: લખ્યું તે જાણે મોહક્ષોભ વિહીન પરિણામનું સૂચક છે. હવાફેર અને શરીરના આરોગ્યની સુધારણા અર્થે આટલા બધા સ્થળાંતર કર્યો છતાં અને ભક્તિમાન મુમુક્ષુઓ તથા વાત્સલ્યવાન સ્વજનોની ખેડે પગે અનન્ય સેવા-સુશ્રૂષા છતાં શ્રીમદ્દની શરીરપ્રકૃતિ દિવસે-દિવસે નબળી થતી જતી હતી. તંદુરસ્ત હાલતમાં રહેતુ ૧૪૦ રતલ (૬૩.૫ કિલો) વજન ઘટીને ૪૦ રતલ (૧૮.૧ કિલો) આસપાસ (કેટલાક મુમુક્ષુના મતે) થઈ ગયું હતું. ખુલ્લા શરીરની પાંસળીઓ ગણી શકાય તેવી દેખાતી હતી (જુઓ બન્ને ચિત્રપટો). પણ આ પરમ જ્ઞાનીના આત્માની આત્મદશાનું ગુણગૌરવરૂપ વજન તો વધતું જ જતું હતું. વીતરાગ જેવી અનુભવસિદ્ધ સ્થિતિ પ્રાપ્ત થઈ હતી અને તેમનો આત્મા નિજાનંદના પરમાનંદમય અમૃતસિધુમાં નિમગ્ન હતો. પ.કૃ.દેવના સતત સાન્નિધ્યમાં રહી સેવા-વૈયાવચ્ચનો અનન્ય લાભ લેનાર મુમુક્ષુ મનસુખભાઈ દેવશીભાઈ લખે છે, “એવી શરીર સ્થિતિમાં પણ પ્રફુલ્લિત મુખમુદ્રા સાથે આત્મા અખંડ આનંદમય હતો. અત્યંત જાગૃત ઉપયોગ હતો. દેહ રહેવાનો નથી તેમ જાણતા હોવા છતાં આત્માનું લેશમાત્ર મંદદશા થઈ ન હતી. કોઈપણ વખતે, કોઈપણ પ્રકારના કષાય જોયા નથી.” વઢવાણ કેમ્પથી રાજકોટ પદ્ધાર્યા, જે તેમનો આ દેહે છેલ્લો મુકામ બન્યો.

(૧૦) રાજકોટ : અહીં નર્મદા મેન્સનમાં દોઢ માસ સ્થિતિ રહી (ફાગણ સુદ ૬ થી ચૈત્ર વદ ૫ ૧૮૫૭). તે સમયમાં ૫ પત્રો (૮૫૧-૮૫૫) લખ્યા-લખાવ્યા (અશક્તિને લીધે). પહેલા જ પત્રમાં પોતાની આત્મદશા અને અનિવાર્ય પરિસ્થિતિનું અદ્ભુત રૂપક પ્રકાશે છે. ઘણી ત્વરાથી

પ્રવાસ (સંસાર પરિભ્રમણ) પૂરો (મોક્ષ) કરવાનો હતો. ત્યાં વચ્ચે સહરાનું રણ (બાકીનો ૧ ભવ) સંપ્રામ થયું. માથે ઘણો બોજો (તીવ્ર અશાતા વેદનીય કર્મોનો) રવ્યો હતો તે આત્મવીર્ય (પરમ ઉપશમ દશા) કરી જેમ અલ્યુકાળે વેદી લેવાય તેમ પ્રવટના કરતા (યોજના કરતા છતે) પગો (આયુકર્મ) નિકાચિત ઉદ્યમાન (અનિવાર્ય) થાક (આયુકર્મની અલ્યુતા) ગ્રહણ કર્યો. પત્રાંક-૮૫૧માં ગઘરૂપે પ.કૃ.દેવ જે પોતાની આત્મદશા અને કર્મોદય વર્ણવ્યા છે એ વાંચતાં એમનું પદ્ધરૂપે સ્વવૃત્તાંત સહેજે યાદ આવે (ધન્ય રે દિવસ આ અહો... કરી-૪, હાથનોંધ-૧, પૃ. ૮૦૧). જે સ્વરૂપ (સહજાત્મ-સ્વરૂપ) છે તે અન્યથા (તીવ્ર અશાતામાં પણ ચલિત-વૈભાવિક) થતું નથી એ જ અદ્ભુત આશ્રય છે, અવ્યાબાધ સ્થિરતા છે (૮૫૧). (સાચું) જ્ઞાન તે કે જે હર્ષ શોક સમયે હાજર થાય અથવા ન થવા દે તે ન્યાયે પ.કૃ.દેવ લખે છે કે વેદનીય તથારૂપ (અશાતા) ઉદ્યમાનપણે (નિકાચિત, અનિવાર્ય) વેદવામાં હર્ષ શોક શો ? (૮૫૩). પત્રાંક-૮૫૪ તો પ.કૃ.દેવ આપેલ દિવ્ય અંતિમ સંદેશ છે, દેહવિલય થવા પૂર્વે ૧૨ દિવસે (ચૈત્ર સુદ ૮ ૧૯૫૭, તા. ૨૮-૩-૧૯૦૧). મૂળ શુદ્ધ આત્મપદરૂપ પરમાર્થમાર્ગ સયોગી જિનપદ (દેહધારી અરિહંત)ના દિદ્ધાંત - નમૂનારૂપે પ્રકાશ્યો. ૧૪ કરીનો અંતિમ સંદેશ સંપૂર્ણ મોક્ષમાર્ગ છે. મુમુક્ષુઓને ભવસાગરમાં દીવાદાંડીની જેમ પથર્દશક છે. અનંત સુખસ્વરૂપ આત્મપદ અગમ્ય છે, તે સયોગી જિનસ્વરૂપ સમાન છે. કારણકે જિનપદ અને નિજપદ પરમાર્થ સ્વભાવે મૂળમાં સમાન છે. તે જિનસ્વરૂપ જિનવાણીમાં યથાતથ કહેલ છે છતાં તે પણ દુર્ગમ્ય છે, તેથી અવલંબન શ્રી સદ્ગુરુ છે. તે માટેના સત્ત્વસાધનો : અતિશય ભક્તિ સાથે જિન ઉપાસના, મુનિસમાગમની પ્રચૂર પ્રીતિ, યથાર્થ

સંયમ, ગુણપ્રમોદ, અંતર્મુખતા અને ગુરુગમ સહિત વીતરાગ અનુશાસન છે. તે પછી કરી ૮-૧૧માં ચાર પ્રકારના સાધક (અપાત્ર, જગન્ય, મધ્યમ, ઉત્તમ) અને આત્માની સિદ્ધિ (કરી ૧૨) પ્રકાશે છે. આમ, સાધ્ય-સાધન-સાધક-સિદ્ધિના તર્કસિદ્ધ પ્રકાશ-માર્ગદર્શન પછી સંસાર અને મોક્ષનું પરમ રહસ્ય (કરી ૧૩) પ્રકાશીને અંતિમ કરી ૧૪માં પ્રશાંતવાહિતારૂપ અસંગઅનુજ્ઞાન (પરમશાંતિરૂપ અનંત સુધામય સુખધામ) દર્શાવે છે.

રાજકોટમાં શારીરિક અનારોગ્ય સ્થિતિ ઉત્તરોત્તર બગડતી ગઈ અને અશક્તિ વધતી ગઈ. વ્યવહારસંબંધી સ્વજનો અને પરમાર્થસંબંધી મુમુક્ષુજ્ઞનો ખેડે પગે સેવા-સુશ્રૂષામાં રાતાદિવસ હાજર હોવા છતાં શરીરમકૃતિની ક્ષીણતા દિન-પ્રતિદિન વધતી ચાલી. તીવ્ર અશાતાનો ઉદ્ય અને શારીરિક અસ્વસ્થામાં પણ મહાજ્ઞાની શ્રીમદ્ભૂજ્ઞા દિવ્ય આત્માની તો અવ્યાબાધ સ્થિરતા જ હતી (૮૫૧). શરીરની અત્યંત અસ્વસ્થ સ્થિતિમાં પણ આત્મસ્વસ્થ સ્વરૂપરૂપ પ.કૃ.દેવની આત્મભાવના અનુપમ હતી. તેમણે લખ્યું કે જ્ઞાનીઓનો સનાતન સન્નાર્ગ જ્યવંત વર્તો (૮૫૨). અનંત શાંતમૂર્તિ રમા તીર્થકર ચંદ્રપ્રમસ્વામીને અભેદભાવે (આગળ આપણે જોયું તેમ શ્રીમદ્ભૂજ પોતામાં અને વીતરાગમાં કોઈ ભેદ જોતા ન હતા) નમોનમઃ લખે છે (૮૫૩). શાંતમૂર્તિ શ્રીમદ્ભૂજને ગમે તેવા અશાતાના કે અન્ય ઉદ્યમાં નથી હર્ષ-નથી શોક, કેવળ અલૌકિક અનુપમ પરમ સમતા જ છે, મોહ-ક્ષોભ રહિત આત્મપરિણામરૂપ સમભાવ છે અને શુદ્ધ આત્મચારિત્રદશા છે. મુમુક્ષુજ્ઞનો અને સ્વજનો શ્રીમદ્ભૂજની શારીરિક સ્થિતિથી વારંવાર ગભરાઈ જઈ ક્ષોભ પામી ચિંતામણ રહેતા પણ નિરંતર આત્માનંદમાં રહેતા શ્રીમદ્ભૂ તો અક્ષોભ જ હતા. ‘જીવિત કે મરણે નહીં ન્યૂનાવિકતા’ અને ‘મરણયોગ નહીં ક્ષોભ’ રૂપ

समता और हती.

પરમ યોગી એવા શ્રી ઋષભદેવાદિ પુરુષો
પણ જે દેહને રાખી શક્યા નથી તે દેહમાં પરમ
અસંગપણું, પરમ નિર્માહપણું સાધી લઈ પરમ
અસંગ, પરમ નિર્માહ એવી શુદ્ધ અવસ્થા શ્રીમદે
સિદ્ધ કરી હતી. સંદર્ભે મુક્ત દશા અનુભવનારા,
દેહ છતાં દેહાતીત દશાએ વિચરનારા શ્રીમદ્દને સહજ
આત્મસમાધિ વર્તતી હતી. ભવના અંતના ઉપાયરૂપ
નિર્ગંધના પંથને જીવનભર અનુસરનારા શ્રીમદ્દ
કાયાની માયા વિસારી સ્વરૂપમાં સમાઈ ગયા હતા.
શરીરની આવી સબાધાસ્થિતિમાં પણ જેને આત્મામાં
અવ્યાબાધ સ્થિરતા હતી. આ સમયે પણ તેઓનું
પુદ્ગલમય શરીર સરળ-પૃથ્વી-વિધ્વંસણરૂપ પોતાનો
નાશવંત ધર્મ કર્મઉદ્યઅનુસાર બજાવ્યે જતું હતું.
એટલે દાક્તરોના વિવિધ નિર્દોષ (નિરવદ્ય)
ઉપચાર, સ્વજનોની માવજત અને મુમુક્ષુઓની
ભક્તિપૂર્ણ સેવા છતાં આયુષ્યના અભાવે સર્વ ઉપાય
નિષ્ફળ ગયા અને સમયેસમયે ક્ષીણ થતી જતી
શરીરસ્થિતિ એકદમ અશક્ત બની ગઈ, ઉઠવા-
બેસવા-લખવાની તાકાત પણ ન રહી. આ સંજોગોમાં
પણ પ.કૃ.દેવના ભાવ ઉત્કૃષ્ટ હતા અને તેમણે કહ્યું
કે નિશ્ચિંત રહેજો, આ આત્મા શાશ્વત છે, અવશ્ય
વિશેષ ઉત્તમ ગતિને પ્રાપ્ત થવાનો છે, ભાઈનું
(તેમનું) સમાધિમૃત્યુ છે, હું મારા આત્મસ્વરૂપમાં
લીન થાઉં દ્ધું. એ લીનતા-સમાધિ લગભગ ૬ કલાક
રહી અને વિ.સં. ૧૯૫૭ના ચૈત્ર વદ પંચમીના
દિને (૮ એપ્રિલ ૧૯૦૧) મંગળવારે બપોરે ૨ વાગે
રાજકોટમાં શ્રીમદ્દનો દેહોત્સર્ગ થયો. વઢવાણ
કેમ્પમાં ઝોટા પડાવતી વખતે જે વૈરાગ્યભાવ અને
પ્રશમરસપૂર્ણ મુદ્રા હતી તેવી જ અહીં અંતસમયે
હતી, તેમ હાજર રહેલ મુમુક્ષુઓએ કહ્યું. અપૂર્વ
સમાધિમરણ સમયની અપૂર્વ કાયોત્સર્ગ દશા હતી.
૧૧૮ વર્ષ પછી અત્યારે પણ બૃદ્ધિથી ચાલતી કલમ

જ આવી અંતિમદશાનું વર્ણન લખી શકે,
ભક્તિભાવ-અહોભાવ-ખેદભિન્નતા-વિરહવેદનાથી
આર્ત બનેલ હદ્ય કે ગળગળા ડુમાન એ કામ નથી.

આ છે શ્રીમદ્ભૂના અસાધ્ય રોગના આકમણનો
ઈતિહાસ. શરીરની આવી દીર્ઘ અનારોગ્ય
અવસ્થામાં પણ વીતરાગ શ્રીમદ્ભૂના દિવ્ય આત્માની
આરોગ્ય અવસ્થા કેવી પરિપૂર્ણ હતી ! શરીરની
આટલી અસ્વસ્થતા મધ્યે પણ તેમણે પરમ નિજ્ઞામ
કરુણાથી મુમુક્ષુ-મુનિઓને ૪૭ પત્રો લખ્યા.
શ્રીમદ્ભૂના દિવ્ય આત્માની સ્વસ્થતા કેવી
અલોકિક-અનુપમ-અપૂર્વ-અનન્ય હતી ! નમસ્કાર
હો, નમસ્કાર હો આવા પરમ આત્મ આરોગ્ય સંપત્તિ
પરમ આત્મસ્વસ્થ અને સદા આત્મસ્થ શ્રીમદ્ભૂના
દિવ્ય આત્માને !!

संदर्भ सूचि :

- (૧) “અધ્યાત્મ રાજચંદ્ર”, ડૉ. ભગવાનદાસ મહેતા, પરમશ્વતપ્રભાવક મંડળ, અગાસ

(૨) “શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર”, વચનામૃતજી, અગાસ

(૩) “શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર - જીવન કવન”, પૂ. રાકેશભાઈ, ઘરમપુર

(૪) “શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર વચનામૃતજી શબ્દરત્નકોશ”, આદ. શ્રી સુધાબેન શેઠ, બાંધણી

(૫) “શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર - જીવનકળા”, પૂ. બ્રહ્મચારીજી, અગાસ

(૬) “બોધામૃત ભાગ - ૨”, પૂ. બ્રહ્મચારીજી, અગાસ.

- માણસ વિચારશીલ બને એટલે વાતોડિયો મટી જાય. તે પોતાની પ્રશંસા ન કરે અને પારકાની નિંદા પણ ન કરે.
- મન અને ઈન્ડ્રિયોને કાબૂમાં લાવે તે નિયમ.

સામાયિક પ્રત - ૬

નિરપમાળેન ડગલી

એક ધનવાન શેઠ આલીશાન બંગલામાં રહેતા હતા. બંગલાની પાછળ વિશાળ ખાલી જગ્યામાં તેમણે પાણીનો હોજ બનાવ્યો હતો. એક દિવસ તે શેઠ બે સેવકોને આશા કરી કે આજે હોજની સફાઈ કરવાની હોવાથી હોજમાંથી પાણી ખાલી કરી નાંખો. સેવકો તો શેઠના કહ્યા મુજબ હોજમાંથી પાણી ઉલેચીને બહાર ફેંકવા માંડ્યા. થોડીવાર પછી શેઠ ત્યાં જોવા આવ્યા અને હસવા માંડ્યા. તેમણે નોકરોને કહ્યું, “અરે ! મૂખાઓ આ હોજમાં પાણી જગ્યાંથી આવે છે તે નળ તો બંધ કર્યો નથી તો હોજ કયાંથી ખાલી થશે ?” આપણે પણ જીવનમાં આવું જ કંઈક કરી રહ્યા છીએ. ધર્મને નામે ઘણી દોડધામ-મહેનત કરી રહ્યા છીએ પણ પાપકિયાઓના દ્વાર તો બંધ કરતાં જ નથી. ચોવીશે કલાક ૧૮ પ્રકારના પાપોની પ્રવૃત્તિઓ જો ખૂબ રસપૂર્વક કરતાં હોઈએ તો કર્મનો આશ્રવ ચાલુ જ રહે છે, તો આપણો મોક્ષ કેવી રીતે થાય ?

ઘણા લોકોને પ્રશ્ન થાય છે કે અમે રોજ જાપ ભક્તિ, વાંચન કરીએ છીએ પણ તે સમયે સામાયિક પ્રત લઈને બેસવાની શી જરૂર છે ? સૂત્રકૃતાંગ સૂત્રના ચોથા અધ્યયનમાં પૂજ્ય ભગવંતને શિષ્ય પ્રશ્ન કરે છે કે મન, વચન, કાયાથી પાપકર્મમાં નહીં પ્રવૃત્તિ કરવાવાળાને જીવોની ઘાત નહીં કરવાવાળાને તથા સ્વખાંતરમાં પણ પાપકર્મ નહીં દેખવાવાળા જીવને પાપકર્મનો બંધ થાય કે નહીં ? કારણ ઈરાદપૂર્વક હિંસા કરે તો પાપકર્મનો બંધ થાય ને ? ત્યારે આચાર્ય ભગવંત ઉત્તર આપે છે કે જે જીવ હિંસાથી નિવૃત્ત થયેલ નથી (પણ્યક્રખાણ લીધા નથી) પરંતુ અવસર, સાધન અને શક્તિનો અભાવમાં જીવોની હિંસા ન કરતો હોય તેથી તેને અહિસક કહી શકાય નહીં. જે જીવો પ્રાણાત્મિકાતથી મિથ્યાદર્શનશાલ્ય સુધીના અઢારે પ્રકારના પાપસ્થાનકથી અનિવૃત્ત છે, તેઓ કોઈપણ

અવસ્થામાં હોય પરંતુ પાપના કારણભૂત મિથ્યાત્વ, અપ્રત, પ્રમાદ, કષાય અને યોગથી યુક્ત હોવાથી પાપકર્મનો આશ્રવ સતત ચાલુ જ રહે છે. વનસ્પતિ આદિ એકેન્દ્રિય જીવોને તો મન અને વચનયોગ નથી; જીબ, નાક, આંખ અને કાન એ ચાર ઈન્દ્રિયો પણ નથી છતાં પણ મિથ્યાત્વ, અવિરતિ આદિ હોવાને લીધે, અવ્યક્તપણે અધ્યવસાય હોવાને લીધે કર્મનો બંધ સટેવ ચાલુ હોય છે. માટે પ્રત પ્રત્યાખ્યાન કરનારા જીવો જ મોક્ષમાર્ગામી છે. અઢાર પાપસ્થાનક જેવા અનેક પાપોથી બચવા માટે દિવસમાં જેટલા બને તેટલા વધારે કલાકો સામાયિક પ્રતમાં પસાર કરવાનું જ્ઞાનીઓ કહે છે.

પરમકૃપાળુદેવ ‘ઉપદેશધાર્યા’માં કહે છે, “સામાયિક શાસ્ત્રકારે વિચાર કર્યો કે કાયાને સ્થિર રાખવાની હશે તો પછી વિચાર કરશે. બંધ નહીં બાંધ્યો હોય તો બીજા કામે વળગશે એમ જાણી તેવા પ્રકારનો બંધ બાંધ્યો. જેવા મનના પરિણામ રહે તેવું સામાયિક થાય. મનના ઘોડા દોડતાં હોય તો કર્મબંધ થાય. મનના ઘોડા દોડતાં હોય અને સામાયિક કર્યું હોય તો તેનું ફળ કેવું થાય ?”

એક ભાઈ સામાયિકમાં ગયો. સામાયિક પૂરું થાય એટલે નાટક જેવા મિત્રની સાથે જવાના વિકલ્પમાં સામાયિકી કાળ ગયો. બીજો ભાઈ વ્યવહારિક કામને લઈને સ્મશાનમાં ગયો, પણ ભાવ સામાયિકના, તેની જ ચિંતના. બીજે દિવસે ગુરુએ કહ્યું, “સામાયિક તો સ્મશાનમાં ગયો તેનું થયું. પેલાને તો કર્મ બંધાયા. નવરાશ મળી ત્યારે નખોદ વાળ્યું.”

“આધુનિક કાળમાં સાવધાનીથી સામાયિક કરનારા બધું જ થોડા છે. આ પ્રત સાવધાનીપૂર્વક કરવાથી પરમ શાંતિ આપે છે.” પર્યુષપણ જેવા પર્વો (અનુસંધાન પાના નં. ૨૭ પર...)

રામનવમીના પાંચ સંદેશ

અગામ

જીવનના અનેક પાસા હોય છે ને દરેક પાસે
 વ્યક્તિત્વનું અલગ-અલગ વ્યક્તિત્વ જગતી ઉઠતું હોય
 છે. બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો દરેક પાસામાં વ્યક્તિ
 એક નવો જન્મ લેતી હોય છે.
 રામનવમીના શુભ અવસરે આપણે
 શ્રીરામના પાંચ જન્મોને નજીકથી
 જોઈએ અને એમના સંદેશને માણવા
 પ્રયત્ન કરીએ.

(૧) પુત્ર : કેકેયીના વચનથી ચિંતિત બનેલા દશરથ રાજ જ્યારે શ્રીરામના કક્ષમાં આવે છે, ત્યારે શ્રીરામ તરત જ ઉભા થઈ જાય છે. પિતાજી સંનુખ જાય છે. તેમનો હાથ પકડીને તેમને સંભાનપૂર્વક આસન સુધી લાવે છે. બેસવા માટે વિનંતી કરે છે અને તેમના ચરણોમાં પ્રજામ કરે છે.

એક ભિનિટ, આપણે જરા
સેટ્ટ એકગામિનેશન કરીશું? ઘરમાં
મમ્મી-પપ્પા ઉભા હોય, તો આપણે
બેઠા હોઈએ કે ઉભા હોઈએ? એ
કદાચ નીચે બેઠાં હોય, તો આપણે નીચે જ હોઈએ
કે સોફા ઉપર પણ હોઈ શકીએ? શ્રીરામ એમના
માતા-પિતાને રોજ પ્રણામ કરતાં હતાં. આપણે
મમ્મી-પપ્પાને છંલ્ખા-લેટેસ્ટ પ્રણામ ક્યારે કર્યા?

વેલ, રાજ દશરથ પોતે આપેલા ‘વચન’ની અને ભરત માટે રાજગાદીની વાત કરે છે. ખૂબ સંકોચ સાથે દશરથ રાજ તૂટક તૂટક શબ્દોમાં પ્રશ્ન કરે છે, ‘બેટા, જ્યેષ પુત્ર તો તું છે, રાજગાદી પર તારો અધિકાર છે. શું હું ભરતને રાજગાદી આપી શકું ?’

ધરના ભગ
કરીને મારી
તો હું રાજ - 5

ધરના ભગવાનને નારાજ
કરીને મારી પાસે આવશો,
તો હં રાજ નથી થાં.

- શ્રીરામ

આ શાખો પૂરા થાય, એની પહેલા શ્રીરામની આંખોમાંથી આંસુઓ વહેવા લાગે છે. રાજા દશરથ કોઈ ગેરસમજ કરે એ પહેલા શ્રીરામ કહે છે, ‘

આપણા ભીતરમાં
શ્રીરામનો જન્મ થાય એ
જ રામનવમીની સાચી
ઉજવણી છે.

અધિકાર નથી અને હા પાડવાનો પણ અધિકાર
 નથી. હું તો માત્ર આપનો સેવક હું. સેવકનો
 અધિકાર માત્ર આદેશપાલન કરવાનો હોય, એથી
 વધુ કશું જ નહીં. છતાં મારી જ આજ્ઞાંકિતતાની
 કોઈ ખામી રહી ગઈ હશે, જેથી આપને મારી રજા
 લેવાની જરૂર પડી. આ જ દુઃખ મારા
 હંદયને પડી રહ્યું છે.'

ખીજ કમ બેક, જે મમ્મી-પણ્યાએ આપણને જન્મ આપ્યો,
કેટકેટલા કષ્ટો વેઠીને આપણને
શાય્યા-ગણાય્યા, આપણા ખાતર
ઈ કર્યું. એ મમ્મી-પણ્યાને પોતાની
સાગ પાડવા માટે કે કોઈ પણ પ્રકારનો
માટે આપણને પૂછવાની જરૂર ખરી ?
પૂછે તો એ આપણા માટે શરમની
વાત નહીં ? ને એમાં પાછો આપણે
વિરોધ નોંધાવીએ, તો આપણી કઈ
કટેગરી ?

શ્રીરામ કહે છે - હું મંદિરનો
ભગવાન છું, તો તમારા ઘરે રહેલા
તમારા ભર્મી-પપ્પા એ ઘરના

ભગવાન છે. તમે ધરના ભગવાનને નારાજ કરીને મારા પાસે આવશો, તો પછી તમે મારી ગમે તેટલી પૂજા કરો, હું રાજુ નહીં થાઉં.

(૨) ભાતા : શ્રીરામ એક આદર્શ ભાઈ હતાં. જે ભાતૃભાવ અમને લક્ષ્મણ પ્રત્યે હતો, એ જ ભાતૃભાવ ભરત પ્રત્યે પણ હતો. ભરતનો રાજ્યાભિપેક જેટલો કૈકેથી માટે આનંદજનક હતો, એટલો જ શ્રીરામ માટે પણ આનંદજનક હતો. ભાઈનું સુખ જેને પોતાનું સુખ લાગે, ભાઈનું દુઃખ જેને પોતાનું દુઃખ લાગે એ સાચો ભાતા.

રિટર્ન ટુ સેલ્ફ, આપણને મળેલા ભાગમાંથી ભાઈને કંઈ આપવાનો વિચાર આપણને આવ્યો બરો? ભાઈનો ધંધો આપણા કરતાં ચાર ગણો સારો ચાલતો હોય, તો આપણે અંતરથી રાજુ બરો?

શ્રીરામ કહે છે કે તારે તો દુનિયાના એક એક જીવ સાથે ભાતૃભાવની સંવેદના કેળવવાની છે. કમ સે કમ તારા સગા ભાઈથી તો એની શરૂઆત કરો!!! - શ્રીરામ

(૩) પતિ : યુદ્ધને રોકવા માટે વાટાધાટો ચાલતી હતી, એ સમયે રાવણ શ્રીરામને એક ઓફર કરે છે, ‘મારી રૂપરૂપના અંબાર જેવી ત્રણ હજાર રાજકુમારી + અડ્યું રાજ તમારું, અને સીતા મારી.’ કેવી લોભામણી ઓફર! ને છતાં શ્રીરામે આ ઓફરને લાત મારીને હુકરાવી દીધી હતી. ‘બસ, મને ફક્ત સીતા આપી દે, બીજું મારે કશું જ જોઈતું નથી.’

જસ્ટ લુક ઈન્સાઈડ, અન્નિની સાક્ષીએ જે વિશ્વાસ અને વફાદારીનો સંબંધ આપણે બાંધ્યો હતો એ સંબંધ પ્રત્યે આપણી

વફાદારી કેટલી? આપણી પોતાની પત્નીને છોડીને દુનિયાની પ્રત્યેક સ્ત્રી આપણને માતા, બહેન કે દીકરી સમાન લાગે તો જ આપણે સાચા ‘પતિ’ થઈ શકીએ, ને નહીં તો વિશ્વાસધાતી બની જઈએ. આ વાસ્તવિકતાનો આપણને ઘ્યાલ બરો? આધુનિક માધ્યમોના નિર્વજજ દશ્યો આપણને વિશ્વાસધાતીની કક્ષામાં

મૂકી રહ્યા છે, એવો આપણને કોઈ અહેસાસ બરો? પ્લીઝ, દુનિયા આખી કૂવામાં પડે, તોય આપણે કૂવામાં પડવું બિલકુલ જરૂરી નથી.

(૪) મિત્ર : સુગ્રીવે જ્યારે શ્રીરામ પાસે સહાય માંગી, ત્યારે શ્રીરામ ખુદ સંકટમાં હતાં. સીતાજીનો હજુ કોઈ પત્તો ન હતો. રીતી રીતે આંખો સૂર્જી ગઈ હતી. મન શૂન્ય બની ગયું હતું.

ને છતાં ય શ્રીરામ ના નથી પાડતા. પોતાના દુઃખને ત્યાંનું ત્યાં રહેવા દઈને બીજાના દુઃખને દૂર કરવા માટે શ્રીરામ દોડી જાય છે. વૃક્ષ ખુદ તડકામાં હોય છે, ને બીજાને છાયો આપે છે, એવી આ ઘટના છે.

જે મિત્રતા પિકનીક અને પાર્ટી સુધી સીમિત છે, જે મિત્રતામાં હાર્દિકતા ઓછી છે ને ઓપચારિકતા વધુ છે એ બરા અર્થમાં મિત્રતા જ નથી. આપણે આપણા અંતરને એક પ્રશ્ન કરીએ, ‘શું હું કોઈનો સાચો મિત્ર છું બરો?’

(૫) શત્રુ : ચક્કના આધાતથી એક ચીસ સાથે રાવણ યુદ્ધભૂમિ પર ઢળી પડે છે. શ્રીરામનું આખું સૈન્ય ખુશીથી પાગલ બનીને જ્યજ્યકાર કરે છે, ત્યારે લક્ષ્મણજીની નજર મોટાભાઈ પર જાય છે, ને લક્ષ્મણ

તારી પત્ની સિવાયની દરેક સ્ત્રી તને સગી મા, બહેન કે દીકરી લાગે તો તું સાચો પતિ. - શ્રીરામ

ચોંકી જાય છે. ‘મોટાભાઈ, આ શું આપની આંખોમાં આંસુ ! આ તો આપણો દુશ્મન છે, જેણે આપણને દુઃખી કરવામાં કાઈ જ બાકી રાખ્યું નથી.’ ગાદ્યગાદ્ય સ્વરે શ્રીરામ કહે છે, ‘લક્ષ્મણ ! સીતાહરણની એક ભૂલ રાવણથી થઈ ગઈ. બાકી, રાવણના જીવનમાં પણ ઘણા સદ્ગુણો હતા. આજે રાવણની વિદાય સાથે દુનિયામાંથી એક ગુણવાન વ્યક્તિ વિદાઈ લઈ રહી છે, માટે હું રડી રહ્યો હું.’

સાચો શત્રુ એ જે કોઈનો
શત્રુ નથી, કારણકે
શત્રુતા એ કદી સારી
હોતી જ નથી. - શ્રીરામ

લક્ષ્મણજી દોડચા, છેલ્લા
શાસ લેતાં રાવણ પાસે ગયા અને કહ્યું, ‘રાવણ !
તારું અમે કાંઈ બગાડયું ન હતું, અને તે અમારું
બગાડવામાં કાંઈ બાકી રાખ્યું ન હતું. ભાભીના
વિરહમાં મોટાભાઈએ જે વેદના સહી છે, એ તો મેં
સર્ગી આંખે જોઈ છે. રાવણ ! આજે તું મરી રહ્યો

કાર્યકરણશુદ્ધપચાય

(પાના નં. ૩૪ પરથી ચાલુ...)

પર્યાય પ્રગટ થાય છે તેનો અનુભવ - ભોગવટો થાય છે. વેદનમાં પ્રગટ પર્યાય આવે છે; વેદનમાં આ દ્રવ્ય-ગુણ કે કારણપર્યાય ન આવે; પરંતુ એ જ્ઞાનમાં જણાય.

-: કાર્યપદ્ધતિ :-

કારણપર્યાયના આશ્રયથી તેમાંથી કાર્યપર્યાય આવે છે - પ્રગટ થાય છે. ભગવાન અરિહંત પરમાત્માને અને સિદ્ધને જે કેવળજ્ઞાન, કેવળદર્શન, અનંત આનંદ પ્રગટ્યાં છે તે કાર્યપર્યાય છે; અને તે અંદર ગુણાની કારણપર્યાય છે તેમાંથી પ્રગટી છે. કારણમાં એકાગ્ર થતાં કાર્ય પ્રગટ થાય છે. કેવળજ્ઞાન પણ પર્યાય છે - તેને કાર્યશરૂદ્વપર્યાય કહી છે.

કારણશુદ્ધપર્યાય અનાદિ-અનંત છે; જ્યારે કેવળદર્શન, કેવળજ્ઞાન ને સિદ્ધપદ - એ બધી પર્યાયો સાદિ-અનંત છે.

છું, તો હું ખુશ છું, સુગ્રીવજી, હનુમાનજી બધાં જ
ખુશ છે, પણ તારા મૃત્યુ પર મારા મોટાભાઈ આંસુ
સારી રહ્યા છે.' આ સાંભળીને રાવણે કહ્યું, 'લક્ષ્મણ!
માટે તો દુનિયા એમને ભગવાન કહે છે.'

કોઈએ શ્રીરામને પોતાના શત્રુ માન્યા હશે
 પણ શ્રીરામ પોતે કોઈના શત્રુ ન
 હતાં. શ્રીરામ પાસે એવી દિવ્યદાષ્ટિ
 હતી, જેનાથી તેમને દુશ્મનમાં પણ
 ગુણો દેખાતાં હતાં. શ્રી રામ કહે
 છે કે તમે પોતે સારા હો, તો પછી
 આખી દુનિયા તમને સારી જ

લાગવાની છે.
ચાલો, આપડી ભીતરમાં શ્રીરામને જન્મ
આપીએ. રામનવમીની આનાથી સારી ઉજવણી
બીજુ કોઈ જ નથી.

અનાત્મયતુદ્વયના સાચના (અનાત્મયતુદ્વયના સાથે તન્મયપણે રહેલી) જે પરમોત્કૃષ્ટ સાથેની (અનાત્મયતુદ્વયની સાથે તન્મયપણે રહેલી) જે પરમોત્કૃષ્ટ ક્ષાયિકભાવની શુદ્ધપરિણાતિ તે જ કાર્યશુદ્ધપર્યાય છે.

પૂજનીય પરમપારિષામિક ભાવપરિણતિ તે
કારણશુદ્ધપર્યાય છે અને શુદ્ધ ક્ષાયિકભાવપરિણતિ
તે કાર્યશુદ્ધપર્યાય છે.

- જમતી વખતે આનંદ આવે ત્યારે સમજવું કે રસનેન્દ્રિયનો દુરુપયોગ થઈ રહ્યો છે.
  - સંતોના શરણથી હૃદયપરિવર્તન થાય છે, પછી જીવનપરિવર્તન આપોઆપ થાય છે.
  - છોડવા જેવો સંકાર, લેવા જેવો સંયમ અને મેળવવા જેવો મોક્ષ.
  - ભાળે તે સ્મરણાન, ઠારે તે મંદિર અને ઊગારે તે સદગુરુ.

કારણશુદ્ધપર્યાય

નવનીતભાઈ પી. શાહ

(ભગવતું શ્રી કુંદકુંદાચાર્ય વિરચિત
'નિયમસાર' ગાથા-૧૫; આચાર્યશ્રી પદ્મપ્રમભ-
મલધારીદેવ રચિત ટીકા; પૂ. શ્રી કાનજી સ્વામીના
જન્મુ. ૧૮૭૨ના પ્રવચનના આધારે)

સ્વભાવપર્યાય બે પ્રકારે છે : કારણશુદ્ધપર્યાય
- કાર્યશુદ્ધપર્યાય.

સહજ એટલે સ્વભાવિક ત્રિકાળી જ્ઞાન,
દર્શન, ચારિત્ર (વીતરાગતા) અને પરમવીતરાગસુખ
એ આત્માના ગુણો - સ્વભાવો છે. આત્મા જેમ
ત્રિકાળ અવિનાશી અસ્તિ-સત્ત છે તેમ તેનામાં રહેલા
શુદ્ધ અંતઃતત્ત્વસ્થિત એવા આ ગુણો પણ સહજપણે
ત્રિકાળ ધ્રુવ અવિનાશી છે. સ્વભાવિક જ્ઞાન, દર્શન,
ચારિત્ર પરમવીતરાગ સુખસ્વરૂપ શુદ્ધ અંતઃતત્ત્વ છે;
અર્થાત્ આવું ધ્રુવરૂપે આત્માનું શુદ્ધ અંતઃતત્ત્વ છે
અને એવા સ્વરૂપે ત્રિકાળી સ્વભાવ-અનંત ચતુષ્યનું
સ્વરૂપ છે. આમ, ત્રિકાળી દ્રવ્ય-ગુણ કહ્યા.

તેની સાથેની જે પૂજ્ય પંચમભાવપરિણાતિ
(તેની સાથે તન્મયપણે રહેલી જે પૂજિત એવી
પારિણામિકભાવની પરિણાતિ) તે જ કારણશુદ્ધપર્યાય
છે. જેમ સહજ અનંત ચતુષ્ય સ્વરૂપ શુદ્ધ આત્મ-
વસ્તુ શાશ્વત ત્રિકાળ છે, તેમ તેની સાથે વર્તમાનમાં
રહેલી શાશ્વત ત્રિકાળ એવી જે પૂજિત યોગ્ય
પંચમભાવની પરિણાતિ-અવસ્થા છે તે જ
કારણશુદ્ધપર્યાય છે. આ પંચમભાવ એટલે ત્રિકાળી
સહજ પારિણામિકભાવ; તથા જે આ સહજજ્ઞાનાદિ
કહ્યા છે તેથી બધા પારિણામિકભાવે છે; એ
પારિણામિકભાવે છે એટલે કે સહજભાવે છે,
ત્રિકાળભાવે છે, ધ્રુવભાવે છે; અર્થાત્ તે પર્યાપ્તભાવે
નથી, પણ ત્રિકાળ ધ્રુવભાવે છે. ત્રિકાળી દ્રવ્યની
સાથે રહેલી પંચમભાવપરિણાતિ-પંચમભાવની
વર્તમાન અવસ્થા - તે કારણશુદ્ધપર્યાય છે. આ

કારણશુદ્ધપર્યાય અવસ્થા-પર્યાય હોવા છતાં ઉત્પાદ-
વ્યય વિનાની છે; અર્થાત્ એમાં ઉત્પાદ-વ્યય નથી.

વસ્તુ છે તે શાશ્વત સત્ત છે; અને જે શાશ્વત
સત્ત હોય તે આજા-ઉત્પત્તને અવિનાશી હોય છે.
એવી જે સત્ત વસ્તુ આત્મા છે તેના સત્ત ગુણો પણ
ત્રિકાળ છે. તેની સાથે રહેલી અર્થાત્ ત્રિકાળી જે
પંચમભાવ છે તેની સાથે તન્મયપણે રહેલી જે
પંચમભાવની પરિણાતિ છે તે જ કારણશુદ્ધપર્યાય
છે.

દ્રવ્યરૂપ ભગવાન આત્મા છે તે ત્રિકાળ
હ્યાતીવાળું તત્ત્વ છે; ને તે ભાવને (તત્ત્વ)ને
પરમપારિણામિક ભાવ - પંચમભાવ કહે છે; અને
તેની સાથે તન્મયપણે રહેલી જે પૂજનીક-પૂજવા
યોગ્ય-આદરવા યોગ્ય એવી પારિણામિકભાવની
પરિણાતિ છે તે જ કારણશુદ્ધપર્યાય છે.

આ કારણશુદ્ધપર્યાય, પર્યાયરૂપે છે છતાં તેમાં
પરિણામન નથી, પણ તે એકરૂપ છે. આમ ત્રિકાળી
દ્રવ્ય-ગુણ ને કારણપર્યાય - એમ મળીને આખી
વસ્તુ સિદ્ધ થાય છે. જો કારણપર્યાય ન સ્વીકારવામાં
આવે તો વસ્તુ (દ્રવ્ય) આખી સિદ્ધ નહિ થાય.

દ્રવ્ય, ગુણ ને કારણપર્યાય થઈને આખો
પારિણામિકભાવ સિદ્ધ થાય છે.

દ્રવ્ય, ગુણ ને કારણશુદ્ધપર્યાય એ ત્રણેય
મળીને આખું દ્રવ્ય કહેવાય છે - એ દ્રવ્યની દર્શિ
થવી એનું નામ સમ્યગ્દર્શન છે.

અનુભવ પર્યાપ્તનો આવે છે, પણ આ
કારણપર્યાયનો અનુભવ ન આવે, કેમકે એ ઉત્પાદ-
વ્યયરહિત ત્રિકાળ ધ્રુવ એકરૂપ છે. તે કારણપર્યાય
અને ત્રિકાળી ધ્રુવ દ્રવ્યનો આશ્રય લેતાં જે નિર્મણ
(અનુસંધાન પાના નં. ઉત્પર...)

ભાગ વિભાગ

સંકલન : મિતેશભાઈ અ. શાહ

શિક્ષક અને વાલી

બાળકોના એક આર્દ્ધ શિક્ષક તરીકે મોટી નામના મેળવનાર ગિજુભાઈ બધેકા બાળકોના શિક્ષક માત્ર નહોતા, તેઓ બાળકોના એક સાચા વાલી પણ હતા.

પોતાના બાળક પ્રત્યે કોઈ માતાપિતા કે વાલી જેવો પ્રેમ દાખવે એવો જ પ્રેમ ગિજુભાઈ બધેકા બાળકો પ્રત્યે દાખવતા.

એક દિવસની વાત છે. ગિજુભાઈ વર્ગમાં બાળકોને ભણાવી રહ્યા હતા.

દરેક વિદ્યાર્થીના હાથમાં પાઠ્યપુસ્તક હતું અને દરેક વિદ્યાર્થીની નજર એ પાઠ્યપુસ્તક વાંચવામાં જ હતી.

ગિજુભાઈએ જોયું કે બાળકો પાઠ્યપુસ્તક વાંચવામાં તહ્લીન છે !

તેમને આ જોઈ મનમાં ખૂબ આનંદ થયો.

તેમણે ફરીવાર નજર કરી તો છેક છેલ્લી હારમાં બેઠેલો એક વિદ્યાર્થી તેની પાસે બેઠેલા એક બીજા વિદ્યાર્થીના પાઠ્યપુસ્તકમાં નજર ફેરવી રહ્યો હતો.

આ જોઈ ગિજુભાઈએ પેલા વિદ્યાર્થીને ઊભો કર્યો. ગિજુભાઈએ જરા કરડાઈથી પેલા વિદ્યાર્થીને ઊભા થવાનું કહું હોવાથી તે થરથરતો ઊભો હતો.

ગિજુભાઈએ તેને પૂછ્યું, “તારી પાસે પાઠ્યપુસ્તક નથી? હજુ તે ખરીદ્યું નથી? બીજાના પુસ્તકમાં શા માટે જુએ છે?”

આવા ઉપરાઉપરી પ્રશ્નોથી પેલો વિદ્યાર્થી બિચારો એવો ગજરાઈ ગયો કે તે ધૂજતા અવાજે માત્ર આટલું જ બોલી શક્યો, “અમે પુસ્તક ખરીદી

શકીએ એમ નથી.”

ગિજુભાઈએ પણ તેને બેસી જવા કહ્યું. શાળાનો સમય પૂરો થયો.

ગિજુભાઈ ઘેર આવ્યા, પણ તેમના મનને સતત એક પ્રશ્ન ઉંખી રહ્યો હતો : ‘મેં તેને ઊભો કર્યો, કારણ કે તેની પાસે પાઠ્યપુસ્તક નહોતું. પણ શા માટે નહોતું? તેના માતાપિતા એ ખરીદી શકે તેવી સ્થિતિ ધરાવતાં નથી એટલે જ ને !’

અને પણ આ પ્રશ્ન પણ થયો : ‘હું શું તેનો શિક્ષક જ છું? તેનો હું વાલી નથી શું?’

બીજે દિવસે ગિજુભાઈએ પેલા વિદ્યાર્થીને પોતાની પાસે બોલાવ્યો અને તેના હાથમાં થોડા પૈસા મૂકીને બોલ્યા, “હવે તું પાઠ્યપુસ્તક ખરીદી લેજો.”

વિદ્યાર્થી જરા ગળગળો થયો અને બોલ્યો, “તમે મારા શિક્ષક છો, કંઈ મારા વાલી નથી કે આમ મને પાઠ્યપુસ્તક ખરીદવા પૈસા આપી રહ્યા છો !”

ગિજુભાઈ બોલ્યા, “બેટા, આજ સુધી હું પણ એ જ ભ્રમમાં હતો કે હું તારો શિક્ષક જ છું; પણ આજે મારો એ ભ્રમ હવે દૂર થયો છે અને હું સમજી શક્યો છું કે હું તારો શિક્ષક જ નહિ, વાલી પણ છું.” બધા શિક્ષકોએ વહેલુંમોહું પણ આ સમજવું જ પડશે.

પ્રભુદર્શન

સ્વામી શરણાનંદજી માનવ સેવા સંઘના સંસ્થાપક હતા.

તેઓ પ્રજ્ઞાચ્યુદ્ધ હતા.

ચર્મચ્યક્ષુઓ તેમને નહોતાં, પણ આંતરચ્યક્ષુઓ

એવાં તેજસ્વી હતાં કે શાસ્ત્રોના ગુદ્ધાર્થો પણ તેઓ સ્પષ્ટપણે જોઈ શકે - સમજ શકે !

તેમની પ્રભુભક્તિ પણ અજોડ !

તેઓ પોતાના શિષ્યોને ઘણીવાર કહેતા કે, “તમે બધાં ભૌતિક સુખો છોડજો, પણ એક પ્રભુભક્તિ કદી ન છોડતા ! આપણા જીવનમાં પ્રભુભક્તિ જ એક સાચું સુખ છે, તેનો તમે કદી ત્યાગ કરતા નહિ.”

આવા તેઓ પ્રભુભક્ત હતા.

એકવાર પોતાના શિષ્યો સાથે તેઓ વૃદ્ધાવનની યાત્રાએ ગયા.

વૃદ્ધાવનમાં બાંકે બિહારીનું મંદિર ખૂબ પ્રય્યાત છે અને એનાં દર્શન વિના વૃદ્ધાવનની યાત્રા અધૂરી ગણાય છે.

આથી સ્વામીજીએ પોતાના શિષ્યોને એક દિવસ પોતાની પાસે બોલાવ્યા અને કહ્યું, “આપણે વૃદ્ધાવનની યાત્રાએ આવ્યા છીએ અને જો બાંકે બિહારીના મંદિરનાં દર્શન કર્યો વિના પાછા જઈએ તો આ યાત્રાનો કશો અર્થ રહે નહિ !”

આ સાંભળી એક શિષ્ય બોલી ઉક્ખ્યો, “તો આપનો વિચાર બાંકે બિહારીના મંદિરે દર્શન કરવા જવાનો છે, ખું ને ?”

“હા, મારો એ જ વિચાર છે !”

“તો ચાલો, અત્યારે જ આપણે મંદિરમાં દર્શન કરવા જઈએ.”

સ્વામીજીને લઈને શિષ્યો બાંકે બિહારીના મંદિરે પહોંચ્યા.

મંદિરમાં દર્શનાર્થીઓની મોટી ભીડ જામી હતી.

શિષ્યો સ્વામીજીનો હાથ પકડીને મંદિરમાં પ્રવેશવાના પ્રયાસો કરી રહ્યા હતા.

એવામાં કોઈ યુવાન સ્વામીજી પાસે આવ્યો અને મશકરીના સ્વરે બોલવા લાગ્યો, “સ્વામીજ !

મંદિરમાં રહેલી પ્રભુની મૂર્તિને તમે તો જોઈ શકવાના નથી, પછી દર્શન કરવાનો આટલો બધો ધ્યારો શા માટે રાખો છો ”

આ સાંભળી સ્વામીજીએ એ યુવાનને પોતાની પાસે આવવા સંકેત કર્યો. યુવાન સ્વામીજ પાસે આવી ઊભો.

સ્વામીજીએ એ યુવાનના ખભા પર પ્રેમથી હાથ મૂક્યો અને પછી તેને કહ્યું, “ ભાઈ, તારી એ વાત સાચી છે કે હું કંઈ પ્રભુની મૂર્તિને જોઈ શકવાનો નથી, કારણકે હું અંધ છું. પણ આટલી જ સાચી વાત એ પણ છે કે ભલે હું પ્રભુને ન જોઈ શકું પણ પ્રભુ તો મને જોઈ શકશે ને ? અને તેથી પ્રભુને પણ એમ જરૂર થશે કે મારે દ્વારે કોઈ અંધ મારા દર્શને આવ્યો છે ! બસ, આથી વિશેષ મારે બીજું શું જોઈએ ?”

સમયપાલનનો આગ્રહી

અમેરિકાના પ્રમુખ જ્યોર્જ વોશિંગ્ટન સમયપાલનના ચૂસ્ત હિમાયતી હતા. સમયપાલન દરેક માનવી માટે માત્ર જરૂરી નહિ, બલકે અનિવાર્ય છે એમ તેઓ માનતા હતા. સમયપાલન વિના વ્યક્તિનો વિકાસ થઈ શકે નહિ, એમ તેઓ વારંવાર પોતાના હાથ નીચેના કર્મચારીઓને કહેતા આવ્યા હતા.

સમયપાલન એ તેમના જીવનનું જાણો એક અંગ બની ગયું હતું.

એકવાર તેમણે અમેરિકન કાંગ્રેસના નવા ચુંટાયેલા સત્યોને પોતાને ધેર ભોજન માટે આમંત્રાણ આપ્યું.

બધા સત્યોને બપોરના બે વાગ્યે આવી જવાનું સૂચવાયું હતું.

બે વાગ્યાના ટકોરા થયા કે જ્યોર્જ વોશિંગ્ટન જમવાના ટેબલ પર બેસી ગયા.

આમંત્રિત સત્યો આવ્યા નહોતા, છતાં તેમણે (અનુસંધાન પાના નં. ૧૮ પર...)

સમાજ-સંસ્થા દર્શન

સંસ્થાના આગામી કાર્યક્રમોની તુપરેખા

તારીખ	તિથિ	વાર	વિગત
૨૪-૪-૨૦૧૯	ચૈત્ર વદ પાંચમ	બુધવાર	પરમદૂપાળુદેવનો સમાવિદિન
૧૪-૫-૨૦૧૯	વૈશાખ સુદ દશમ	મંગળવાર	સંસ્થા સ્થાપનાદિન તથા પ્રભુ મહાવીર કેવળજ્ઞાન કલ્યાણક દિન
૪-૭-૨૦૧૯	અષાઢ સુદ બીજ	ગુરુવાર	શ્રી જિનમંદિરમાં નૂતન ધ્વજ પરિવર્તન
૧૪-૭-૨૦૧૯ થી ૧૬-૭-૨૦૧૯	અષાઢ સુદ પૂનમ	રવિવાર થી મંગળવાર	ગુરુપૂર્ણિમા શિબિર
૨૬-૮-૨૦૧૯ થી ૨-૯-૨૦૧૯	શ્રાવણ વદ - ૧૧થી ભાદ્રવા સુદ - ૪	સોમવાર થી સોમવાર	શ્રી પર્યુષણ મહાપર્વ
૩-૯-૨૦૧૯ થી ૧૨-૯-૨૦૧૯	ભાદ્રવા સુદ-પાંચમથી ભાદ્રવા સુદ ચૌદશ	મંગળવારથી ગુરુવાર	શ્રી દશલક્ષ્મા પર્વ
૧૪-૧૦-૨૦૧૯	આસો વદ એકમ	સોમવાર	શ્રી આત્મસિદ્ધિ રચનાદિન તથા લઘુરાજ સ્વામીની જન્મતિથિ
૨૬-૧૦-૨૦૧૯થી ૨૮-૧૦-૨૦૧૯	આસો વદ તેરસથી કાર્તિક સુદ એકમ	શનિવારથી મંગળવાર	દીપાવલી આરાધના શિબિર
૧-૧૧-૨૦૧૯	કાર્તિક સુદ પાંચમ	શુક્રવાર	શ્રી જ્ઞાનપંચમી
૧૨-૧૧-૨૦૧૯	કાર્તિક સુદ પૂનમ	મંગળવાર	પરમદૂપાળુદેવની જન્મજયંતિ (દેવદિવાળી)
૧-૧૨-૨૦૧૯થી ૩-૧૨-૨૦૧૯		રવિવારથી મંગળવાર	પૂજયશ્રીના જન્મદિન નિમિત્તે આધ્યાત્મિક શિબિર

સંસ્થા દ્વારા વિધાર્થીઓ માટે રાહતદરે કૂલસ્કેપ ચોપડાઓનું વિતરણ

વિદ્યાર્�ીઓને શૈક્ષણિક સત્રએ સહાયભૂત થવાની ભાવનાથી દર વર્ષે સંસ્થા દ્વારા રાહતદરે ફૂલસ્કેપ ચોપડાઓનું વિતરણ કરવામાં આવે છે. આ વર્ષે તા. ૧-૫-૨૦૧૮ થી ચોપડાઓનું વિતરણ કરવામાં આવશે. વિદ્યાર્થીઓ માટે એક નંગ ચોપડાની ડિંમત રૂ. ૨૦/- રહેશે. વિદ્યાર્થીઓએ માર્કશીટની ઝેરોક્ષ બતાવીને સંસ્થાના કાયલિયમાંથી ચોપડા મેળવી લેવા વિનંતી છે.

સંસ્થામાં યુવા વ્યક્તિત્વ વિકાસ શિબિરનું આયોજન

દર વર્ષની જેમ આ વર્ષે પણ તારીખ ૨૪-૫-૨૦૧૮ થી ૨૬-૫-૨૦૧૮ (શુક્ર - શનિ - રવિ) આ દિવસોમાં યુવાવર્ગના આધ્યાત્મિક વિકાસ માટે આપણી સંસ્થામાં યુવાશિબિરનું આયોજન કરવામાં આવેલ છે. આ શિબિરમાં ૧૫ થી ૪૫ વર્ષ સુધીના યુવાન ભાઈ-બહેનો ભાગ લઈ શકશે. શિબિર માટે ૧૫૦ રૂપિયા શુલ્ક રાખવામાં આવેલ છે. શિબિરાર્થીઓએ ગુરુવાર (તા. ૨૩, મે) સાંજ સુધી શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર આધ્યાત્મિક સાધના કેન્દ્ર, કોબામાં પહોંચવાનું રહેશે. શિબિરમાં ભાગ લેવા માટે અગાઉથી સંસ્થાની ઓફિસમાં રજિસ્ટ્રેશન કરવવાનું રહેશે. બને ત્યાં સુધી શેત અથવા સાંગીપૂર્ણ વસ્ત્રો પરિધાન કરવા વિનંતી. (સંપર્કસૂત્ર : ૦૭૯-૨૩૨૭૬૨૯૮, બ્ર. કપિલભાઈ : ૮૪૨૭૩૦૬૪૭૩, બા.બ્ર. જનકદીઠી : ૭૩૫૮૩૦૦૮૩૮)

સંસ્થા દ્વારા જરૂરતમંદો માટે નિઃશુલ્ક છાશકેન્ડ્રોનો પ્રારંભ

પૂજ્યશ્રી આત્માનંદજ્ઞના પાવન સાન્નિધ્યમાં આધ્યાત્મિક પ્રવૃત્તિઓ સાથે સાથે સંસ્થામાં સમાજોપયોગી પ્રવૃત્તિઓ પણ થતી રહે છે. મેડિકલ સેન્ટર, ગુરુકુળ સંચાલન, રક્તદાન શિબિર, વૈવિધ્યસભર મેડિકલ કેમ્પનું આયોજન, જરૂરતમંદો માટે વસ્ત્રો તથા ધાબળા વિતરણ, નિઃશુલ્ક છાશકેન્ડ્રોનું સંચાલન જેવી વિવિધ પ્રવૃત્તિઓ દ્વારા સમાજને પણ સહાયભૂત થવાની સંસ્થાની નીતિ રહી છે. ચાલુ વર્ષ ૧ એપ્રિલથી સંસ્થાની આસપાસના ગામડાઓમાં હ સેન્ટરો પરથી નિઃશુલ્ક છાશવિતરણનો શુભારંભ કરવામાં આવ્યો. છાશકેન્ડ્રોનો એક દિવસનો નકરો રૂ. ૫૦૦૦/- છે. આ પ્રવૃત્તિમાં આર્થિક સહયોગ આપવાની ભાવનાવાળા દાનવીર મહાનુભાવોને સંસ્થાના કાર્યાલયનો સંપર્ક સાધવા વિનંતી. તસ્વીરો સહ વિસ્તૃત અહેવાલ આગામી અંકમાં.

સંસ્થામાં પૂજ્યશ્રી ગોકુળભાઈની સ્વાધ્યાયશ્રેણી સંપન્ન

આપણી સંસ્થામાં તા. ૨૮-૩-૨૦૧૮ થી તા. ૩૧-૩-૨૦૧૮ દરમ્યાન બા.બ્ર.પૂજ્યશ્રી ગોકુળભાઈ શાહની ત્રિદિવસીય સ્વાધ્યાયશ્રેણીનું આયોજન કરવામાં આવ્યું હતું. પૂજ્યશ્રી ગોકુળભાઈએ ‘શ્રી સહજાનંદ ડાયરી’ ગ્રંથના આધારે સરળ છતાં સચોટ ભાષામાં, દણાંત સહ તત્ત્વસભર સ્વાધ્યાય આપ્યા હતા. તેઓશ્રીના સ્વાધ્યાયનો લાભ લઈ સૌઅં સાત્ત્વિક આનંદનો અનુભવ કર્યો.

શ્રી આત્મસિદ્ધ પારાયણ

આપણી સંસ્થામાં ડૉ. હેમંતભાઈ વિનુભાઈ ડગલીની પ્રથમ વાર્ષિક પુષ્યતિથિ નિમિત્તે તા. ૪-૩-૨૦૧૮ના સોમવારના દિવસે તેઓના કુંભુભીજનો તરફથી શ્રી આત્મસિદ્ધ પારાયણ રાખવામાં આવ્યું હતું. ભાવપૂર્વકના પારાયણ બાદ પૂજ્યશ્રીની વીઠિયો કેસેટ (વિષય : મુમુક્ષુના લક્ષણો) મૂકવામાં આવી હતી.

સંસ્થા વતી આદ. શ્રી મહેન્દ્રભાઈ ખંધારે પધારેલા મહેમાનોનું સ્વાગત કરતા જણાવ્યું કે સદ્ગત આત્માને શ્રદ્ધાંજલી અર્પાયે કે તેઓ શાતા, શાંતિ અને સદ્ગતિને પ્રામથ્યાય. તેમનામાં રહેલા ગુણો પ્રત્યે અહોભાવ લાવી તેવા ગુણો આપણે પ્રગટાવીએ. ભગવાન મહાવીર પણ પોતાના આયુષ્યની એક ક્ષણ લંબાવી શક્યા નહોતા. શરીર છોડતાં પહેલાં કર્મોનું પોટલું હળવું કરવા પ્રયત્ન કરવો જોઈએ. મનુષ્યભવ, આર્થિક વર્ગે દુર્લભ સામગ્રીઓ આપણને મળી છે તો માનવભવને સફળ બનાવીએ. સ્વ. ડૉ. હેમંતભાઈના

જીવનમાંથી આપણે આટલા મુખ્ય ગુણો આત્મસાતું કરી શકીએ (૧) પ્રસંગતાપૂર્ણ જીવન, (૨) ક્રીટુંબિક વાત્સાત્ય, (૩) સેવાભાવ, (૪) અધ્યાત્મ પ્રત્યે રુચિ, (૫) ઉદારતા. આદ. મંજુલાબા તો આપણી સંસ્થામાં રહીને સત્તસંગનો લાભ લે છે. જ્યોત્સનાબેન, વિશાળભાઈ, ડૉ. નિમિત્તભાઈ પણ પ્રસંગોપાત સંસ્થામાં પદ્ધારતા રહે છે.

સંસ્થાના ભૂતપૂર્વ ટ્રસ્ટી આદ. શ્રી મનહરભાઈ જશવાણીએ ગુણાનુવાદ કરતા જગ્યાવ્યું કે ડૉ. હેમંતભાઈના પિતાશ્રી સ્વ. વિનુભાઈ ડગલીએ સંસ્થામાં સારી સેવાઓ આપી છે. તેમના સમગ્ર કુટુંબને પૂજ્યશ્રી પ્રત્યે અહોભાવ છે. ડૉ. હેમંતભાઈમાં ઉદારતા, સમજણ, પ્રસમતા, વાતસંખ્ય જેવા અનેક ગુણો હતા. તેઓના દેહાવસાનથી કુટુંબ અને સમાજને ખોટ પડી છે. વિનુભાઈની દીકરીઓએ આ કાર્યકમનું આયોજન કર્યું તે બદલ તેઓને ધન્યવાદ.

આદ. શ્રી વિશાલભાઈએ જણાવ્યું કે સંસ્થામાં આવતાં જ શાંતિ મળે છે અને જીવનમાં આગળ વધવાનું પ્રોત્સાહન મળે છે. સંસ્થામાંથી મને બે વાતો શીખવા મળી - (૧) શરીર જ આપણું નથી તો અન્ય પદાર્થો આપણા ક્યાંથી હોય? (૨) પદાર્થોમાં આસક્તિ રાખશો તો પાપથી નહીં બચી શકો. અમારો પરિવાર સંસ્થાનો ઝાણી છે. અમે વિનુદાદાના માર્ગે આગળ વધી આત્મોત્કર્ષ કરીએ તેવા શુભાશિષ આપવા વિનંતી.

આદ. ડૉ. નિમિત્તભાઈએ જગ્યાવ્યું કે ડૉ. હેમંતભાઈના વ્યક્તિત્વને એક શબ્દમાં કહેવું હોય તો - પ્રસત્તા કહી શકાય. તેઓ હંમેશાં પ્રસત્ત રહેતા ને બીજાને પ્રસત્ત રાખતા. અનેક ગુણોના સામંજસ્યથી પ્રસત્તા પ્રગટે છે. તેઓને સમતાભાવ સારો હતો. તેઓ ખૂબ સેવાભાવી હતા. જરૂરતમંદ દર્દીઓની તેઓ નિઃશુલ્ક સેવાઓ કરતા. તેઓને ભક્તિમાર્ગ પ્રત્યે સારી રુચિ હતી. તેઓનો ગુણાનુવાદ કરી તે ગુણો આપણે જીવનમાં ઉતારવા પ્રયત્ન કરીએ તો જ સાચા અર્થમાં તેઓને સ્મરણાંજલિ અર્પી ગણાશે.

પૂજ્ય બહેનશ્રીએ ગુણાનુવાદ કરતા જગ્યાયું કે ઉગલી પરિવાર આપણા આત્મીયજન છે. વવાણિયા શિબિરમાં જવાનું થયું ત્યારે સ્વ. વિનુભાઈના નિવાસસ્થાને સંઘનો ઉતારો રાખ્યો હતો. સરળતા, વાત્સલ્ય, સેવા, કુટુંબપ્રેમ, ધર્મપ્રેમ, ઉદારતા જેવા અનેક ગુણોથી ડો. હેમંતભાઈને પોતાના જીવનને નવપદ્ધતિત રાખ્યું હતું. કોબાથી સૌરાષ્ટ્ર તરફ જવાનું થાય ત્યારે અચૂક લીમડી મુકામે તેઓના નિવાસસ્થાને રોકાવાનું થતું. અસ્વસ્થ તબિયત હોવા છતાં તેઓએ જીવનમાં પ્રસન્નતા જાળવી રાખી હતી. આદ. મંજુબા, આદ. જ્યોતસનાભેને જે ધર્મના સંસ્કારો રેઝ્યા છે તે વિકસિત થાય અને આત્મકલ્યાણના માર્ગો આગળ વધીએ તેવી અભ્યર્થના.

આ પ્રસંગે ડૉ. હેમતભાઈ ડગલી પરિવારના સભ્યો, સગાસંબંધી, સ્નેહીમિત્રો વગેરે ઉપસ્થિત રહ્યા હતા. આ પ્રસંગે સ્વ. વિનુભાઈ ડગલી (ડૉ. હેમતભાઈ ડગલી) પરિવાર તરફથી સ્વામિવાત્સલ્ય તેમજ દ્વારા નીચેની પ્રભાવના રાખવામાં આવી હતી.

આદ. જ્યોતિલેન થાનકીનું સંસ્થામાં શુભાગમન

સુમસ્તિદ્વ કેળવણીકાર અને સાહિત્યકાર બહુમુખી પ્રતિભા ધરાવતા આદ. જ્યોતિબેન થાનકી ૧૬-૧૭, માર્ય દરમિયાન આપણી સંસ્થામાં પધાર્યા હતા અને સૌને સ્વાધ્યાયનો લાભ આપ્યો હતો. તેઓશ્રીએ ગુરુકુલ વીમેન કોલેજ, પોરબંદરમાં વાઈસ પ્રિન્સિપાલ તરીકે સેવાઓ આપેલ છે. આ ઉપરાંત શ્રી રામકૃષ્ણા

મિશન - પોરબંદરના કો-ઓર્ડિનેટર તરીકે, ચિદ્રન યુનિવર્સિટી, ગાંધીનગર એડવાઈજર તરીકે, શ્રી ઓરોબિન્દો મેમોરિયલ ટ્રસ્ટ, વડોદરાના ટ્રસ્ટી તરીકે સેવાઓ આપે છે. તેઓશ્રીએ રામકૃષ્ણ પરમહંસ, વિવેકાનંદ, શારદામણિ દેવી, મા આનંદમથી વગેરે ૭૫ જેટલા પુસ્તકો લખ્યાં છે. વર્તમાનપત્રો તથા સામયિકોમાં તેઓશ્રીના લેખો પ્રસિદ્ધ થતાં રહે છે. તેઓશ્રીને ગુજરાત સાહિત્ય પરિષદ, ગુજરાત સાહિત્ય અકાદમી, ગુજરાત સાહિત્ય સભા વગેરે તરફથી અનેક ઔર્વોર્ડ પ્રામ થયા છે.

આદ. જ્યોતિબેન થાનકીએ આપણી સંસ્થામાં અનેકવિધ દાખાતસભર સ્વાધ્યાય આપતા જણાયું કે આ સંસ્થામાં આધ્યાત્મિક સ્પંદનો પ્રબળ છે. અહીં આવતાં જ પવિત્ર વાતાવરણ અને આધુલાદકતાનો અનુભવ થાય છે. અહીં તપસ્વીનું તપ રહ્યું છે. અહીં ગુરુકુળમાં બાળકોના જીવનનું પ્રારંભિક ઘડતર થઈ રહ્યું છે. જીવનસંધ્યાને પ્રભુમય બનાવનારા બુજુર્ગો આનંદપૂર્વક જીવન વ્યતીત કરી રહ્યાં છે.

આપણે અંતર્યાત્રા કરવાની છે. સાધનાની મંજિલે પહોંચવાના અલગ અલગ માર્ગો (જ્ઞાન-ભક્તિ-યોગ) છે. મનુષ્યના હૃદયમાંથી પરમ તત્ત્વ પ્રત્યે વહેતું ભાવનું જરણું એટલે ભક્તિ. આપણે એક ડગલું પ્રભુ તરફ ભરીશું તો પ્રભુ ૧૦ પગલા આપણી તરફ આવશે. આપણું હૃદય પ્રેમાળ અને રસાળ હોય તો પ્રભુ પ્રત્યે પ્રેમ જાગે છે. ભક્તિ પ્રથમ બિંદુરૂપે હોય છે અને પછી ગંગાની જેમ વિરાટ સ્વરૂપ ધારણ કરે છે. ભક્તિમાર્ગ એ સૌથી સરળ માર્ગ છે. આધ્યાત્મિક પ્રેમની ઉત્કટતા સ્વરૂપ ગોપીઓ છે. ગોપી એટલે સમર્પણતા. ભક્તિ એટલે સંપૂર્ણ શરણાગતિ. ભગવાન માટે કોઈ સંખ્યા ત્રણ દિવસ ભાવપૂર્વક આંસુ સારે તો પ્રભુદર્શન થાય. ચિત્ત નિર્મણ થાય, પાત્રશુદ્ધિ થાય તો અંતરમાં પ્રભુદર્શન થાય. અંતરમાં વિભાવભાવો ભર્યા હોય તો પ્રભુ ક્યાંથી મળે? સૌથી મોટો યજ્ઞ જપયજ્ઞ છે. નામસ્મરણ દ્વારા સિદ્ધિ મળે છે. જેઓ જેનું ચિંતવન કરે છે તેઓ કમે કરીને તેના જેવા બની જાય છે. સમર્પણતાના ત્રણ લક્ષણો - વીરત્વ, અભીષ્ઠા, આજ્ઞાપાલન.

સંસ્થા દ્વારા આદ. જ્યોતિબેનનું શાલ ઓઢાઈને તથા પુસ્તકો અર્પણ કરીને ભાવનીનું સ્વાગત કરવામાં આવ્યું હતું. સંસ્થાના ટ્રસ્ટી મહોદય આદ. શ્રી પ્રકાશભાઈ શાહ / સુરેખાબેન શાહના સ્તુત્ય પ્રયાસોથી સંસ્થામાં સૌને જ્યોતિબેન થાનકીના સ્વાધ્યાયનો લાભ મળ્યો. પૂજ્ય બહેનશ્રીએ આભારવિધિ કરી હતી. આ પ્રસંગે આદ. શ્રી પ્રકાશભાઈ એચ. શાહ પરિવાર તરફથી સૌને જ્યોતિબેન થાનકી લિખિત પુસ્તક 'ચાલો, ભગવાનને મળવા જઈએ'ની પ્રભાવના પરિવાર દીઠ કરવામાં આવી હતી.

સાયલા આશ્રમમાં સમદિવસીય પ્રતિષ્ઠા મહોત્સવ

શ્રી રાજસોભાગ આશ્રમ (સાયલા)માં ભવ્ય રાજમંદિરનું નિર્માણ થયેલ છે. આ દિવ્ય રાજમંદિરમાં પરમકૃપાળુદેવ શ્રીમદ્ રાજચંદ્રની શૈત સંગેમરમરની પદ્માસન મુદ્રાની ૧૦૮ દંચની ઊંચી, પ્રશમરસનિમજ્ઞ પ્રતિમાજી, ભગવાન શ્રી મહાવીર સ્વામીની આરસની સુંદર પ્રતિમાજી, ઉપરાંત પ્રભુશ્રીજી (પૂ. લધુરાજ સ્વામી), પૂ. સોભાગભાઈ તથા સાયલાના ગુરુવર્યો તેમજ અન્ય પટો પણ છે. શ્રી રાજમંદિરનું ઉદ્ઘાટન, ભગવાન મહાવીર સ્વામીની પ્રતિમાજીની પ્રતિષ્ઠા, પ.કૃ. દેવની પ્રતિમાજીની પ્રતિષ્ઠા, પ્રભુશ્રી-સોભાગભાઈ-ગુરુવર્યો તથા પરમકૃપાળુદેવના વચનામૃતોના આરસના પટોનું અનાવરણ વગેરે પ્રસંગો નિમિત્તે સાત દિવસનો (૪-૧૦ માર્ચ, ૨૦૧૮) ભવ્ય મહોત્સવ હતો. એ સિવાય શોભાયાત્રા, સતરભેદી પૂજા, જિનાલયની વાર્ષિક ધજારોહણ, સંતોના સ્વાધ્યાય, ભક્તિ વગેરે સુંદર કાર્યક્રમો હતા. પ્રતિષ્ઠા-પૂજા-ધજારોહણ માટે

વડોદરાના જાડીતા વિધિકાર શ્રી હિતેશભાઈ આવેલ. ભક્તિ માટે અમદાવાદથી લોકપ્રિય આશિષભાઈ મહેતાનું સંગીતવૃદ્ધ આવેલ. પૂ. શ્રી આત્માનંદજી (સાહેબજી) અને પૂ. શ્રી લાડકંદભાઈ (બાપુજી)ને ઘણા વર્ષોનો નિકટનો સંબંધ હતો. કોબા અને સાયલાના રાજઆશ્રમો પરસ્પર અત્યંત આદર અને સ્નેહ ધરાવે છે. પૂ. નલીનભાઈ કોઠારી (ભાઈશ્રી) અને સાયલા આશ્રમના ટ્રસ્ટીઓ પૂ. સાહેબજી તથા પૂ. બહેનશ્રી શર્મિષ્ટાબેનને આમંત્રાણ આપવા ખાસ કોબા આવેલ. પૂ. સાહેબજીની નાજુક તબિયતના કારણે તેઓ કે બહેનશ્રી સાયલા જઈ શક્યા ન હતા. પરંતુ કોબા આશ્રમના પ્રમુખ શ્રી નીતિનભાઈ પારેખ અને ભૂતપૂર્વ ટ્રસ્ટી શ્રી મનહરભાઈ જસવાણી ઉપરાંત સર્વશ્રી શરદભાઈ જસવાણી, બિપીનભાઈ મણિયાર, અરુણભાઈ બગડિયા, મહેન્દ્રભાઈ ખંધાર આદિ ૧૨ મુમુક્ષુઓ ખાસ ગયા હતા. પૂ. ભાઈશ્રી સાથે આદ. વિકમભાઈ અને મીનલબેને ખૂબ ઉત્સાહપૂર્વક અદ્ભૂત આયોજન કરેલ. સમગ્ર પ્રોગ્રામનું સંચાલન વિકમભાઈએ કુશળતાપૂર્વક કરેલ. સંતોમાં પૂ. ગોકુળભાઈ, પૂ.આ. ચંદનાજી અને બે મહાસતીજી, પૂ. ગાંગળભાઈ (કુકમા આશ્રમ), હિલ્લીથી પૂ. રત્નાબેન (બેન પ્રભુ) આદિ પધારેલ અને સ્વાધ્યાય-આશીર્વયન આપેલ. વિવિધ રાજઆશ્રમોના ટ્રસ્ટીઓ અને મુમુક્ષુઓ આવ્યા હતા. પ.કૃ.દેવની પ્રતિમાજીની પ્રતિજ્ઞા-પૂજનનો અને વચ્ચનામૃતના આરસના પટોના અનાવરણનો લાભ સંતો ઉપરાંત દરેક રાજઆશ્રમોને આપેલ. વિશેષમાં રાજઆશ્રમોના ટ્રસ્ટીઓ અને મુમુક્ષુઓનું વ્યક્તિગત બહુમાન કરીને રાજપરિવારની એકતાનું દર્શન કરાવ્યું. પ્રોગ્રામ ઉપરાંત રહેવા-જમવાની વ્યવસ્થા ઉત્તમ હતી. લગભગ ૧૦૦૦ મુમુક્ષુઓએ ઉલ્લાસપૂર્વક લાભ લીધો. એકંદરે મહોત્સવ ભવ્ય રીતે ઉજવાયો.

રૂવજ (તા. ઈડર) મુકામે સત્યસંગ મેળાવડો સાનંદ સંપર્ક

ઈડર પાસે આવેલા રુવજ ગામમાં તા. ૧૭-૩-૨૦૧૮ના રવિવારના રોજ સત્સંગ મેળાવડાનું આયોજન કરવામાં આવ્યું હતું. પૂ. લાલજીબાપાના ભક્ત શ્રી દાનજીભાઈ પુંજીભાઈ વાણકર દ્વારા ઉપરોક્ત સત્સંગ સમારોહનું આયોજન કરવામાં આવ્યું હતું. આયોજકોના નિમંત્રણને માન આપીને આપણી સંસ્થામાંથી બા.બ્ર.આદ. સુરેશજી તથા આદ. શ્રી અનુપમભાઈ શાહ રુવજ ગામમાં સ્વાધ્યાય-સત્સંગ અર્થે પધાર્યા હતા. બા.બ્ર.આદ. સુરેશજીએ ‘સુખી થવા માટે આધ્યાત્મિક જ્ઞાનની અનિવાર્યતા’ વિષય પર સરળ છતાં સચોટ ભાષામાં મનનીય સ્વાધ્યાય આપ્યો હતો. આદ. શ્રી અનુપમભાઈ શાહે શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર વચનામૃતજીના આધારે દૃષ્ટાંતસભર મનનીય સ્વાધ્યાય આપ્યો હતો. આ સત્સંગ મેળાવડામાં સારી સંઘામાં પધારીને ભક્તજનોએ લાભ લીધો હતો. સર્વે ભક્તજનો માટે ભોજનપ્રસાદીની વ્યવસ્થા કરવામાં આવી હતી.

સંસ્થાના વિવિધ વિભાગોમાં આર્થિક સહયોગ આપનારા દાનવીર મહાનુભાવો

સંસ્થાના વિવિધ વિભાગોમાં આર્થિક સહયોગ આપનારા નીચેના દાનવીર મહાનુભાવોને સંસ્થાસાભાર ધ્યન્યવાદ પાઠ્યે છે :

- ભોજનાલય : (૧) શ્રી પ્રતાપભાઈ જી. મહેતા, પુના રૂ. ૨,૫૧,૦૦૦/-
(ભોજનાલયમાં રોટી મેકર મશીન અર્પણ)
(૨) સ્વ. સુમતિચંદ્ર એસ. દોશી પરિવાર, મુંબઈ રૂ. ૧,૫૧,૦૦૦/-
હસ્તે શ્રીમતી નયનાબેન એસ. દોશી (કાયમી તિથિ)

(૩) સ્વ. હેમંતભાઈ વી. ડગલી પરિવાર, લીંબડી	રૂ. ૩૦,૦૦૦/-
શ્રીમતી જ્યોત્સનાબેન એચ. ડગલી	
(૪) શ્રી પ્રકાશભાઈ એચ. શાહ, અમદાવાદ	રૂ. ૨૩,૧૦૦/-
(૫) શ્રીમતી ઈલાબેન વનેચંદ મહેતા, અમદાવાદ	રૂ. ૧૫,૦૦૦/-
● સાધુ-ત્યાગી વૈયાવચ્ચ : શ્રીમતી સુવણ્ણબેન જ્યેશભાઈ જૈન પરિવાર, બેંગલોર	રૂ. ૧,૦૦,૦૦૦/-
(૨) શ્રી જ્યંતભાઈ એમ. શાહ, ઘાટકોપર, મુંબઈ	રૂ. ૩૫,૦૦૦/-
● ઓડિયો-વીડિયો : (૧) શ્રીમતી ઈલાબેન વનેચંદ મહેતા, અમદાવાદ	રૂ. ૭૫,૦૦૦/-
● દૈનિકભક્તિ સી.ડી. : (૧) એક મુમુક્ષુબેન, અમદાવાદ	રૂ. ૧૧,૦૦૦/-
● છાશ વિતરણ : (૧) શ્રી અમૃતલાલ ભીખાલાલ શાહ, રાજકોટ	રૂ. ૧૧,૦૦૦/-
(૨) શ્રી નલીનભાઈ ડી. કોઠારી, મુંબઈ	રૂ. ૧૦,૦૦૦/-
(૩) એક મુમુક્ષુબેન, અમદાવાદ	રૂ. ૧૦,૦૦૦/-
● પંખીચણ : (૧) શ્રીમતી ઈલાબેન વનેચંદ મહેતા, અમદાવાદ	રૂ. ૧૦,૦૦૦/-

ફોર્મ નં. ૪, નિયમ : ૮

૧. પ્રકાશન સ્થળ : શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર આધ્યાત્મિક સાધના કેન્દ્ર, કોબા-૩૮૨૦૦૭.
 (શ્રી સત્શુત-સેવા-સાધના કેન્દ્ર સંચાલિત)
 જિ. ગાંધીનગર. ફોન : (૦૭૯) ૨૩૨૭૬૨૧૫/૪૮૩/૪૮૪
 ફેક્સ : (૦૭૯) ૨૩૨૭૬૧૪૨

૨. પ્રકાશન- અવધિ : માસિક

૩. મુદ્રક-પ્રકાશક-માસિક : શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર આધ્યાત્મિક સાધના કેન્દ્ર - ભારતીય
 શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર આધ્યાત્મિક સાધના કેન્દ્ર, કોબા-૩૮૨૦૦૭.

૪. તંત્રીનું નામ : શ્રી મિતેશભાઈ એ. શાહ - ભારતીય
 શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર આધ્યાત્મિક સાધના કેન્દ્ર, કોબા-૩૮૨૦૦૭.

હું નીતિનભાઈ આઈ. પારેખ, આથી જાહેર કરું છું કે ઉપર આપેલ વિગતો મારી જાણ-સમજ મુજબ
 સાચી છે.

કોબા, તા. ૧-૪-૨૦૧૯

નીતિનભાઈ આઈ. પારેખ - ચેરમેન
 શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર આધ્યાત્મિક સાધના કેન્દ્ર, કોબા
 (શ્રી સત્શુત-સેવા-સાધના કેન્દ્ર સંચાલિત)

- અહીં-ભાવનું વિસર્જન થાય ત્યારે અહીંમું-ભાવનું સર્જન થાય.
- જ્યાં સુધી પુણ્યનો ઉદ્દ્ય છે, ત્યાં સુધી સુખ, સંપત્તિ અને સગવડતા મળે છે; પુણ્યનો ઉદ્દ્ય પૂરો
 થાય ત્યારે દુઃખ, વિપત્તિ અને પ્રતિકૂળતા શરૂ થાય છે.
- માણસનું મોટામાં મોટું બળ શુભ સંકલ્પ છે.

શ્રી રાજસોભાગ આશ્રમ, સાયલામાં સાતદિવસીય પ્રતિષ્ઠા મહોત્સવ

સાયલામનું વાપનિર્મિત ભવય રાજમંદિર

પ્રમુખપાણુંદેપની પ્રતિમાજીની પ્રતિષ્ઠા

ક્રોના મુમુક્ષુઓ ડારા બદલામૃતના આરસાપટનું જાણવાનું

રાજચાક્રમોના રાજપરિવારોની એકત્રાંગ ગ્રૂપ ફોટો

‘ભારત ભાગ્યવિધાતા’ નાટકના નિર્દેશન વેળારો (પ્રેરક : પૂજયબી રાકેશભાઈ)

સંસ્થામાં સાહિત્યકાર આદ. જ્યોતિલેન થાનકોનું શુભાગમન (તા. ૧૭-૩-૨૦૧૮)

રૂપજ (તા. ઈકર) મુકામે યોજાયેલ સત્સંગ મેળાવડો (તા. ૧૭-૩-૨૦૧૮)

Registered under RNI No. : GUJGUJ/2008/25883

Permitted to post at Ahmedabad PSO on 15th of every month under Postal Regd. No. : GAMC - 309/2018-2020
issued by SSP Ahmedabad valid upto 31-12-2020 - Publication Date 15th of every month

ઉનાળાની અશ્તુમાં ગરમીનો પ્રકોપ વધશે.

પાણીના અભાવમાં કોઈ પશુ-પક્ષી
મૃત્યુ ન પામે તે હેતુથી આપના ઘરના
આંગણો, વરંડા કે અગાસી પર
પાણીથી ભરેલા ફૂંડા મૂકવા માટે
'દિવ્યધનિ' પરિવાર
આપને નમ્ર નિવેદન કરે છે.

આ અંકના વિશિષ્ટ સહયોગી દાતા

- ① 'દિવ્યધનિ' એપ્પિલ - ૨૦૧૬ના અંક માટે રૂ. ૨૫,૦૦૦/-નો આર્થિક સહયોગ
શ્રી સુરેશભાઈ સી. શાહ પરિવાર (સપના જુક લાઉસ), બેંગલોર
તરફથી પ્રાપ્ત થયેલ છે. સંચાય તેઓશ્રીના આ 'જાનદાન'ની અનુમોદના કરે છે.
- ② 'દિવ્યધનિ' એપ્પિલ - ૨૦૧૬ના અંક માટે રૂ. ૨૫,૦૦૦/-નો આર્થિક સહયોગ
ડૉ. નિલેશભાઈ સોનોજી, ડૉ. પ્રાચિલેન સોનોજી, ખિ. ઈશાયુ, ખિ. અધિ (ટોરેન્ટ), કેનેડા)
તરફથી પ્રાપ્ત થયેલ છે. સંચાય તેઓશ્રીના આ 'જાનદાન'ની અનુમોદના કરે છે.

Printed & Published by Smt. Dr. Shamisthaben M. Soneji on Behalf of
Shrimad Rajchandra Adhyatmik Sadhana Kendra - Koba - 382 007, Dist. Gandhinagar (Gujarat).
Printed at Bhagwati Offset, 16/C, Bansidhar Estate, Bardolpura, Ahmedabad - 380 004. Editor : Shri Mitesh A. Shah

To,